

me -

kân /sal

çalışma -

lar

03 - 07 Ekim

2022

III. ULUSAL LİSANSÜSTÜ MEKÂNSAL ÇALIŞMALAR SEMPOZYUMU BİLDİRİ ÖZETLERİ
KİTABI - 03-07 Ekim 2022

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Kumru Çılgın Çalış

GRAFİK TASARIM VE DÜZENLEME
Elif Hant

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları - 897

KOD:

ISBN:

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
Mimarlık Fakültesi | Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

TÜBİTAK

İçindekiler

- 5 **Önsöz**
- 7 **Bilim Kurulu ve Düzenleme Kurulu**
- 10 **Program**
- 14 **Mekân ve Planlama**
Fatıma Zehra Zengin, Esin Özlem Aktuglu Aktan
Fatma Çağla Şevik
Gülnur Güneş Ağaoğlu
Serra Er
Zozan Üçdağ, Yigit Evren
- 28 **2. Mekânın Felsefesi**
Feyza Çınar
Hakan İlikoba
İlida Ersezer
Öykü Şimşek, Aslıhan Şenel
- 38 **3. Mekânın Hafızası**
Damla Barın
Eda Erkan
Elif Selen Ergör, Fatma Erkök
Hande Savaş
- 48 **4. Mekânın Toplumsallığı**
Ayça Yüksel
Melike Selin Durmaz Ekenler
Merve Berkcan Güven
Tuğba Tuncer Tiryaki
- 58 **5. Mekânın Temsilleri I**
Damla İnci
Esra Babul Koç
Hatice Işıl Uysal, Gülçin Pulat Gökmen
Selin Erdemirci
- 68 **6. Mekânsal Analiz**
Eda Coşkun
Elçin Sarı
Elvan Korucu
Emine Zeynep Erğan, Gülşen Özaydın
Mine Özdemir, Hatice Ayataç
- 76 **7. Mekân ve Göç**
Amine Aktekin
Bengisu Ertek
Ekrem Doğru, Yiğit Evren
Gani Aladağ
- 86 **8. Mekânın Temsilleri II**
Bestegül Hilal Usta, Feride Pınar Arabacıoğlu
Elif Adıgüzel, Aslıhan Şenel
Esra Nur Gündüz
Tuğba Deringöl, Sema Serim
- 96 **9. Mekânın Kamusallığı**
Bengüsu Turan
Can Eribol, Yasemen Say Özer
Ezgi Su Talu, Nilgün Çolpan Erkan
Gülce Bozkurt, H. Umut Tuğlu Karanlı
Özgün Özbudak, Ömür Barkul
- 108 **10. Mekânın Gündeliği**
Büşra Kara
İbrahim Eren, Esin Özlem Aktuğlu Aktan
Onur Sulu
Serap Kayalı
- 116 **11. MSGSÜ Şehircilik Doktora Seminerleri**
- 127 **Yazarlar Hakkında**

TASLAKTIR

Önsöz

**Düzenleme Kurulu Adına //
Kumru Çılgın Çalış,
Sinem Seçer Sipahi**

'Mekân'ı odağına alan, farklı disiplinlerden lisansüstü düzeyindeki araştırmacıların buluşabilmeleri, birbirinden beslenerek tartışabilmeleri için bir ortam sağlamak amacıyla yola çıktığımız Ulusal Lisansüstü Mekânsal Çalışmalar Sempozyumu'nun bu sene üçüncüsünü düzenliyoruz. Öncelikle, her sene öğrenerek devam ettiğimiz sempozyum hazırlığı sürecinde desteklerini esirgemeyen MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölüm Başkanlığına, Fen Bilimleri Enstitüsüne, Mimarlık Fakültesi Dekanlığına, Rektörlüğüne, bildirimleri özenle değerlendiren Bilim Kurulu üyelerine ve bu sene bizi etkinlik düzenleme desteğiyle ayrıca motive eden TÜBİTAK'a teşekkür ederiz.

Öncekilerden farklı olarak sempozyum, bu sene ilk defa yüz yüze gerçekleştiriliyor. Bildiri sunumlarıyla mekâna ontolojik ve metodolojik olarak çeşitli yaklaşımlar geliştirmiş olan araştırmalar, farklı oturma ortamlarında bir araya gelirken; sempozyumun en büyük zenginliklerinden olan çalıştaylarda da araştırma yapmaya yönelik meseleler, alanında yetkin akademisyenlerin yürütücülüğünde tartışmaya açılıyor. Bu sene Öğr. Gör. Aslı Odman yürütücülüğünde "Saha Çalışmalarında Toplumsal Mekânı Okumak"; Doç. Dr. Güldem Baykal Büyüksaraç yürütücülüğünde "Mekân Araştırmalarında İnsan Sonrası Dönemeç: Yeni Kavrayışlar, Yeni Metotlar" ve Prof. Dr. Arzu Başaran Uysal, Prof. Dr. Fuat Ercan ve Doç. Dr. Kevser Üstündağ yürütücülüğünde "Bir Araştırma Nasıl Tasarlanır?" başlıklı üç çalıştay, sempozyum kapsamında organize ediliyor.

Oturlar ve çalıştaylar gibi yüz yüze etkinliklerin yanı sıra, gelenekselleşmesini umduğumuz, Bölümümüzün Şehircilik Doktora Programından 2021-2022 Akademik Yılında mezun olan araştırmacıların çalışmalarını sundukları ve bir akademisyen eşliğinde tartıştıkları "Doktora Seminerleri" ise çevrimiçi olarak MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü YouTube kanalında yayımlanıyor.

Geçen senelerde olduğu gibi bu sene de sempozyuma bildiri özetiyle başvuruların sayısı ve çeşitliliği bizi oldukça mutlu etti. Toplamda 60 adet başvuru, yoğunlukla İstanbul'da yer alan üniversitelerin lisansüstü programlarında gerçekleştirilmiş; Bursa, Mersin, Gaziantep, İzmir, Trabzon ve Kayseri'deki üniversitelerden de katılım olması tartışmaları ve karşılaşmaları zenginleştirmiştir. Başvurular şehircilik, bölge planlama, kentsel koruma, kentsel tasarım, mimarlık, mimari tasarım, kültürel çalışmalar, sosyoloji, antropoloji, iletişim gibi çok farklı disiplinleri kapsamıştır. Mekânı odağına alan birbirinden değerli bu çalışmalar, konusunda uzman Bilim Kurulu üyelerince değerlendirilerek alınan puana göre bir sıralamaya tabi tutulmuş; kısıtlı zamanda bütün araştırmaları dinlemek mümkün olmadığından ne yazık ki 15 bildiri özeti elenmiştir.

Sunulacak 45 bildiri konularına göre gruplanmış, böylece 10 ayrı oturumdan oluşan zengin bir sempozyum programı oluşmuştur. Mekân ve Planlama, Mekânın Felsefesi, Mekânın Hafızası, Mekânın Toplumsallığı, Mekânın Temsilleri I ve II, Mekânsal Analiz, Mekân ve Göç, Mekânın Kamusalılığı ve Mekânın Gündeliği başlıklı oturumlardaki bildirilere ait özetler, bu kitapta da aynı sırayla derlenmiştir.

Bildiri özetleri, çoğunlukla tez olmak üzere tamamlanmış veya devam eden lisansüstü çalışmalardan hareketle kaleme alındıkları için ikinci yazar olarak tez danışmanlarının da isimlerine yer verilmiş olup kitabımızda ayrıca Doktora Seminerleri kapsamında sunulan tezlerin özetlerine de ulaşmak mümkündür.

III. Ulusal Lisansüstü Mekânsal Çalışmalar Sempozyumu Bildiri Özeti Kitabını okurken keyif almanızı diler, gelecek yıllarda da birlikte öğrenmeye ve tartışmaya devam etmeyi arzu ederiz.

Bilim Kurulu ve Düzenleme Kurulu

Bilim Kurulu

Akbulut, Mehmet Rifat - Doç. Dr. - Mimar Sinan
Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge
Planlama

Akpınar, İpek - Doç. Dr. - İzmir Yüksek Teknoloji
Enstitüsü, Mimarlık

Aksel Enşici, Bahar - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar
Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge
Planlama

Aksümer Kaynarca, Gizem - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar
Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge
Planlama

Alpkökin, Pelin - Doç. Dr. - İstanbul Teknik
Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Arabacıoğlu, Burçin Cem - Prof. Dr. - Mimar Sinan
Güzel Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık

Arslan, Şükrü - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

Babalık, Ela - Prof. Dr. - ODTÜ, Şehir ve Bölge
Planlama

Bartu Candan, Ayfer - Doç. Dr. - Boğaziçi
Üniversitesi, Antropoloji

Başarı, Gülay - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, İstatistik

Başlık, Seher - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Beyazıt, Eda - Doç. Dr. - İstanbul Teknik
Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Birik, Melih - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Candan, Can - Dr. Öğr. Üyesi - Boğaziçi
Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatı/Kültür ve
Sanat Kanadı

Ceylan, Erdem - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan
Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Danış Şenyüz, Didem - Doç. Dr. - Galatasaray
Üniversitesi, Sosyoloji

Demireş Özkul, Başak - Dr. Öğr. Üyesi - İstanbul
Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Diñçer, İclal - Prof. Dr. - Yıldız Teknik Üniversitesi,
Şehir ve Bölge Planlama

Enlil, Zeynep - Prof. Dr. - Yıldız Teknik Üniversitesi,
Şehir ve Bölge Planlama

Erbas, Adem Erdem - Prof. Dr. - Mimar Sinan
Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge
Planlama

Erbil, Tansel - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Ercan, Fuat - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Ergönül, Sema - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Fırat, Derya - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

Firidin Özgür, Ebru - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Fitöz, İpek - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, İç Mimarlık

Güçlü, Özlem - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

Günay, Zeynep - Doç. Dr. - İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Güvenç, Himmet Murat - Prof. Dr. - Kadir Has Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler

Keleş, Ruşen - Prof. Dr. - Emekli, Şehir ve Bölge Planlama

Keskinok, Çağatay - Prof. Dr. - ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama

Koramaz, Kerem - Doç. Dr. - İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Kurtuluş Aydal, Hatice - Prof. Dr. - İstanbul Üniversitesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi

Kuruç, Ayşegül - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Kuyucu, Tuna - Doç. Dr. - Boğaziçi Üniversitesi, Sosyoloji

Odman, Aslı - Öğr. Gör. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Oğuz, Melis - Dr. Öğr. Üyesi - Beykent Üniversitesi, Endüstriyel Tasarım

Onur, Aliye Ceren - Dr. Öğr. Üyesi - Maltepe Üniversitesi, Mimarlık

Öğdül, Hürriyet - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Öğdül, Rahmi - Öğr. Gör. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Öktem, Binnur - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Özaydın, Gülşen - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Özgen, Hüseyin Murat - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Arkeoloji

Özkan Özbek, Müge - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Özügül, Doruk - Doç. Dr. - Mehmet Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık

Perouse, Jean François - Prof. Dr. - Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü

Salihoğlu, Tayfun - Dr. Öğr. Üyesi - Gebze Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Seçkin, Ebru - Doç. Dr. - Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Sev, Ayşin - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar

Sev, Ayşin - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Şen, Besime - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Şenel, Aslıhan - Doç. Dr. - İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık

Şenol, Pervin - Dr. Öğr. Üyesi - Süleyman Demirel Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Şentürk, Yıldırım - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

Tanju, Bülent - Prof. Dr. - MEF Üniversitesi, Mimarlık

Tekkökoğlu, Teoman - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Tezer, Azime - Prof. Dr. - İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Tuna, Tuğçe - Prof. Dr. - İstanbul Devlet Konservatuarı, Çağdaş Dans Anasanat Dalı

Tunçer, Azize Serap - Doç. Dr. - Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kamu Yönetimi

Türkoğlu, Handan - Prof. Dr. - İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Uluşan, Haluk - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Üstündağ, Kevser İsmet - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Velibeyoğlu, Koray - Doç. Dr. - İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama

Yağcı, Eser - Dr. Öğr. Üyesi - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık

Yalçınan, Murat Cemal - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Yardımcı, Sibel - Prof. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji

Yörür, Neriman - Doç. Dr. - Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Yücel, Hakan - Doç. Dr. - Galatasaray Üniversitesi, Siyaset Bilimi

Yücel, Seher Demet - Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama

Sempozyum Düzenleme Kurulu

Aksümer Kaynarca, Gizem - Dr. Öğr. Üyesi

Bahçekapılı, Yasemin

Çılgın Çalış, Kumru - Arş. Gör. Dr.

Ertek, Bengisu - Arş. Gör.

Erturan Topgöl, Arzu - Arş. Gör. Dr.

Ezme Gürlek, Albeniz Tuğçe - Arş. Gör.

Hant, Elif - Arş. Gör.

Karakoç, Elif - Öğr. Gör.

Seçer Sipahi, Sinem - Arş. Gör. Dr.

Uysal Başaran, Arzu - Prof. Dr.

Üstündağ, Kevser - Doç. Dr.

Yalçıntan, Murat Cemal - Prof. Dr.

Yılmaz, Bilge Nisa

Çalıştay Düzenleme Kurulu

Aksümer Kaynarca, Gizem - Dr. Öğr. Üyesi

Bahçekapılı, Yasemin

Ertek, Bengisu - Arş. Gör.

Erturan Topgöl, Arzu - Arş. Gör. Dr.

Ezme Gürlek, Albeniz Tuğçe - Arş. Gör.

Karakoç, Elif - Öğr. Gör.

Seçer Sipahi, Sinem - Arş. Gör. Dr.

Uysal Başaran, Arzu - Prof. Dr.

Üstündağ, Kevser - Doç. Dr.

Yalçıntan, Murat Cemal - Prof. Dr.

Yılmaz, Bilge Nisa

Yalçıntan, Murat Cemal - Prof. Dr.

Yılmaz, Bilge Nisa

Program

BİLDİRİ SUNUMLARI

03 EKİM

10:00-10:30 *Açılış Konuşmaları*

10:00-10:30 *Oturum 1: Mekân ve Planlama*

Moderatör: Prof. Dr. Fatma Ünsal

AB İklim Değişikliği Politikaları ve Bisikletli Ulaşım
Fatıma Zehra Zengin, Esin Özlem Aktuğlu Aktan

Alan Yönetim Planı ve Kentsel Tasarım Eteleşiminde Yeni Bir Süreç Önerisi: Priene
Antik Kent Örneği
Fatma Çağla Şevik

İstanbul'da Sanayi Sektörü Gelişiminin Üst Ölçekli Mekânsal Planlar Bağlamında
İrdelenmesi
Gülnur Güneş Ağaoğlu

Mekânsal ve Toplumsal Açıda Katılım Sorunsalı
Serra Er

Planlama ve Coğrafya Yazınlarında Kurumlar Üzerine Karşılaştırmalı Bir Literatür
İncelemesi
Zozan Üçdağ, Yiğit Evren

12:15-13:30 *Öğle Arası*

13:30-15:15 *Oturum 2: Mekânın Felsefesi*

Moderatör: Öğr. Gör. Rahmi Ögdül

Yeni Bilgi Rejimi Altında Mimarlık Bilgisi Üretiminde Anlatısal Meseleler
Feyza Çınar

Mimarlıkta Eleştirel Pratikler: İnşa Edil(e)meyen Mimarlıklar
Hakan İlikoba

Teatral Performansın Örtük Mekânsallıklarının İnşası: Seyircinin Düş Gücü
İlda Ersezer

Maddesel Ol(may)an Bir Asamblaj Olarak Kırılğan Mimarlık
Öykü Şimşek, Aslıhan Şenel

15:30-17:15 *Oturum 3: Mekânın Hafızası*

Moderatör: Öğr. Gör. Dr. İnci Olgun

Hafızalar Arasında Yürümek: Hafıza Yürüyüşlerinde Gündelik ve Duygulanımsal
Karşılaşmalar ve Geçmişle Yüzleşme
Damla Barın

Hafıza Mekânları Açısından, İstanbul Anadolu Yakası'nda Kıyı Şeridindeki Üç Alanın
İncelenmesi: Üsküdar'da Kuzguncuk Mahallesi, Maltepe'de Küçükyalı Sımtı ve
Tuzla'da Postane Mahallesi
Eda Erkan

Mekân Dönüşümlerinin Kolektif Bellek Perspektifinde Deşifresi: İstanbul'un Deniz
Mekânları
Elif Selen Ergör, Fatma Erkök

Kırsal Alanda Planlı Bir Eğitim Yerleşkesi: Arifiye Köy Enstitüsü
Hande Savaş

Program

04 EKİM 09:30-11:00 Oturum 4: Mekânın Toplumsallığı

Moderatör: Prof. Dr. Murat Cemal Yalçınan

Hopa'da Mekânın Dönüşümüne Çay Bitkisiyle Bakmak
Ayça Yüksel

Dayanıklılık Yaklaşımı Bağlamında Kentsel Tarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi:
Mersin Mezitli İlçesi Örneği
Melike Selin Durmaz Ekenler

Toplumsal Cinsiyet ve Cinsel Kimliklere Seks İşçiliği Üzerinden İzmir'de Sosyo-
mekânsal Bir Analiz
Merve Berkcan Güven

Kentsel Dönüşüm Alanlarında Mekânsallaşan Mobbing: Bir Gömülü Teori Çalışması
Tuğba Tuncer Tiryaki

11:15-12:45 Oturum 5: Mekânın Temsilleri - I

Moderatör: Prof. Dr. Gülşen Özaydın

Kovulanın İzi | Kovulma Eylemi ve Fazları Üzerine Mekânsal Temsiller ve Senaryolar
Damla İnci

Burjuvazi-Mimari Temsiliyet İlişkisi: 19. Yüzyıl Trabzon Vilayeti Üzerinden Bir
Değerlendirme
Esra Babul Koç

Şehrin Mimarisi ve Tanıdık Olanın İçinden Geçmek: İstanbul'un Dik Yönlerinde
(Yüzeyin Derinliğine) Yürüyüşler
Hatice Işıl Uysal, Gülçin Pulat Gökmen

Tekinsiz Kent Araştırmaları: İstanbul
Selin Erdemirci

12:45-14:00 Öğle Arası

14:00-15:45 Oturum 6: Mekânsal Analiz

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Melih Birik

Kent Morfolojisi Üzerine Bir Değerlendirme: Yeni Bir Projenin Galata Kent Formuna
Etkisi
Eda Coşkun

İstanbul Kuzey Ormanları Mekânsal Değişiminin Otuz Yedi Yıllık LANDSAT Zaman
Serisi ve Peyzaj Metrikleri ile Analizi
Elçin Sarı

Renk-Kentsel Mekân İlişkisinin İncelenmesi
Elvan Korucu

Tanımsız Kentsel Alanlar Olarak Kayıp Mekânların Yeniden Değerlendirilerek Kente
Kazandırılması: Anadoluhisarı-Göksu Örneği
Emine Zeynep Erğan, Gülşen Özaydın

Mekânsal Okunabilirlik Bileşenlerinin Kentsel Sokak Dokuları Üzerindeki Etkisinin
DeneySEL Analizi
Mine Özdemir, Hatice Ayataç

Program

04 EKİM 16:00-17:45 Oturum 7: Mekân ve Göç

Moderatör: Prof. Dr. Binnur Öktem Ünsal

Uzunyayla Çerkeslerinde Göç Belleği ve Mekânsal İmgelem
Amine Aktekin

Farklılıkların Karşılaşmasında Mekânın Rolü: Kurtuluş Örneği
Bengisu Ertek

Yerel ve Bölgesel Gelişmede İnsan Sermayesinin Rolü: Türkiye’de Sağlık
Çalışanlarının Yurt Dışına Göçü Üzerine Bir Araştırma
Ekrem Doğru, Yiğit Evren

“Eşikte Yasallık” Kavramı Çerçevesinde Göçmenlerin Mekânsal Ayrışmaları ve
Sosyal Uyum(suzluk)u
Gani Aladağ

05 EKİM 10:00-11:30 Oturum 8: Mekânın Temsilleri - II

Moderatör: Doç. Dr. Müge Özkan Özbek

Mekân Temsili Olarak Sanal Gerçeklik
Bestegül Hilal Usta, Feride Pınar Arabacıoğlu

Materyal-Söylemsel Bir Dolanıklık Olarak Mimari Tasarım: Faillik ve Hesap
Verebilirlik Meselelerine Çizim Üzerinden Bir Yaklaşım
Elif Adıgüzel, Aslıhan Şenel

Dijital Sürrealizm: Oyun
Esra Nur Gündüz

“Eleştirel Bölgeselcilik”te Mimarlık ve Peyzajın Etkileşimini Antroposen
Bağlamında Yeniden Düşünmek
Tuğba Deringöl, Sema Serim

11:30-13:00 Öğle Arası

13:00-14:45 Oturum 9: Mekânın Kamusalılığı

Moderatör: Prof. Dr. Ebru Firidin Özgür

Yaya Hareketi ve Kentsel Kamusal Mekân İlişkisi: Erişilebilirlik Üstüne Bir
Değerlendirme
Bengüsu Turan

Kentsel Mekânın Üretiminin Yürüme Eylemi ile Deneyimlenmesi: İstiklâl Caddesi
ve Pasajlar Örneği
Can Eribol, Yasemen Say Özer

Grafiti ve Muralların Kentsel Mekân ile İlişkisi: Yeldeğirmeni Örneği
Ezgi Su Talu, Nilgün Çolpan Erkan

Kente Kazandırılmış Kamusal Mekânlarda Mekân Kalitesi Bağlamında Bir
Değerlendirme: Müze Gazhane Örneği
Gülce Bozkurt, H. Umut Tuğlu Karanlı

Kentsel Mekânın Niteliği ve Değişimi: Bostancı Marmaray İstasyon Çevresi Kentsel
Kamusal Alanlar
Özgün Özbudak, Ömür Barkul

Program

05 EKİML 15:00-16:30 Oturum 10: Mekânın Gündeliği

Moderatör: Prof. Dr. Hürriyet Ögdül

Seksenli Yıllarda Evcil Bir Pratik Olarak Seyretmek: Çerçeveler, Göstergeler, Dönüşümler
Büşra Kara

Enformasyon Çağında Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Değişiminin Kelime Bulutu Yöntemiyle İncelenmesi
İbrahim Eren, Esin Özlem Aktuğlu Aktan

Pandemi Sürecinde Bir Eğitim Ortamı Olarak Evin Ekonomi Politikası
Onur Sulu

Kitap Kafelerin İnsan-Mekân Etkileşimi Üzerinden İncelenmesi: Ankara Örneği
Serap Kayalı

ÇALIŞTAYLAR

06 EKİM 15:00-18:00 Çalıştay 1: Saha Çalışmalarında Toplumsal Mekânı Okumak
Atölye Yürütücüsü: Ögr. Gör. Aslı Odman

07 EKİM 10:00-13:00 Çalıştay 2: Mekân Araştırmalarında İnsan Sonrası Dönemeç: Yeni Kavrayışlar, Yeni Metotlar
Atölye Yürütücüsü: Doç. Dr. Güldem Baykal Büyüksaraç

15:00-18:00 Çalıştay 3: Bir Araştırma Nasıl Tasarlanır?
Atölye Yürütücüsü: Prof. Dr. Arzu Başaran Uysal, Prof. Dr. Fuat Ercan, Doç. Dr. Kevser Üstündağ

DOKTORA SEMİNERLERİ

27 EYLÜL "Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Ranta Müdahale Aracı Olarak Arsa Değeri Vergilendirmesi", Başak Atan
Moderatör: Ar. Gör. Bengisu Ertek, Tartışmacı: Prof. Dr. Fuat Ercan

28 EYLÜL "Yeni Kurumsal Teori ve Güç İlişkileri Çerçevesinde İstanbul'da Sanayinin Dönüşümü: Yenibosna-Basin Aksı", Yunus Çolak
Moderatör: Ar. Gör. Dr. Sinem Seçer Sipahi, Tartışmacı: Doç. Dr. Tansel Erbil

29 EYLÜL "Başka Türü: 2000 Sonrası Türkiye Mekân Siyasetinde Mimarlık ve Planlamanın Eleştirel Pratikleri", Öncül Kırlangıç
Moderatör: Ar. Gör. Dr. Arzu Erturan Topgül, Tartışmacı: Prof. Dr. Uğur Tanyeli

30 EYLÜL "Mekânsal Müdahaleler için Bellek Çalışması: Örnek Konu Gecekondular 'Dönüşüm'ü", Seda Hayal
Moderatör: Ar. Gör. Albeniz Tuğçe Ezme Gürlek, Tartışmacı: Doç. Dr. Derya Fırat

01 EKİM "Kaldırımın Politik Potansiyeli", Ebru Ülgen Şendil
Moderatör: Yasemin Bahçekapılı, Tartışmacı: Ar. Gör. Dr. Arzu Erturan Topgül

02 EKİM "Planlama Aklının Bir Eleştirisi: Üretim Ekosistem Sarkacında Türkiye'de Ormanı Planlamak", Fatma Önder Özşeker
Moderatör: Ar. Gör. Elif Hant, Tartışmacı: Prof. Dr. Sibel Yardımcı

1

***Mekân ve
Planlama***

TASLAKTIR

AB İklim Değişikliği Politikaları ve Bisikletli Ulaşım

Fatıma Zehra Zengin,
Esin Özlem Aktuğlu

Yıldız Teknik Üniversitesi

Sanayi Devrimi'yle başlayan enerji talebinin artışı, doğal kaynakların kullanımında artışa sebep olmuştur. Teknoloji alanındaki gelişmelere bağlı olarak insan yaşamındaki tüketim olgusu da büyük ivme kazanmıştır. Artan tüketim etkinliği karşısında, üretim-tüketim döngüsünde yenilenemeyen enerji kaynaklarının kullanılması, atmosferdeki sera gazı salımının artmasına ve yer kürenin sıcaklığının yükselmesine neden olmaktadır. Geçtiğimiz yüzyıl içerisinde yeryüzü sıcaklığının ortalama 1°C artması; iklim değişikliği başta olmak üzere kara ve deniz buzullarının erimesi, deniz seviyesinin yükselmesi, okyanusların asitlenmesi, yer altı suyunun ve kalitesinin azalması, kuraklığın artması, orman yangınlarının artması ile ormanların yok olma tehlikesinin artması, ekosistemlerin bozulması, canlı biyoçeşitliliğinin yok olma tehlikesinin artması, atmosferdeki oksijen miktarının azalması ve karbondioksit miktarının artması gibi birçok probleme sebep olmaktadır.

İklim krizinin birincil sebeplerinden olan sera gazı emisyonu; artan nüfusla ve hızlı kentleşmeyle gündün güne enerjiye olan talebin artması, bu talebi karşılamak için yenilenemeyen enerji kaynağı olan fosil yakıtların (kömür, petrol ve doğalgaz vb.) kullanılması sonucu açığa çıkan karbondioksit ve metan gazı gibi gazların atmosferdeki oranının artmasıyla oluşmaktadır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (The Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) üçüncü değerlendirme raporuna göre; antropojenik (insan kaynaklı) faaliyetler sonucu oluşan sera gazı en fazla karbondioksit salımıyla oluşmaktadır (IPCC, 2001). UN-Habitat III raporuna göre; atmosferdeki sera gazı emisyonunun yaklaşık üçte ikisi kentlerdeki insan aktivitelerinden kaynaklanmaktadır (UN-Habitat, 2015).

Avrupa Birliği (AB) iklim değişikliği politikaları hedeflerinde enerji talebinin azaltılması, tüketilen enerjinin sera gazı etkisi oluşturmayacak şekilde yenilenebilir enerji kaynakları kullanılarak üretilmesi büyük önem taşımaktadır. Uluslararası Enerji Ajansı verileri, ulaşım sektöründen kaynaklanan sera gazının, küresel sera gazı emisyonunun yaklaşık dörtte birini oluşturduğunu göstermektedir. Kent içi ulaşımında fosil yakıtların kullanımını azaltmak, enerji verimliliğini artırmak ve yaşam kalitesini iyileştirmek için iklim dostu bir ulaşım türü olan bisikletli ulaşım önemli bir role sahiptir.

Bu çalışmanın amacı, AB iklim değişikliği politikalarında bisikletli ulaşımın, ulaşım sektörlerindeki yerinin araştırılmasıdır. Çalışmaya "İklim değişikliği nedir?" sorusuyla başlanarak, AB iklim değişikliği politikalarının küresel ölçekteki anlaşma, sözleşme ve protokolleri bağlamında incelenmiş ve çalışma sonucunda "AB iklim değişikliği politikaları kapsamında bisikletli ulaşımın yeri nedir?" sorusunun cevabı aranmıştır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; iklim değişikliği, sera gazı emisyonu, enerji tüketimi gibi kavramların tanımlarını içermektedir. İkinci bölüm,

AB iklim değişikliği politikalarının küresel ölçekteki anlaşma, sözleşme ve protokoller bağlamında incelemesi ve anlatımıdır. Son ve üçüncü bölüm ise AB'nin küresel anlaşmaları ve gelecekteki ulaşım politikalarına yönelik hedefleri bağlamında bisikletli ulaşım odaklanmaktadır.

Bu çalışma kentsel ölçeğe ilişkin ikincil verilere dayalı nitel bir araştırmadır. Çalışmada "iklim değişikliği", ulusal ve uluslararası anlaşma ve sözleşmeler ile ulusal makaleler ve bildirelerde kavramsal olarak araştırılarak anlatılmıştır. AB iklim değişikliği politikaları; ulusal ve uluslararası makaleler, uluslararası sözleşmeler ve anlaşmalar, IPCC raporları, Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) verileriyle incelenmiştir. İklim değişikliği politikalarında bisikletli ulaşım ilişkin kararların kentsel mekâna yansımaları AB üyesi ülkelerden kent örnekleriyle anlatılmıştır.

Çalışmaya konu AB üyesi ülkelerde, kente göçün artmasıyla doğru orantılı artan yeni nüfusun ve kenti ziyaret eden turistlerin ulaşım talepleri, kent içi ulaşım ilişkin alınan politika kararları sayesinde trafik sıkışıklığına sebep olmadan karşılanmaktadır. Özellikle kent merkezine ilişkin alınan kararlar, bisikletli ulaşımın tüm ulaşım türlerine oranının %25'lere ulaşmasını sağlamıştır. Ulaşım sistemlerine yönelik alınan kararlardan bazıları, kent merkezlerindeki trafik yükünün azaltılması amacıyla motorlu taşıt kullanımının kısıtlanması; tanıtım levhalarında bisikletin eğlenceli, çevre dostu, hızlı ve ucuz bir ulaşım aracı olarak sunulması; bisiklet kullanımını cazip hâle getirecek vergi indirimleri ya da yerel yönetime ait bisikletlerin ücretsiz kullanımı gibi teşviklerdir.

Çalışma sonucunda; bisikletli ulaşımın tercih edilmesinde yeterli ve sürdürülebilir bisikletli ulaşım altyapısı, bisikletli ulaşımın toplu ulaşım ağına veya park et-devam et uygulamalarına entegrasyonu, park/istasyon alanlarının yeterliliği, mevcut park alanlarının/istasyonların güvenliği, ortak kullanıma yönelik bisikletlerin kentsel alanın her noktasında erişilebilirliği, tabela ve tanıtım levhalarının bisikletli ulaşım teşvik edici şekilde kullanımı gibi bulgular elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İklim değişikliği, Sera gazı salımı, İklim değişikliği politikaları, Bisikletli ulaşım sistemi.

Kaynaklar

IPCC. (2001). Third assessment report. <https://www.ipcc.ch/reports/?rp=ar3>
UN-Habitat. (2015). Habitat III issue papers. <https://unhabitat.org>

Alan Yönetim Planı ve Kentsel Tasarım Etileşiminde Yeni Bir Süreç Önerisi: Priene Antik Kent Örneği

Fatma Çağla Şevik

Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi

Bilimsel, arkeolojik, kültürel, sanatsal vb. birçok konuda bilgiler sunan kentsel koruma alanları; doğal ve insan kaynaklı riskler, plansız kentleşme ve yapılaşma baskısı gibi birçok konuda risk altında bulunmaktadır. Ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarda oluşan bu risklerin ortadan kaldırılmasında mekânsal müdahale aracı olarak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişim gösteren çok disiplinli yapıya sahip alan yönetim planı; katılımcı, süreç odaklı ve bütüncül yaklaşımıyla kentsel koruma alanlarına rehberlik etmektedir. Bu bakış açısıyla var olan sorunları çözmek, riskleri ortadan kaldırmak, mevcut potansiyelleri değerlendirmek ve geleceği yeniden kurgulamak gibi hedefleri bulunmaktadır. Bu hedefler ve yaklaşım, 20. yüzyılın ikinci yarısında gelişim gösteren, mekân yaratma sanatı olmasıyla birlikte, mekân ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi amacıyla kararlar üreten ve kamu yararı gözetken, katılımcı ve disiplinler arası yaklaşım ile ilerleyen, mekânsal müdahale geliştirmede bir araç olan kentsel tasarımın hedefleriyle ve yaklaşımıyla örtüşmektedir. Benzer yaklaşımlara, hedeflere sahip oldukları ve her ikisinin de mekânsal müdahale aracı olması çıkış noktası kabul edilerek, kentsel tasarım ve alan yönetim planı süreçleri arasında eşgüdümlü bir süreç akışı olduğu benimsenmiştir. Bu eşgüdümlü süreçlerin hibritlenmesi, bir nevi sentezlenmesi yoluyla planlara ve projelere yönelik daha nitelikli ve daha başarılı bir süreç oluşabileceği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında, bu düşünce doğrultusunda alan yönetim planı ve kentsel tasarım süreçlerinin ve aşamalarının etkileşiminde kentsel kolaj alanlarına yönelik hibrit bir süreç önerisi tasarlanması ve ilkelerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Hibrit kelimesinin, iki farklı olgunun bir aradalığı tanımından yola çıkarak bu yeni sürecin betimlenmesi için uygun görülmüştür. Kentsel kolaj alanları ise geçmiş ile geleceği, yeni ve eskiyi bir arada bulunduran ve ikilik durumlarında bir uyum yaratan alanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım çalışma kapsamında hibrit sürecin yaklaşımını ve işleyiş sistemini yansıttığı gerekçesiyle, sürecin mekâna yansıdığı alanlar olarak tarif edilmiştir.

Kentsel tasarım ve alan yönetim planı arasındaki etkileşimin ortaya konulmasında yöntem olarak; temel ilkeler, süreç ve aşamalar ile uygulama örnekleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Kentsel tasarım süreçleri Lang (2005) ile Llewelyn-Davies'in (2000) tanımları üzerinden incelenirken, alan yönetim planı süreçleri UNESCO öncülüğünde hazırlanan rehberler ve ulusal mevzuat kapsamında ele alınmıştır (UNESCO, 1954; 1972; 1977; 2005; 2008; 2013). Böylelikle çalışmanın amacına yönelik kentsel tasarım ve alan yönetim planı süreçleri birlikte ele alındığında hazırlık, uygulama, izleme ve değerlendirme olmak üzere üç temel aşamaya bağlı kaldığı görülmüştür. Öncelikle hazırlık aşaması kapsamında, hazırlık ve ön bilgi toplama, alan yönetim planında üstün evrensel değer ve mevcut durum tespitinin kentsel tasarımda mevcut durum analizleri ve senteziyle; vizyon ile konseptin genel ilkelerinin kentsel tasarım ilkeleriyle;

eylem planının alternatif tasarımlar ve kentsel tasarım projeleriyle; plan tasarımının ise alternatif tasarımlardan arasından seçim yapılması aşamasıyla eşleştirilebileceği görülmektedir. İkinci olarak uygulama aşaması kapsamında; alan yönetim planı çerçevesinde onaylanmış bir eylem planı ile kentsel tasarım perspektifinden projelerin uygulanmasına yönelik uygulama araçları olarak kabul edilebilmektedir. Son olarak izleme ve değerlendirme aşamasında; alan yönetim planında izleme ve değerlendirme aşaması ile kentsel tasarımda uygulama sonrası değerlendirme olarak eşleşebileceği görülmektedir. Bu karşılaştırma sonucunda benzer bir süreç akışı ve ilkelere sahip oldukları tespit edilerek ilişkisel bağlam çerçevesi belirlenmiştir. Bu çerçevede incelenen uygulama örnekleri üzerinden yapılan karşılaştırmalar ve çıkarımlar yeni bir sürecin geliştirilmesini desteklemektedir.

İlişkisel bağlama dayanarak alan yönetim planı ve kentsel tasarım etkileşiminde hibrit bir süreç önerisi geliştirilmiştir. Hibrit süreç önerisi; süreç akışı, temel ilkeler ve aşama çıktıları üzerine kurgulanmıştır. Süreç akışı üç temel aşamaya bağlı olarak altı aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; başlangıç ve ön hazırlık, mevcut durum ve bağlamsal tespitler, vizyon, hedefler ve tasarımlar, eylem planı, uygulama, izleme ve değerlendirme aşaması olarak belirtilmiştir. Süreci yönlendiren ilkeler ise katılımçılık, bütüncül yaklaşım, şeffaflık, süreç odaklı ve esneklik, çok disiplinli, yenilikçi, uygulanabilirlik ve verimlilik olarak belirlenmiştir. Süreç akışının her bir aşamasında ilkelerle birlikte somut olarak aşama çıktıları oluşmaktadır.

Metodolojik yaklaşımın öngördüğü hibrit süreç, kentsel kolaj alanına sahip herhangi bir yerleşim üzerinden ele alınabilmektedir. Ancak çalışması kapsamında Priene Antik Kenti'nin örnek alan seçilme gerekçesi; UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alması, şehircilik tarihindeki yeri, arkeolojik sit alanı ve çevresindeki etkileşimli alan ile kentsel kolaj alanı niteliği taşıması olarak değerlendirilmiştir (Url-1). Bu kapsamda hibrit sürece girdi oluşturabilecek şekilde Priene Antik Kenti ve yakın çevresine dair kentsel kolaj alanı bağlamında incelemeler yapılmıştır.

Özetle, alan yönetim planı ve kentsel tasarım süreçleri arasında karşılaştırma yöntemiyle ortaya konan ilişkisel bağlama dayanarak, süreçlerin birlikte ele alınabileceği; koruma alanları ve yerleşim alanlarının kentsel kolajın savunduğu düşünce doğrultusunda iki ayrı olgu olarak değil, birlikte ele alınması gerektiği; bütüncül bakış açısıyla oluşan kentsel kolaj alanlarına yol gösterici olarak hibrit sürecin uygulanabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kentsel tasarım, Alan yönetim planı, Hibrit süreç, Kentsel kolaj, Priene.

Kaynaklar

Lang, J. (2005). Urban design: A typology of procedures and products. Architectural Press.

Llewelyn-Davies. (2000) Urban design compendium. <http://webapps.stoke.gov.uk/uploadedfiles/Urban%20Design%20Compendium%201.pdf>

UNESCO. (1954). Hague convention: Convention for the protection of cultural property in the event of armed conflict. <https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Lahey-Sozlesmesi-UNESCO%2C-1954.pdf>

UNESCO. (1972). Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. The General Conference. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>

UNESCO. (1977). Operational guidelines for the implementation of the world heritage convention. <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

UNESCO. (2005). Operational guidelines for the implementation of the world heritage convention. <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

UNESCO. (2008). Operational guidelines for the implementation of the world heritage convention. <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

UNESCO. (2013). Managing cultural world heritage. <http://whc.unesco.org/en/managing-cultural-world-heritage/>

Url-1: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6348/>, erişim tarihi: 09.12.2021.

TASLAKTIR

İstanbul'da Sanayi Sektörü Gelişiminin Üst Ölçekli Mekânsal Planlar Bağlamında İrdelenmesi

Gülnur Güneş Ağaoğlu

Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi

Sanayi Devrimi'yle birlikte dünyada ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda çok yönlü bir değişim yaşanmıştır. Üretim biçimlerinin değişmesiyle, sanayileşme sektörlerine ve kentlere etki eden bir olgu olmuştur. Yüzyıllar boyunca süren bu değişimde, toplum ve ekonomik yapısındaki dönüşüm, sırasıyla ilkel toplum, tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumu olarak tanımlanmıştır. Dünyadaki bu sosyo-ekonomik dönüşümler, farklı yaklaşımlar üzerinden açıklanmış olmakla birlikte bu çalışma kapsamında "Kondratieff Dalgaları Teorisi" üzerinden ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı; dünya genelinde başlayan sanayileşme sürecini ve İstanbul'da bu sürecin nasıl yaşandığını, günümüzde ise İstanbul metropol kentinin bu küresel süreçte nerede olduğunu, 2000'li yıllardan sonra gündeme gelen İstanbul metropol kentinin 'sanayisizleşme' sürecinde olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu süreç literatürde sıklıkla kullanılan, sanayileşme olgusunun dünyadaki ülkelerde yarattığı sosyo-ekonomik değişimleri 50 yıllık periyotlarda ortaya koyan, Kondratieff Dalgaları Teorisi üzerinden Türkiye ve İstanbul'un bu küresel sisteme eklenme çabalarıyla karşılaştırılarak irdelenmiştir.

Çalışmada sanayileşme ve sanayisizleşme kavramları ile Kondratieff Dalgaları Teorisi dönemleri anlatılarak kavramsal çerçeve oluşturulmuş; Türkiye'de ve İstanbul'da bu süreçteki gelişimi, ekonomik politika ve mekânsal planlar ile ekonomik göstergeler olmak üzere iki alt başlıkta değerlendirilmiştir.

İstanbul'da üst ölçekli planlar sanayi sektörüne yönelik plan kararları incelenerek arazi kullanım büyüklükleri her plan raporunda ayrıntılı yer almadığından dolayı üç plan ArcGIS programında sayısallaştırılarak arazi kullanım büyüklükleri hesaplanmıştır. Plan ölçekleri üst ölçekli ve farklı olduğundan alan büyüklükleri yaklaşık değerler olarak kabul edilip arazi kullanım kararları daha çok oransal olarak karşılaştırılmıştır. Ayrıca İBB'den temin edilen, dönemsel arazi kullanım verileri ve İstanbul Sanayi Odası (İSO) ile İstanbul Ticaret Odası'na (İTO) kayıtlı sanayi firmalarının kuruluş yılları ve mekânsal konumu verileriyle çeşitli analizler üretilmiştir.

Sanayi dönemlerini analiz etmek üzere 20. yüzyıl döneminde iktisatçı Nikolay Kondratieff, literatürlerde sıkça kullanılan "Kondratieff Dalgaları (Uzun Sanayi Dalgaları) Teorisi"ni oluşturmuştur. Bu çalışma kapsamında uluslararası ve ulusal sanayi dönemleri irdelenirken bu teoriden faydalanılmıştır. Sanayi Devrimi'nin İngiltere'de ortaya çıkışından bugüne teoride beş tane Kondratieff Dalgası görülmüştür. Günümüzde, içinde bulunduğumuz dönem, 5. Kondratieff Dalgası'na denk gelmekte ve Sanayi 4.0 olarak da ifade edilmektedir.

18. yüzyılın ortalarında Sanayi Devrimi'yle başlayan süreçte günümüzdeki gelişmiş ülkeler, sanayi sektörüne ağırlık vererek hızla ekonomik büyüme yaşamıştır. Türkiye ise bu küresel ekonomik sisteme, ulusal kalkınma planlarında ekonomik gelişme ve büyüme için sanayi sektörünü öncü kabul ederek ve daha çok Marmara Bölgesi'nde ve İstanbul'da yaptığı sanayi yatırımlarıyla eklemlenmeye çalışmıştır. İstanbul'da 1940'larda ulusal kalkınma planları doğrultusunda başlayan sanayileşme çabaları 1960'lardan sonra yoğun şekilde yaşanmıştır. 1940'lı yıllarda başlayan ulusal kalkınma planlarına 1960'lı yıllara kadar İstanbul'da parçacıl mekânsal gelişme planları eşlik etmiştir. 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıyla kalkınma planlarının hedeflerine uygun olarak mekânsal gelişme planlarının hazırlanması gündeme gelmiştir. Fakat 1980'li yıllara kadar ulusal kalkınma planlarının etkisiyle sanayi yatırımları ve teşvikleri hızla artarken, İstanbul'da bütüncül üst ölçekli mekânsal gelişme planı olmadığından dolayı, yani ekonomik politikalar doğrultusunda mekânsal planlarla kent makroformu bütüncül olarak yönlendirilmediğinden, kontrolsüz kentsel gelişmenin meydana gelmiştir.

İstanbul'da üst ölçekli bütüncül mekânsal plan ilk kez 1980 yılında hazırlanmıştır. Sonrasındaki üst ölçekli planlar ise 1995 ve 2009 yıllarında onaylanmıştır. 1980 onaylı İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planı'yla bu döneme kadar İstanbul'da plansız ve kontrolsüz şekilde gelişmiş ve yayılmış olan sanayi, konut, ticaret gibi fonksiyonların, sonraki üst ölçekli mekânsal planlar da dâhil olmak üzere, kent makroformunun gelişmesini yönlendirecek hedef ve politikalar doğrultusunda arazi kullanımına ilişkin plan kararlarının belirlenmesiyle kontrol altına alınması ve planlı kentsel gelişimin sağlanması hedeflenmiştir. 1990 yılı sonrasında küreselleşme söylemi içinde İstanbul küresel kentler arasındaki yarışa katılma yönünde politikalar uygulamaya başlamıştır. Bu süreç, mekânsal planlara ise 1995 onaylı İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Planı ve 2009 onaylı İstanbul Çevre Düzeni Planı'yla kent içinde kalan sanayi alanlarının çepelere desantralize edilmesi ve merkezler kademelenmesiyle bu alanlarda hizmetler sektöründe dönüşüm gerçekleşmesine yönelik geliştirilen stratejiler sağlanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda 2000'li yıllardan sonra, İstanbul'da dünyada sanayisizleşme söylemlerinin başladığı görülmektedir.

Yaklaşık onbeşer yıllık plan dönemlerinde, bu plan kararları ile mevcut durum karşılaştırıldığında; plan bütününe aykırı olarak gelişen sanayi alanlarının olduğu, bu alanların bir kısmının sonraki plan döneminde planlı sanayi alanı olarak kabul edildiği ve yasallaştırıldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak 2019 yılı mevcut sanayi alanlarının arazi kullanım dağılımına bakıldığında, bir yandan kent içinde kalan sanayinin bir kısmının desantralize olduğu ya da dönüştüğü, diğer yandan kontrolsüz gelişen sanayi alanlarının hem kentin kuzeyine hem de doğu-batı aksında yayılmaya devam ettiği görülmektedir. Bu tespitin sonucunda, İstanbul'da ekonomik göstergelerde son yıllarda sanayi sektörünün öncülüğünde kısmen azalış meydana gelmiş olsa bile mekânsal analizlere bakıldığında, İstanbul'da 'sanayisizleşme' söylemlerinin karşılığının olmadığı görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Sanayileşme, Sanayisizleşme, İstanbul, Üst ölçekli mekânsal planlama.

Mekânsal ve Toplumsal Açıdan Katılım Sorunsalı

Serra Er

Yıldız Teknik Üniversitesi

Mekânsal planlama alanında katılımcı yöntemlerin benimsenmesi iki önemli gelişme sonucunda gerçekleşti. Birinci gelişmede, küreselleşme süreçleri ve bu süreçlerin sınırlar ve yetki alanları üzerindeki etkisiyle, yeni politika gündemleri ve örgütlenme biçimleri ortaya çıkmış; “yönetim” yerini “yönetişim” almıştır. İkinci gelişme ise planlama teorisindeki düşünsel değişimle birlikte gerçekleşmiş, rasyonel bütünsel yaklaşımın yoğun eleştirisiyle birlikte iletişimsel rasyonalite anlayışı planlama disiplininde hâkim görüş olarak kabul görmeye başlamıştır (Lane, 2005; Gedikli, 2009, 2012; Monno ve Khakee, 2012).

Liberal demokrasinin temsil krizine de alternatif olarak ileri sürülen yönetim kavramı, yönetimde yeni bir yapılanma anlayışını tarif etmekteydi (Ökten vd., 2013). Göymen (2000) bu anlayışta, “toplumsal sorumluluklar üstlenebilecek yeni aktörlerin (kişi, topluluk veya kurum) ortaya çıkması, bunların yeni katılımcı mekanizmalarla, mevcut biçimsel aktörlerle (merkezi hükümet, yerel yönetim ve aygıtları) birlikte ülkelerin ve kentlerin geleceğinde söz sahibi olacak yeni bir ‘ortaklık’ kurma istemi” (s. 13) var olduğunu belirtmektedir.

Rasyonel bütünsel yaklaşımın terk edilmesiyle, homojen bir toplum için düşünülmüş üniter bir çıkardan ziyade özneler arası tartışmaya, bireysel aktörlerin endişelerini anlamaya farklı rasyonellik türlerinin varlığını kabul etmeye yönelik bir perspektif hâkim olmaya başlamıştır. 1960’ların sonlarında, rasyonel-bütüncül paradigmaya yönelik keskin eleştiriler, yeni planlama modellerinin oluşmasını hızlandırmıştır (McDonald, 1989; Friedmann ve Kuester, 1994’ten akt. Lane, 2005). Friedman’ın 1973’te ortaya koyduğu etkileşimli planlama modeli, toplulukla yüz yüze temas kurmayı önerir; temel amacı karşılıklı öğrenme, insanların refahlarını belirleyen toplumsal süreçleri yönlendirmesi ve kontrol etmesi için onları yetkilendirerek kurumların adem-i merkezîyetçi hâle getirilmesidir (Hudson, 1979; Friedmann, 1992’den akt. Lane, 2005). Profesyonel plançı, bilginin yayılımı ve geri bildirim için bir kanal hâline gelmiştir ve halk, politika ve planlama süreçlerine aktif olarak katılmaya teşvik edilmiştir. Habermas’ın (1987) iletişimsel rasyonalitesi, 1980’lerin sonundan beri planlamada teorik söyleme egemen olarak ve Healey’nin (1993) ve Innes’in (1998) önerdiği “iletişimsel planlama”dan Healey’nin (1997) önerdiği “işbirliğine dayalı planlama”ya kadar pek çok yorumu esin kaynağı olmuştur (Kamacı, 2017).

Planlama probleminin tanımı, planlama uygulamasında kullanılan bilgi türleri ve planlama ve karar verme bağlamının kavramsallaştırılması, halka sunulan katılımın kapsamını belirler (Lane, 2005). Arnstein’a (1969) sık sık gönderme yapılan merdiven metaforundan bu yana katılım literatürünü alt üst eden sorunlardan biri katılım çabalarının başarısının veya etkisinin nasıl değerlendirileceğidir. 1990’lardan beri katılım kurumsallaşmakta, kentsel yönetim süreçlerinde benimsenmektedir.

Katılımcı planlamanın farklı örnekleri katılımcı deneyimlerin retoriği ve etkisiyle ilgili şüpheleri ön plana çıkartmıştır (Monno ve Khakee, 2012).

Yayımlanan pek çok yönergeye, rehberine rağmen hiçbir yerde her derde deva bir katılım reçetesi bulunmamaktadır. Corcoran (2006), yönetim gelenekleri farklı olan Avrupa şehirlerini inceleyerek, Avrupa Birliği içindeki şehirlerin katılım deneyimleri açısından birbirlerinden nasıl ayrıştığını ortaya koymuştur. Bu deneyim büyük ölçüde ulusal ve yerel kurumsal yapılara, siyasi kültüre ve birbiriyle rekabet hâlinde olan aktörlerin göreceli gücüne bağlıdır. Yerel demokrasinin güçlü olduğu şehirlerde müzakereci katılım ön plana çıkarken merkezi devlet geleneğinin olduğu şehirlerde kayırmacı katılım kendini göstermektedir.

Lane (2005) planlama modelleri üzerine yaptığı tarihsel incelemeden sonra, katılımın ancak gömülü olduğu karar alma bağlamı açısından anlaşılabilirliğini ileri sürmektedir. Bu çalışma tüm bu gelişmeleri ve bağlamsal faktörleri dikkate almaktadır. Bununla birlikte "anlamsız katılım ritüelinden geçmek ile sürecin sonuçlarını etkilemek için gerçek erke sahip olmak arasında önemli bir fark vardır" diyen Arnstein'in (1969) yurttaş katılımına yönelik ufuk açıcı eleştirisini de göz önünde bulundurmaktadır. Bu çalışma, tüm bunların ışığı altında, İstanbul'da yeni seçilen yerel yönetimin kurumsallaştırma yönünde yoğun çaba harcadığı katılımcı planlama anlayışının izini sürmektedir. Bu amaçla Adalar İlçesi'nde yürütülmüş ve tamamlanmış olan katılım süreci bir örnek olarak ele alınmıştır.

Adalar İlçesi içinde barındırdığı istekli ve canlı sivil toplum oluşumlarıyla katılımcı planlama çalışmalarının etkili bir şekilde yürütülebilmesi için önemli bir fırsat sunmaktadır. Ayrıca katılımcı planlama çalışmalarının tamamlanması, nihai çıktılarının (1/5000 ölçekli Adalar İlçesi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Stratejik Belge) ortaya konması sebebiyle sürecin ve sonuçların değerlendirilmesi açısından daha sağlıklı bulguların elde edilebileceği bir çalışma alanı özelliği taşımaktadır. Tüm bu faktörler, bu çalışma kapsamında Prens Adaları'nı saha çalışması yapabilmek için uygun bir araştırma alanı hâline getirmiştir. Çalışma niteliksel bir yöntemi benimsemektedir. Çalışmanın ana eksenini farklı paydaşların bu katılımcı sürecini nasıl deneyimlediği oluşturmaktadır. Deneyimlenen katılımcı sürecin ve getirdiği sonuçların, literatürde geniş kabul gören kriterlerle (temsiliyet, şeffaflık, güven, çatışmaların çözümü vb.), bağlamsal faktörler de göz ardı edilmeden değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda, başarılı bir katılımcı sürecin gerçekleşmesindeki toplumsal ve mekânsal etmenleri anlamaya çalışmak da bu çalışmanın hedefleri arasındadır.

Alandan elde edilen ilk bulgular, kapsayıcı bir paydaş katılımının gerçekleşemediği, paydaş çeşitliliğinin sınırlı kaldığı izlenimini uyandırmaktadır. Bu araştırmanın ileri aşamalarında, müzakereci bir ortam etrafında işbirliği ve güven ilişkisini tesis etmek ve çatışmalı sorunları çözüme kavuşturmak açısından deneyimlenen kolaylıklar ve zorluklar, olumlu ve olumsuz gelişmeler paydaşların bakış açısından değerlendirilecektir. Bu çalışma, katılımcı planlama çalışmalarında tüm ilgili paydaşların anlamlı bir katılım süreci deneyimleyebilmesi için katılımcı süreçlerin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine, etkili sonuçlara ulaşmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Katılım, Katılımcı planlama, Bağlam, Paydaş deneyimi, Süreç ve sonuç değerlendirmesi.

Kaynaklar

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of Planners, 35, 216-224.

Corcoran, M. (2006). The challenge of urban regeneration in deprived European neighbourhoods - a partnership approach. The Economic and Social Review, Economic and Social Studies, 37 (3), 399-422.

- Gedikli, B. (2009). The role of leadership in the success of participatory planning processes: Experience from Turkey. *European Urban and Regional Studies*, 16, 115-130.
- Gedikli, B. (2012). Stratejik mekansal planlama: Planlamada yeni anlayışlar, yöntemler ve teknikler. İçinde M. Ersoy (Ed.), *Kentsel planlama kuramları (Genişletilmiş 2. Baskı)*, (ss. 237-289. İmge Kitabevi.
- Göymen, K. (2000). Türkiye'de yerel yönetimler ve yönetim: Gereksinmeler, önermeler, yönelimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 9 (2), 3-13.
- Habermas, J. (1987). *The theory of communicative action II: Life, world and the system*. Beacon Press, Boston.
- Healey, P. (1993). The communicative work of development plans. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 20 (1), 83-104. doi:10.1068/b200083.
- Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. Macmillan.
- Hudson, B. M. (1979). Comparison of current planning theories: Counterparts and contradictions. *Journal of American Planning Association*, 45, 387-98.
- Innes, J. E. (1998). Information in communicative planning. *Journal of the American Planning Association*, 64 (1), 52-63.
- Kamacı, E. (2017). A novel discussion on urban planning practice: Citizen participation. *ICONARP: International Journal of Architecture and Planning*, 2, 1-19.
- Lane, M. B. (2005). Public participation in planning: An intellectual history. *Australian Geographer*, 36 (3), 283-299.
- McDonald, G. T. (1989). Rural resource land use planning decisions by bargaining. *Journal of Rural Studies*, 5, 325-55.
- Monno, V. ve Khakee, A. (2012). Tokenism or political activism? Some reflections on participatory planning. *International Planning Studies*, 17 (1), 85-101.
- Ökten, A. N., Kurtarı, E. ve İnal Çekiç, T. (2013). Katılımın yokluğunda Gezi'de direniş. *Planlama Dergisi*, 23 (1), 45-51.

Planlama ve Coğrafya Yazınlarında Kurumlar Üzerine Karşılaştırmalı Bir Literatür İncelemesi

Zozan Üçdağ,
Yiğit Evren

Yıldız Teknik Üniversitesi

Kurumlar (institutions) sosyal ve beşeri bilimler şemsiyesi altında faaliyet gösteren birçok disiplinin incelediği konularından biridir. Son yıllarda kurum temalı çalışmaların sayısındaki artış, akademinin bu konuya olan ilgisinin büyüklüğü hakkında bir fikir vermektedir. Her ne kadar, kurum yerine kullanılan kavramlar -çok genel hatlarıyla- formel ve enformel olmak üzere ikili bir ayrıma işaret etse de yapılan çalışmalarda kurumların ele alınış biçimindeki çeşitlilik dikkat çekicidir. Örneğin formel kurumlar ekseriyetle kurallar ya da yasal mevzuata tabii yasa, yönetmelik ve yönerge gibi kavram setleri üzerinden tanımlanırken, enformel kurumlar daha çok sosyal sermaye, yönetim ve katılım gibi konular etrafında ele alınmakta ve farklı türden aktörler arasındaki ilişkileri biçimlendiren normlar, tutumlar ve değerler üzerinden tartışılmaktadır. Bunun yanında kimi araştırmacılar bölgesel büyüme ve gelişmeyi açıklamada yararlandıkları "ticari olmayan karşılıklı bağımlılıkları" (Storper, 1995; Storper ve Salais, 1997; Sanchez-Hernández vd., 2010) ve "sözleşmeleri" de (Storper, 1998) enformel kurumlar arasında saymaktadır. Tüm bunların yanı sıra, formel ve enformel ayrımını reddederek, kurumları "karşılıklı meşru beklentiler" (Bathelt ve Glückler, 2014; Glückler ve Lenz, 2016) üzerinden tanımlayan yeni bir araştırma gündeminin de giderek kabul görmeye başladığını ifade etmekte fayda vardır.

Bu çalışmada yöntem ve kapsam bağlamında birbirleriyle yakın disiplinler ilişkisi içinde bulunan (Yavan, 2005; Yavan, 2019; Yazan ve Bekaroğlu, 2018) iki farklı akademik düşünce alanının, planlama ve coğrafya disiplinlerinin, kurum teması ekseninde nitelik ve nicelik açılarından birbirlerinden farklılaşıp farklılaşmadıkları araştırılmaktadır. Çalışma, planlama ve coğrafya alanlarında Türkçe ve İngilizce yayın yapan seçili akademik dergileri kapsayan bir sınırlı literatür taraması şeklinde kurgulanmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye'den coğrafya alanını temsilen Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi (DTCF), İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, Coğrafi Bilimler Dergisi, Beşeri Coğrafya Dergisi, Marmara Coğrafya Dergisi ve Ege Coğrafya Dergisi taranmıştır. Planlama alanını temsilen ise TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın yayımladığı Planlama Dergisi ile ülkemizdeki üç büyük planlama okulunun (ODTÜ, İTÜ, YTÜ) düzenli olarak yayımladığı JFA, A|Z ve MEGARON dergileri taranmıştır. Yurtdışı-uluslararası dergilerini taramak için ise coğrafya alanında Journal of Economic Geography ve planlama alanında International Planning Studies dergileri seçilmiştir. Bu seçkinin ardından öncelikli olarak söz konusu dergilerde yayımlanan makalelere ait bazı bilgiler (anahtar kelimeler, yayın yılı, çalışmanın adı, yazar, yayın yeri, çalışma alanı, yöntem ve özet) tasnif edilmiştir. Daha sonra makalelerin başlıklarda ve anahtar kelimelerinde 'kurum' ve 'institutional' sözcükleriyle arama yapılmıştır. Kurum ifadesinin başlıkta ve/veya anahtar sözcüklerin en az birinde geçtiği makaleler inceleme kapsamına dahil edilmiştir.

Gerçekleştirilen tarama neticesinde ortaya çıkan sonuçlar, kurum kavramının ele alınış biçimi, anahtar kelimeler arasındaki ilişki ağı, araştırma yöntemi ve bulgular yorumlanarak sunulmaktadır. Bu doğrultuda, kurum kavramının ele alınış biçimi, kurum sözcüğü dışındaki diğer anahtar kelimelerin seçimi ve araştırma yöntemine dair Türkiye ve yurtdışı kavrayışların farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılaşmada kurum kavramının ele alış biçimi açısından çalışma kapsamında incelenen dergilerde Türkiye’de yayımlanan toplam 10 adet dergiden her birinin yayına başladığı tarih farklı olmak üzere 1942-2022 yılları arasında yayımlanan 477 sayı, 4962 makaleden yalnızca 21 makalede kurum kavramına yer verilmiş olması dikkat çekicidir. Söz konusu 21 adet makaleden 18’i planlama alanında, 3’ü ise coğrafya alanında yazılmıştır. Dolayısıyla Türkiye’de kurum kavramı görece ağırlıklı olarak planlama alanı tartışmaları içerisinde yer bulmaktadır. Yurtdışı dergileri incelemeleri sonucunda ise kurum konusunda coğrafya ve planlama alanlarında eşit sayıda, yani dengeli bir araştırma yapıldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kurum, Planlama, Coğrafya, Disiplinlerarası farklılaşma.

Kaynaklar

- Bathelt, H. ve Glückler, J. (2014). Institutional change in economic geography. *Progress in Human Geography*, 38 (3), 340-63.
- Glückler, J. ve Lenz, R. (2016). How institutions moderate the effectiveness of regional policy: A framework and research agenda. *Investigaciones Regionales, Journal of Regional Research*, 36, 255-77.
- Storper, M. (1995). The resurgence of regional economies, ten years later: The region as a nexus of untraded interdependencies. *European Urban and Regional Studies*, 2 (3), 191-221.
- Storper, M. ve Salais, R. (1997). *Worlds of production: The action frameworks of the economy*. Harvard University Press.
- Storper, M. (1998). Conventions and institutions: Rethinking problems of state reform, governance and policy. İçinde L. Burlamaqui, A. C. Castro ve H. J. Chang (Ed.), *Institutions and the role of the state*, (ss. 73-101). Edward Elgar.
- Sanchez-Hernández J. L., Aparicio-Amador, J. ve Alonso-Santos, J. L. (2010). The shift between worlds of production as an innovative process in the wine industry in Castile and Leon (Spain). *Geoforum*, 41, 469-78. doi:10.1016/j.geoforum.2009.12.004.
- Yavan, N. (2005). SCI ve SSCI bağlamında Türkiye’nin coğrafya biliminde uluslararası yayın performansının karşılaştırmalı analizi: 1945-2005. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3 (1), 27-55.
- Yavan, N. (2019). The international publication performance of geographers in Turkey (1945-2015): What has changed in the last 10 years (2005-2015)? *International Journal of Geography and Geography Education*, 39, 121-150. doi:10.32003/iggei.491350.
- Yazan, S. ve Bekaroğlu, E. (2018). Türk coğrafyacılığının disiplinler ilişkileri üzerine ampirik bir araştırma. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16, 37-67.

TASLAKTIR

2

*Mekânın
Felsefesi*

TASLAKTIR

Yeni Bilgi Rejimi Altında Mimarlık Bilgisi Üretiminde Anlatısal Meseleler

Feyza Çınar

İstanbul Teknik Üniversitesi

Mimarlar tasarımlarını yaparken birçok veriyi bir arada kullanırlar. Bu verilerin bir kısmı tasarım öncesi süreçte devreye girerken, bir kısmı tasarım sürecinde ya da tasarım sonrası süreçte devreye girerek mimari fikir(ler)le buluşur. Mimarlığın veriyi kurduğu ilişkilendirmelerin arkeolojisi ise zamanın koşullarına göre şekillenir. Gelişen teknoloji, dijital araçlar, medya-iletişim kanalları, insanların sosyolojik açıdan davranışlarını, gündelik yaşam pratiklerini, mekân ve kentsel peyzajla kurdukları ilişkiyi dönüştürdüğü gibi, paralelinde mimarlığın da veriyi kurduğu ilişkileri dönüştürür (Ciuccarelli vd., 2014). Dijitalleşmenin vadettiği sosyal ağlar-konum tabanlı uygulamalar-programlar varlığıyla verinin bilgiye eşitlenmek üzere olması, yapılı çevre ile kullanıcının ilişkilerini dönüştürür; kentin, kentlinin ve ikisini etkileyen çeşitli yaşamsal faktörlerin çok sayıda veri üretmesini sağlar. Bu durum da bilgi nesnesi 'insan' olan mimarlık gibi sosyal bilimlerden de beslenen tüm pratiklerin yapma biçimini etkiler. Tüm bu durumlar mimarlık ve tasarım disiplinleri ölçeğinde düşünüldüğünde, büyük verinin nasıl bir rol oynadığını sorgular. Bu araştırmanın meselesi de büyük verinin bir bileşeni olan yeni bilgi rejiminin mimarlık disiplini içinde kendine nasıl bir yer bulduğudur. Bu doğrultuda büyük verinin yalnızca bir bileşeni olan yeni bilgi rejimi olarak tanımlanan dünya düzeninde mimarlığın bilgisini nasıl ürettiği, bu bilgiyi nasıl dağıttığı, yaydığı sorgulanır.

Veri toplulukları kompleks bir yeni düzenleme vasıtasıyla, kolonizasyonun tarihsel formunu genişletir (Ricaurte, 2019). Veri merkezli epistemolojiler gücün kolonileşmesi olarak algılanabilir. Yeni bilgi rejimi altında yaşadığımız kabulü ise üç temel varsayıma dayanır: Birincisi, verinin her zaman gerçeği yansıttığı; ikincisi, veri analizlerinin en doğrulanabilir bilgiyi ürettiği; üçüncüsü de veriyi yapılan işlemlerin dünyayı daha iyi bir yer yapmak için kullanılabilirliğidir (Ricaurte, 2019). Ancak yine de bu varsayımlar daha geniş bir çerçevede tartışmaya açılmalı ve analiz edilmelidir. Çünkü veri merkezli pratiklerde, bilginin bu şekilde üretilmesinin gözetimi, kapital hakimiyeti ve de kolonileşmeyi artırması da çokça tartışılan konulardır (Ricaurte, 2019).

Bu çalışmanın özünü de, büyük veri ile mimarlık ilişkisine yönelik sorgulamaların motivasyonu büyük veri çağında mimarlığın kendi söylemini nasıl kurduğunun değerlendirmesi oluşturur. Bu değerlendirmede mimarlık bilgisine bilgi rejimince dikta edilen normların veri merkezli pratiklerin kendi içindeki tartışmalarından beslenerek eleştirisi yapılır. Eğer yaşadığımız çevre için daha etik olasılıklar ve alternatifleri hayal etmek istiyorsak, mimaride pratik ve pedagoji bu senaryoları kapsayan teknolojik anlamlarla ilişkilendirilmelidir. Özellikle uygulamalı kültürel normlardan bağımsız olarak mekânı özgürce tasarlamak ve tanımlamak gibi daha kapsayıcı söylemlerden ve yöntemlerden bahsedebilmek adına konunun en temelinden gelen eleştirileri mimarlığa taşımak bu çalışmada potansiyelli görülmüştür. "Feminist veri görselleştirme" kavramı ise bahsi geçen bilgi rejimine

karşı eleştirel bir pozisyon olarak veri merkezli araştırmalarda-tartışmalarda kendini gösterdiği için bu araştırmaya taşınan eleştirel bir söküm altlığıdır. Bu kapsamda, feminist veri görselleştirme kavramı ve bu kavramı ortaya atan yazarların belirledikleri ana prensipler ve queer hesaplama (queer computing), bu araştırmanın odağındaki yeni bilgi rejimi altında evrilmekte olan mimarlığın nasıl çözümlendiği eleştirisi için bir çerçeve sağlayacaktır.

Günümüzde mimarlığın veriyle kurduğu ilişkinin, mimarlıkta kullanılan araçların potansiyelleriyle sınırlı olduğu söylenebilir (Canizares, 2019). Yani bugün mimarlık bilgisinin üretim ve dağıtım formu olan mimari anlatıların yaratımında yararlanılan yazılımlar, programlar ve dijital medya, mimarlık bilgisi üzerinde bir iktidar kurar. Yeni bilgi rejimi altında değişen bu mimarlık-ları anlamak ve bu normlara yönelik nasıl eleştiriler yapılabileceğini tartışmak da bugünün mimarlığındaki dijital ortamla olan ilişkilenmelerin daha fazla sorgulanmasını gerektirir. Bu sorgulamanın yapılması için de Canizares'in (2019) makalesinde ifade ettiği gibi, tartışmanın kapsamına giren ve çoğunlukla muğlak bırakılan bazı kavramların tanımlanmasına ihtiyacı vardır.

Anahtar kelimeler: Veri devrimi, Büyük veri, Veri feminizmi, Postdijital, Postortografi.

Kaynaklar

Canizares, G. (2019). Everything is software. 107th ACSA Annual Meeting Proceedings, Black Box, 518-524.

Ciuccarelli, P., Lupi, G. ve Simeone, L. (2014). Visualizing the data city: Social media as a source of knowledge for urban planning and management. Springer Science & Business Media.

Ricaurte, P. (2019). Data epistemologies, the coloniality of power, and resistance. Television & New Media, 20 (4), 350-365.

Mimarlıkta Eleştirel Pratikler: İnşa Edil(e)meyen Mimarlıklar

Hakan Ilıkoba

İstanbul Teknik Üniversitesi

Mimarlık alanında yapma ve inşa etme pratiği yaygın olarak kabul görmüş ve benimsenmiş bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada yapma pratiğiyle ifade edilmek istenen, bir tasarım süreci ve bunun ardından tasarlanmış bir mekânın ya da binanın inşa edilmesi ya da bir başka deyişle, e-te kemiğe bürünmesi olarak özetlenebilir. Gelenekselleşmiş ve kabul görmüş bu yapma pratiği, bugünün ana akım mimarlık anlayışını ortaya koymaktadır. Bunun yanında, etrafında ya da ötesinde şekillenen, üreyen, dönüşen, katmanlaşan ancak fiziksel mevcudiyetine ulaş(a)mayan mimarlık pratikleri ise ana akım mimarlığın karşısında konumlanmakta ve bir alternatif tanımlamaktadır. Burada asıl gerilimi yaratan konu; tasarım ve düşünce aşamasından inşa aşamasına geçişteki kırılma noktasıdır.

Kâğıt üzerinde kalan ya da kâğıt üzerinde kalmayı tercih eden, yapısal karşılıklarını bulamayan birtakım mimari üretimler; eril mimarlık anlayışının sorunlu kabullerini sorgulamayı bir tavır olarak üstlenebilir ya da salt bu amaca odaklanabilir. Bugünün piyasa koşullarına hâkim, geleneksel yöntemlerle devam eden (yatırımcı-işveren-mimar modeli) ve ticari amaçlarla şekillenen ana akım mimarlık üretimi, eril mimarlık tanımıyla ilişkilendirilebilir. Şenel (2019) eril mimarlık üretimini; tektipleştirici, çeşitliliği bastırıcı ve nesneleştirici bir üretim biçimi olarak tanımlamaktadır. Bu tür bir mimarlık üretim modeli içinde “inşa edilmiş bina” tek ve son ürün olarak kabul edilir.

Araştırma kapsamında eril mimarlığın karşısında şekillenen ve buna bir cevap olarak kendine yer arayan mimari üretimlerin eleştirel potansiyellerinin sorgulamasına gidilmiştir. Bu çalışmada; inşa edilmeyen mimarlık pratiklerinin, dönemin ana akım mimarlığının gelişmesi için ortam hazırlayan toplumsal, kültürel ve siyasi yapısına karşı geliştirdiği eleştirel duruşa odaklanılmıştır.

“Vizyoner Mimarlık”, “Deneysel Mimarlık”, “Kağıt Mimarlığı” gibi başlıklar altında inceleyebileceğimiz bu mimari üretimlerin geçmişe yönelik izlerini sürmek, tanımlarını açmak ve tanımlarını genişletmek; eril mimarlık anlayışı karşısında başlatılan sorgulamaları içselleştirebilmek adına önem arz etmektedir. Yırtıcı (1994), araştırma kapsamında incelemeye alınan kavramlardan olan “kağıt mimarlığı”nı uygulamaya yönelik olmayan, daha çok bir düşüncenin özgürce geliştirilip iletilmesini amaçlayan, arada duran bir mimarlık pratiği olarak tanımlamaktadır. Yırtıcı’nın bu tanımı içinde özgürlük ifadesi oldukça dikkat çekmektedir. Yırtıcı bu tanımı yaparken özgürlük ifadesinin altını özellikle çizmekte ve “inşa edilmiş bina”yı son ürün olarak gören hâkim mimarlık eyleminin sınırlarını ve kısıtlayıcı kurallarını hatırlatmaktadır. “Tasarım” ve “özgürlük” kavramlarını bir arada değerlendirmeye alan ve tartışmaya açan Yırtıcı; tasarım sürecinde ortaya çıkan kısıtlamalara, düşünce

sistemine ve kurallar sonucunda açığa çıkan baskılama eylemine işaret etmektedir. Araştırma kapsamında odaklandığımız “kağıt mimarlığı” kavramı ise bu özgürlük arayışıyla ilişki kurmaktadır.

Bu sorgulamaların, eleştirel bir pozisyon kazanabileceği ve alternatif tanımı içinde incelenebileceği unutulmamalıdır. Bu çalışmada kâğıt üzerinde kalan, inşa edilmeyen ya da edilemeyen mimarlık pratiklerinin ana akım karşısındaki pozisyonları dönemler bazında sorgulanmaktadır. Çalışma; Rönesans Dönemi’nde kağıt üzerinde başlayan tasarımlardan İtalyan Fütürizmi’ne ve devamında Rus Modernizmi’ne uzanan geniş bir perspektif çizmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde 1960’larda ve 1970’lerde ortaya konulan deneysel pratikler ve kent öngörülerini konu edilmiştir. Güncel olarak mimarlık stüdyolarında ve eğitim programları kapsamında çalışılmaya devam edilen bilişim destekli form, yapı ve malzeme deneyleri de incelenen başlıklar arasında yer almaktadır. Dönemlere göre değişen ve dönüşen mimarlık ve mimar tanımı, bu çalışmaya paralel olarak ilerlemekte ve inşa edilemeyen mimarlık pratikleri bu dönüşüm etrafında konumlandırılmaktadır. İlerleyen süreç boyunca toplumsal, siyasi ve ekonomik problemlere karşı mimar özne de bunlara karşı bir cevap arayışı içinde olmuştur. Bu araştırma kapsamında incelenen örnekler ve örnekler üzerinden yapılan çıkarımlar ile analizler, bu sorunlar karşısında ortaya konulan önerileri, alternatif kurguları, projeleri ve bunların görsel tasvirlerini kapsamaktadır.

Anahtar kelimeler: Kağıt mimarlığı, Ana akım mimarlık, Alternatif mimarlık, Eleştiri, Çizim.

Kaynaklar

Şenel, A. (2019). Mimarlık eğitiminde haritalama: Geleneksel eril mimarlık üretimine yaratıcı bir eleştiri. Dosya, 5-17.

Yırtıcı, H. (1994). Tasarım özgürlüğünün sınırları. Mimarlık Dergisi, 257.

Teatral Performansın Örtük Mekânsallıklarının İnşası: Seyircinin Düş Gücü

İlta Ersezer

İstanbul Teknik Üniversitesi

“Herhangi boş bir alanı alıp işte bir sahnedir diyebilirim.

Bir adam bu boş alanın ortasından yürür geçer, biri de onu gözleriyle izler, işte bir tiyatro ediminin oluşması için gereken şey bu kadardır.” (Brook, 1968/1990)

Brook (1968/1990) teatral performansı, icracının uzamı etkinleştirdiği ve seyircinin kendi varlığından başlayarak etkileşimin, bakışın içerisine dahil olduğu bir edim olarak tanımlamaktadır. Seyirci ve icracı uzamın dönüşümüyle birlikte teatral anlamı inşa etmekte ve bu anlam mekânın fiziksel sınırlarına ihtiyaç duymadan, bu sınırları aşarak kendi mekânsallıklarını üretmektedir. Performans anında yaratılan kurgusal dünya ile mekânın fizikselliği arasındaki var olma süreci, sahneyi olduğundan başka bir yer hâline getirerek heterotopik anları yaratmaktadır. Sahnedeki kurgusal dünya, öteki mekânları (sahne dışı) sahneye çağırarak; böylece gösterilen ve çağrılan mekânsallıklar uzamı dönüştürerek örtük teatral mekânları yaratmaktadır. Teatral performans, aynı kurgunun ve mekânının tekrarlanabiliyor oluşu sebebiyle seyirci algısındaki mekânsal çeşitliliği analiz etmeyi ve örtük mekânsallıkları görünür hâle getirebilmeyi mümkün kılmaktadır.

Bu araştırma, burada (fiziksel) ve sözde-burada(kurgusal) olmanın fenomenolojik bir deneyini kurmayı, örtük mekânsallıklar için seyirci deneyimleriyle ilişkilenebilir hedelemektedir. Seyircilerin hayal gücü ve teatral yaratımın çeşitliliği, mekânın başka biçimlerde yapılanmasına yönelik veri kaynağı olarak benimsenirken, algısal gözlem ve onun çıktıları yöntem olarak benimsenmektedir. Çalışmanın amacı, teatral mekânın kurduğu ontolojik ilişkiler üzerinden, mekânın başka türlü nasıl yapılandırılabilirliğine dair olasılıklara odaklanmaktır.

Mekânın farklı şekillerde yapılanma durumları, düşsel olanın inşasında saklıdır ve yeni anlamları kendisine katarak çoğalır. Teatral edimde mekânın dinamik işleyişini anlayabilmek, mekânın çağrışımlarını takip edebilmek için seyircinin performansla kurduğu ilişkiyi incelemek önem taşımaktadır. Seyirci gördüğü, duyduğu bedeni, yaratılan kurgusal dünya içerisinde algılamaya başlamakta; algılarına zihinsel sürecini ekleyerek kendini anın içinde var etmektedir. Böylece, teatral edim seyircinin dürtülerine dokunmaya başlayarak onu ortak bir oluş içerisine alır. Seyirci görünen ve işitilenlerle birlikte, temsil edilmeyeni üst üste düşürerek yeni birlikler kurar. Algıladığı uzamsal davranışları yorumlayarak, içselleştirerek performansın örtük mekânlarını üretir.

Mekânın içselleşme süreci, performansın harekete geçirdiği yaratıcı dürtü aracılığıyla hayal gücü boşluklarında şekillenir. “Seyirciler olaylara gözleriyle değil, hayal gücüyle bakarlar” (Gruber, 2010). Bu bakımdan hayal gücü, boşlukları örtük teatral mekânların

yaratıldığı yerlerdir. Boşluklar, seyircinin anlam inşasına katılarak başka bir zihne çağrıldığı; tiyatro metninin ve performansının dışında yeni mecazların üretildiği; mekânsal çağrışıma açık bırakılan; içerisinde duygu belleği, dürtüsellik, habitus gibi kavramların da yer aldığı alanlardır. İzleyici, kendinin ve yaşadığı toplumun bastırılmış bilinç seviyelerine inerek, ayrıntıları birleştirerek, gerçeklik ve kurgu ikileminde, yaratıcılığının sağladığı düş gücü aracılığıyla kendi mekânsal ve imgesel izleğini kurmaktadır. Nesnel boşluklar duygusal deneyimlerle hayali dolulukları meydana getirerek tasarlanmamış, algılanan alanları yaratmakta; düşsel alanı inşa etmektedir.

Bu inşa, izleyici için içe dönmekten kaynaklanan benlik tezahürlerinin yer aldığı bir süreçken aynı zamanda toplumsal olanla bilinçdışı temaslar kurduğu arayüzdür. Kurgu, gerçek ve toplum arasında bulunan, bulanık ancak bir o kadar da kırılğan sınırlar, seyircinin zihninde çok çağrışımlı imgeler üreterek, anla yüklenerek, potansiyel mekânsal örüntülerini mümkün kılmaktadır. Örtük mekânların yarattığı örüntüler bir anlamda teatral performanstaki heterotopilerdir. Teatral performans kendine oluşturduğu mekânsal çember, gündelik hayatın akışına paralel ancak ondan farklılaşan akışı Foucault'nun heterotopya kavramına dair çağrışımları açığa çıkarmaktadır. Foucault, mekânları ve zamanları bir araya getiren ve mevcut düzen içerisinde başka bir düzen yaratan heterotopya kavramını birçok açıdan örnekendirir (Foucault, 1978/2019). Bu bağlamda kentteki tiyatro sahnesini heterotopik bir alan olarak tanımlar, ancak sahne içerisinde gerçekleştirilen teatral performansın kendi içinde oluşturduğu farklı mekânsallıklara değinmez. Oysa ki tiyatro edimi sahnede yarattığı ilişkiler bütünü içerisinde performansla birlikte birçok heterotopik anlar ve buna bağlı mekânsallıklar oluşturabilme potansiyeline sahiptir. Seyircideki algının ve düşünümün, gerçek dünyayla karşılaşması, performansın yarattığı heterotopilerle birbirine dolanarak teatral mekânı çeşitlendirmektedir.

Araştırma, seyircileri örtük mekânsallıkları test etmek için bir zemin olarak benimsemektedir. Seyircilere mekânsal düş alanı açan tiyatro oyunu/oyunları üzerinden gerçekleştirilecek görüşmeler kapsamında hayal edilen mekânsallıkların serimi yapılacaktır. Kurdukları düş mekânlarının tetikleyici unsurlarına yönelik fenomenolojik analizin yapılabileceği röportajlar gerçekleştirilecektir. Böylece, seyirlik biçimlerinin mekânsal kolajları ve anlam katmanları yazılı, çizili ve sözlü olarak çalışma kapsamına dahil olacaktır. Performansın anlam katmanlarını farklı ayrıntı düzeylerinde incelemek, kişilerin teatral mercek altındaki hayal mekânlarına yönelik kurgusal keşif özelliği taşımaktadır. Teatrallığın mekânsal yapılanmasını anlama girişimi olarak da yorumlanabilecek çalışma, bir dizi hareket ve söylemleri teatral seyirciliğin doğası içerisinde çözümlenmeyi, mekân inşasını takip etmeyi öngörmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hayal gücü, Tiyatro, Teatral performans, Teatral mekân, Heterotopya.

Kaynaklar

- Brook, P. (1990). Boş alan (Ü. İnce, Çev.). AFA Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1968)
- Foucault, M. (2019). Özne ve iktidar (I. Ergüden ve O. Akınhay, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1978)
- Gruber, W. (2010). Offstage space, narrative, and the theater of the imagination. Springer.

Maddesel Ol (may) an Bir Asamblaj Olarak Kurulgan Mimarlık

Öykü Şimşek,
Aslıhan Şenel

İstanbul Teknik Üniversitesi

Maddenin edilgen olarak kavrandığı yaklaşımlar, maddeyi etkileme ve etkilenme kapasitesinden [affect], dolayısıyla da süreçlerinden ayırarak, ürettikleri maddesel olan-olmayan ikiliğiyle kontrol edilemez maddesel-olmayan [immaterial] failleri mekândan ve mekânın üretiminden dışlar. Mekân, bu faillerden etkilenmeyen, otonom ve bütünselliğini koruyan nesne üzerinden kavramsallaştırılırken; mimar, parçası olduğu ilişkisel ağlardan bağımsız bir fail olarak konumlanır. Maddesel olan-olmayan, iç-dış, beden-mekân gibi ikili karşıtlıklar üreten düşünme biçiminin hâkim olduğu konvansiyonel tasarım tanımında, maddesel-olmayan (yumuşak, akışkan, kararsız) maddesel-olanın (sert, durağan, geçirimsiz) karşısında yer alır. Hill'e (2006) göre konvansiyonel tasarım yaklaşımında evin içi katı ve sabit maddesel-olanla ilişkilendirilirken, dışarıyı akışkan ve kontrol edilemez maddesel-olmayanla ilişkilendirilir. Evin varlık amacı içeriği içeride, dışarıyı dışarıda tutacak iç-dış sınırını çizmektir. Kendini feminist insan-sonrası perspektifte konumlandırılan bu çalışma, sözü edilen ikiliklerin aşıldığı bir düzlemde dışlamayan bir mimarlık kavrayışı üretmeyi dert edinir.

Maddesel olan-olmayan ikiliği, mekânı ötekini dışarıda bırakmak üzere bütünselliği üzerinden kavrayışıyla beden ve mekân arasında birinin diğerine göre baskın olarak kavrandığı asimmetrik bir ilişki tanımlar. Aralarında karşılıklı ilişki olan beden ve mekânın birbirini üretmediği durumlarda ise dışlayan mekân ortaya çıkar (Grosz, 2001). Bedeni ve mekânı otonom bütünler olarak kavrayan mimarlık yaklaşımlarının aksine, Gilles Deleuze ve Felix Guattari'nin Spinoza'nın iki yönlü (maddesel olan-olmayan) beden kavrayışı çevresinde geliştirdikleri asamblaj kavramı, bedenin (canlı-cansız) bitmiş bir bütün olarak değil; daima değişen toplulukların (asamblajların) parçası olarak tartışılmasına olanak sağlar. Genel anlamıyla asamblaj, heterojen parçalardan oluşan, bir saniye veya birkaç yıl sürebilen çokluklar olarak tanımlanabilir (Deleuze ve Guattari'den aktaran Kovar, 2018). Farklı ölçeklerde işleyen asamblajlar, feminist insan-sonrası perspektifte tekrar ele alınır ve açık uçlu bir araya gelişler olarak o anda o yerde üretilen ilişkilerle kurulan-bozulan dinamik sistemler olarak kavranır (Tsing, 2015). Geçici asamblajların parçası olan mekân, bedenleri/eylemleri öncelikle, maddesel olan-olmayan faillerin karşılaşmalarıyla üretilir; dolayısıyla otonom bir bütün olarak var olmaz.

Çalışma, mimarlığı geçici asamblajların parçası olarak daima eksik bir biçimde, diğer bir deyişle kırılabilirlikleri [vulnerability] üzerinden tartışmaya açar. Genellikle, "kolayca incinebilir olma durumu" olarak tanımlanan kırılabilirlik, feminist perspektifte (Tsing, 2015; Butler, 2004/2016) olumsuz bir kavram olarak değil; ötekiyle ilişki kurmanın ön koşulu olarak ele alınır. Çalışmanın önerdiği "kırılabilir mimarlık" kavramı, Deleuze'ün yaratıcı felsefesinde bir hayvan, insan ya da şeyin –mekânın, kırılabilirliği dolayısıyla

hiçbir zaman çevresiyle ilişkisinden ayıramaz oluşuyla canlı-cansız bedenlerin dolanıklığı çevresinde temellenir. Bu kavrayış mimarlığı, ayrık olarak konumlandırmak yerine; altyapısal sistemlerin parçası olarak insan olan-olmayan failerin gündelik hayatlarını destekleyip/zayıflatan ve bu failerin eylemlerinden etkilenen ilişkisel bir konumda tartışır.

Çalışma, tanımlı bedensel ölçüler ve eylemlerle genellikle kendine dönük otonom bir oda olarak kavranan tuvalet üzerine bir tartışma üretir. Kültürel bir araştırma veya bir tasarım örneği sökümü olmamakla birlikte, tuvaletin –herhangi bir yerdeki tuvalet ama bir yerdeki tuvalet, insan olan-olmayan asambrajlar üretme potansiyelini sorgular. Dünyayı dışarıya kapatma işlevini başarıyla yerine getirdiği için değer verilen tuvalet; aslında bedenler, ekosistemler, kültürel normlar ve altyapılardan oluşan dolanık ağ sistemlerinin parçası olarak var olur. Tuvaletin asambrajlar olarak kavranışı, onu asambrajın maddesel-olan (klozet, lavabo, borular; deri, su, bedensel sıvılar; duvar, kapı) ve maddesel-olmayan (duygular, eylemler, söylem) parçalarıyla farklı ölçeklere (madde, beden, ev, sokak, kent) ve farklı zamanlara bağlar. Çalışma, tuvalet-asambrajlarını haritalamalarla üretirken tuvaletin ne olup ne olmadığını tartışmaya açar: Tuvalet evin kendi içine kapalı en küçük odası mıdır; yoksa tuvaletin kırılabilirliği onu dışarıdaki dünyaya, farklı mekânlara, ölçeklere ve durumlara bağımlı mı kılar?

Araştırma kapsamında, tuvalet-asambrajları, mimarlığın maddesel-olan lehine ürettiği sert geçirimsiz yüzeyler ters yüz edilerek haritalamalarla tekrar tekrar üretilir. Çalışma, bedenin sınırı olduğu varsayılan ve dışarıyla ilişkinin alanı olan derinin insan-ötesi ilişkisellik zemininde deforme edilmesinden hareketle bozma [distortion] kavramını bir yöntem olarak ele alır. Haritalamayı bir çeşit anamorfos olarak kavrar; Dünya'nın 'normal' temsilini bir eldiven gibi ters yüz eder (Erickson, 2021) ve böylece görme/tasarlama biçimlerini çoğaltmayı amaçlar. Ürettiği tuvalet-asambrajlarını eylemler, maddi-failler ve duygular gibi heterojen topluluğun farklı nitelikteki parçalarıyla üretirken; tuvaleti farklı asambrajların birlikte-oluş odağında tartışır. Tüm bu tartışmalar çerçevesinde çalışma, kendi ürettiği maddesel olan-olmayan söylemlerini de yerinden etmeyi amaçlar.

Anahtar kelimeler: Asambraj mimarlığı, Kırılabilirlik, Tuvalet, Haritalama.

Kaynaklar

- Butler, J. (2016). Kırılabilir hayat: Yasın ve şiddetin gücü (B. Ertür, Çev.). Metis Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2004)
- Hill, J. (2006). Immaterial architecture. Routledge.
- Grosz, E. (2001). Architecture from the outside: Essays on virtual and real space. The MIT Press.
- Kovar, Z. (2018). Architecture in abjection: Bodies, spaces and their relations. I. B. Tauris.
- Tsing, A. (2015). The mushroom at the end of the world: On the possibility of life in capitalist ruins. Princeton University Press.
- Erickson, I. (2021, 17 Haziran). Tasavvur üzerine: Frédérique Ait-Touati ile söyleşi. Ölçü Olarak Mimarlık; 7. Uluslararası Mimarlık Sergisi, Venedik Bienali, Türkiye Pavyonu. <https://pavilionofturkey21.iksv.org/tr/conversations/on-imagination-part-1-a-conversation-with-frederique-ait-touati>, erişim tarihi: 22.06.2022.

TASLAKTIR

3

*Mekânın
Hafızası*

TASLAKTIR

Hafızalar Arasında Yürümek: Hafıza Yürüyüşlerinde Gündelik ve Duygulanımsal Karşılaşmalar ve Geçmişle Yüzleşme

Damla Barın
Boğaziçi Üniversitesi

Hafızalaştırma pratikleri aracılığıyla ortaya çıkan gündelik ve duygulanımsal karşılaşmalar, geçmişle gündelik hayatta yüzleşme deneyimleriyle nasıl bağlantılı? Bu sorudan hareketle, hafızalaştırma pratikleri aracılığıyla geçmişle yüzleşmenin gündelik deneyimlerini analiz edebilmek için Türkiye’de Karakutu Derneği, Sivil ve Ekolojik Haklar Derneği ve Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi tarafından düzenlenen hafıza yürüyüşlerini çalışıyorum. Kısaca bahsetmek gerekirse, hafıza yürüyüşleri birkaç saat süren ve yürüme, hikâye anlatıcılığı, sokak röportajı, film çekimi gibi hafıza performanslarından ve organizatörler, hikâye anlatıcıları ve katılımcılar gibi aktörlerden oluşuyor. Bu araştırmamla, yürümenin ve hikâye anlatıcılığının gündeliği ve gündelik mekânları değiştiren performanslar olduğunu ve bu performansların aynı zamanda performatif olduğunu, yani gündelik mekânları yeniden yarattığını gösteriyorum. Hafıza yürüyüşlerindeki gündeliği “olağanüstü gündelik” ve kentsel mekânları da “olağanüstü kentsel mekânlar” olarak yeniden tanımlıyorum. Ayrıca, geçmişle yüzleşmenin bir sonuç ya da amaçtan ziyade, farklı ve zıt duygulardan, düşüncelerden ve eylemlerden oluşan bir süreç olduğunu ve bu sürecin çeşitli duygulanımsal karşılaşmaları inceleyerek analiz edilebileceğini gösteriyorum.

Geçmişle yüzleşmenin ucu açık bir süreç olduğunu savunan araştırma, hafıza yürüyüşlerindeki gündelik ve duygulanımsal deneyimlere iki ana eksende bakıyor. İlk olarak, yürümenin performatif ve kritik yönlerini inceleyerek insanların kentle ilişkilerini şekillendirmede ve kentsel mekânlar oluşturmada yürümenin rolünü gösteriyor. İkinci olarak, hafızalaştırma pratiklerinde duyguların rolünü araştırıyor ve hafıza yürüyüşlerinde geçmişle yüzleşmeye dair hissetme ve bilme yollarını inceliyor. Bu araştırma ağırlıklı olarak niteliksel araştırma yöntemlerini kullanıyor; Karakutu Derneği hikâye anlatıcısı olarak yaptığım saha araştırması ve hafıza yürüyüşü organizatörleri, hikâye anlatıcıları ve katılımcılarıyla yapılandırılmış sorularla gerçekleştirilmiş derinlemesine mülakatlardan oluşuyor.

Araştırmanın teorik çerçevesi; geçiş dönemi adaleti, gündelik hayat, kent ve mekân, toplumsal hafıza, sanat ve performans, duygu ve duygulanım başta olmak üzere birçok farklı literatürden ve teorik tartışmadan beslenmektedir. Geçmişle yüzleşme, araştırmanın ana konseptlerinden biridir. Geçmişle işleme, II. Dünya Savaşı sonrası bağlamında ilk olarak Almanya’da ortaya çıkmış bir kavramdır (Adorno, 1959). 1980’lerde ve 1990’larda yaygınlaşan ve popülerleşen bu kavram, başka lokasyonlara ve bağlamlara yayılarak farklı anlamlar ve kullanımlar kazanmıştır. Günümüzde geçmişle yüzleşme, uluslararası ve ulusal kuruluşlar ve devletler tarafından kullanılan, kurumsallaşan ve toplumların şiddet içeren geçmişleriyle nasıl ilişkileneceklerini tanımlayan ve belirleyen bir konsept hâline gelmiştir (Fordsick vd., 2020).

Bu araştırma geçmişle yüzleşmeye dair üç farklı çerçeveyi inceleyerek yasal, politika bağlantılı ve ulus-devlet merkezli anlayışları genişletmeyi amaçlar ve gündeliğe dair bir çerçeve önerir. Bunlardan ilki, geçiş dönemi adaleti çerçevesidir. İkinci çerçeve, geçiş dönemi adaleti çerçevesiyle benzer ilke ve amaçları paylaşan ulus-devlet merkezli çerçevedir. Bu çalışmanın ana hattını oluşturan üçüncü çerçeve ise gündelik çerçevedir. İnsanların geçmişle ilişkisini yeniden şekillendiren pratiklere, gündelik pratiklerin kritik potansiyeline ve yeni hissetme ve bilme biçimlerine dikkat çeker. Geçmişle yüzleşmeyi, kişinin kent, benlik ve geçmişle olan ilişkisiyle ilgili sosyal, bedensel, duygusal ve gündelik bir süreç olarak anlar. Simmel'in (1950), Benjamin'in (2002) ve de Certeau'nun (1980/1984) gündelik hayat üzerine yazdıklarından ilham alarak ortaya attığım "olağanüstü gündelik" kavramı; hayali, öngörülemez, çok yönlü, ve geçici bir gündeliktir ve yürüyüşler aracılığıyla tanıdık mekânların tanıdık olmayan ve keşfedilen mekânlara dönüşmesini içerir.

Geçmişle yüzleşmeyi daha geniş bir şekilde tanımlayarak gündelik hayatın içinde düşünmeye çalışan bu araştırma, "olağanüstü gündeliği" hafıza yürüyüşleri örneği üzerinden inceliyor ve performans/performativite, yer/mekân ve duygu/duygulanım gibi konseptler üzerine yoğunlaşıyor. Araştırmanın ana hatlarından biri, yürümenin ve hikâye anlatıcılığının aynı zamanda kentsel mekânları yaratan performatif performanslar olarak kavramsallaştırılmasıdır. Bu anlamda mekânı, algıyla ve bedenle ilişkisi üzerinden tanımlıyorum. Pink'in (2009), Casey'nin (1996; 2001), Massey'nin (2005) ve Ingold ve Lee'nin (2008) mekân anlayışlarından yararlanarak mekânın sabit olmayan ve akışkan yapısını vurguluyorum ve hareketi mekân üretiminin ana hatlarından biri olarak görüyorum. Hafıza yürüyüşlerindeki mekânları geçici, hayali ve 'arada' mekânlar olarak betimliyorum. Aradalık hâliyle anlatmak istediğim, bu mekânların anıt ve yer (Connerton, 2009), gerçek hafıza alanları ve hafıza mekânları (Nora, 1989) ve istemli ve istemsiz hafıza (Benjamin, 1968; Assmann, 2014) gibi kavramların hepsinden özellikler barındırmasıdır. Bu noktada yürümek, kentsel mekânları yaratan bir pratik olarak ortaya çıkıyor. Hafıza yürüyüşlerinden ve başka kent yürüyüşlerinden örnekler vererek yürümeyi eleştirel mekânsal bir pratik (Rendell, 2008; Yıldırım, 2020) olarak kavramsallaştırıyorum ve yürümenin kritik potansiyelini; yürümenin düşünme, beden ve çevreyle ilişkisi, şehri yazmak ve taktikler bulmak, keşfetmek ve şehri talep etmek/şehir hakkı olmak üzere dört farklı boyut üzerinden inceliyorum.

Araştırmanın bir başka ana hattını ise gündelik hayattaki geçmişle yüzleşme deneyimlerinin duygularla ilişkisi oluşturuyor. Ahmed'in (2004) duyguları 'temas' ve 'karşılaşma' üzerinden okuması bu hattın çerçevesini oluşturuyor. Hafıza yürüyüşlerindeki farklı hissetme ve bilme biçimlerini incelediğim bu hatta, hikâye anlatıcıları başta olmak üzere yürüyüş katılımcılarının hikâyelerdeki kendi rollerini, pozisyonlarını, başka bir deyişle yerleşikliklerini (situatedness) tartışmaya açıyorum. Haraway'in (1988) geliştirdiği yerleşiklik kavramına benzer bir şekilde yürüyüşlerdeki hikâyeler tam ve tutarlı bir gerçeklik iddiası taşımaktan ziyade parçalı, tamamlanmamış, ve değişken bir hikâye anlatıcılığından ve hikâyelerden oluşuyor (Abiral vd., 2019). Hafıza yürüyüşlerinde ve yaptığım mülakatlarda öne çıkan utanç, empati, umut, kızgınlık, merak ve şaşkınlık gibi duyguları ve bu duygular etrafında ortaya çıkan soruları, düşünceleri ve pratikleri derinlemesine inceliyorum. Bu duyguların hikâye anlatıcıları ve katılımcılar tarafından farklı şekillerde deneyimlenebileceklerini gösteriyorum. Bu duyguları incelerken duyguların gidebilecekleri ve gittikleri yerleri politik pratikler, dayanışma şekilleri, kendini sorgulama ve rahatsız hissetme gibi meseleler üzerinden tartışıyorum. Sonuç olarak, bu çalışmada hafıza yürüyüşlerini geçmişle yüzleşme için bir kapı olarak görüyorum ve yürüyüşlerin ne tamamen korunaklı bir kendini doğrulama deneyimi ne de kişinin konumunun parçalanmasına tekabül ettiğini, onun yerine 'arada' deneyimler sunduğunu savunuyorum. Ayrıca bu araştırma, geçmişle yüzleşmeyi gündelik hayatla birlikte düşünmeye çağırıyor ve gündelik performans ve pratikler ile gündelik ve duygulanımsal karşılaşmaların hem şehirle hem de geçmişle eleştirel bir ilişki kurmaktaki rolünü vurguluyor.

Anahtar kelimeler: Geçmişle yüzleşme, Hafıza yürüyüşü, Hafıza mekânları, Duygulanım, Hikaye anlatıcılığı.

Kaynaklar

- Abiral, B., Altınay, A. G., Altınay, G., Çalışkan, D. ve Yıldız, A. (2019). Curious steps. İçinde A. G. Altınay, M. J. Contreras, M. Hirsch, J. Howard, B. Karaca ve A. Solomon (Ed.), *Women mobilizing memory*, (ss. 84-104). Columbia University Press.
- Adorno, T. W. (1998). The meaning of working through the past. İçinde T. W. Adorno, *Critical models: Interventions and catchwords*, (ss. 89-104). Columbia University Press.
- Ahmed, S. (2004). *The cultural politics of emotion*. Edinburgh University Press.
- Assmann, A. (2014). "The whole country is a monument": Framing places of terror in post-war Germany. İçinde E. Schindel ve P. Colombo (Ed.), *Space and the memories of violence*, (ss. 135-149). Palgrave Macmillan.
- Benjamin, W. (1968). *Illuminations*. Harcourt, Brace & World.
- Benjamin, W. (2002). *The arcades project*. Harvard University Press.
- Casey, E. S. (1996). How to get from space to place in a fairly short stretch of time: Phenomenological prolegomena. İçinde S. Feld ve K. H. Basso (Ed.), *Senses of place*, (ss. 13-52). School of American Research Press.
- Casey, E. S. (2001). Between geography and philosophy: What does it mean to be in the place-world? *Annals of the Association of American Geographers*, 91 (4), 683-693.
- Connerton, P. (2009). *How modernity forgets*. Cambridge University Press.
- de Certeau, M. (1984). *Walking in the city*. İçinde M. de Certeau, *The practice of everyday life* (S. Rendall, Çev.), (ss. 91-110). University of California Press. (Orijinal eserin yayın tarihi 1980)
- Forsdick, C., Mark, J. ve Spišáková, E. (2020). Introduction from populism to decolonisation: How we remember in the twenty-first century. *Modern Languages Open*, 1 (1), 1-34. doi:10.3828/mlo.v0i0.342
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14 (3), 575-599. doi:10.2307/3178066
- Ingold, T. ve Lee, J. (Eds.) (2008). *Ways of walking: Ethnography and practice on foot*. University of Aberdeen.
- Massey, D. (2005). *For space*. SAGE Publications.
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de memoire. *Representations*, 26, 7-24.
- Pink, S. (2009). *Doing sensory ethnography*. SAGE Publications.
- Rendell, J. (2008). Space, place, and site in critical spatial arts practice. İçinde C. Cartiere ve S. Willis (Ed.), *The practice of public art*, (ss. 33-55). Routledge.
- Simmel, G. (1950). The metropolis and mental life. İçinde K. H. Wolff (Ed.), *The Sociology of Georg Simmel*, (ss. 409-424). Simon and Schuster.
- Yıldırım, Y. (2020). *Charting spatial practices of feminisms in Turkey: Sensitivities, tools, and tactics [Yüksek Lisans Tezi]*. Kadir Has Üniversitesi.

Hafıza Mekânları Açısından, İstanbul Anadolu Yakası'nda Kıyı Şeridindeki 3 Alanın İncelenmesi: Üsküdar'da Kuzguncuk Mahallesi, Maltepe'de Küçükyağlı Semi ve Tuzla'da Postane Mahallesi

Eda Erkan

Yıldız Teknik Üniversitesi

Hafıza mekânları, belleğin korunduğu ve aktarıldığı mekânlardır. Kentte yer alan hafıza mekânları, insanlar açısından sahip oldukları anlam ve bağlılıklarla birlikte fiziksel ve sosyal anlamda sürekliliği sağlamaktadır. Günümüz yaşantısındaki hızlı değişim kentlere de yansımaktadır. Şehirlerdeki yıkım ve yeniden yapım süreçleri kent belleğinin sürekliliği açısından olumsuz bir etkidir. Ortak kent belleği için önem taşıyan ve kent belleğindeki olaylarla doğrudan ya da dolaylı ilişkileri olan birçok mekân, kentlerdeki değişim nedeniyle yıkılmakta; bu nedenle de kent belleğinin sürekliliği kesintiye uğramaktadır.

Kentte yaşanan değişimlerle ilgili olarak Rapoport (2004), halk tarafından istenmeyen, zorlamayla yapılan kapsamlı ve hızlı bir değişikliğin sonucunun, yıkıcı ve tahrip edici olabileceğini belirtmiştir. Yaratıcı uyumlanma denebilecek, daha yavaş değişimler daha iyi sonuç vermektedir. Bazı yenilikler reddedilirken, ötekiler uyumlanır ve kültürel sisteme katılır.

Bu çalışmanın amacı; değişimin yaşandığı İstanbul kentinde, mahalle ölçeğinde, kentlilerin hafıza mekânlarını araştırıp hafıza mekânlarının niteliklerini tespit etmek ve hafıza mekânlarının korunması hakkında öneriler ortaya koymaktır.

Araştırma kapsamında, kent içinde gerçekleşen hızlı ve etki alanı geniş olan değişimlerin kent belleği üzerindeki yansımaları araştırılmıştır. Kentte yaşanan değişim, varlığını sürdürmeye devam edebilen hafıza mekânları ve yitirilen hafıza mekânları üzerinden irdelenmiştir. İnsanların yaşadıkları yerdeki, belleklerinde yer alan mekânların yıkılması, değiştirilmesi, kişinin yerle kurduğu bağı etkilemektedir. Kişilerde bellek yitimine sebep olup yerle bağlantısının zayıflaması sonucunu doğurmaktadır. Farklı sebeplerle gerçekleşen yapım, yıkım ve dönüşümler sonucunda hafıza mekânları yitirilmekte; kolektif belleğin sürekliliği kesintiye uğramaktadır.

Araştırmanın ilk aşamasında, kapsamlı literatür taraması yapılarak çalışmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuş; çevre psikolojisi, sosyoloji ve mimarlık alanındaki çalışmalar incelenmiştir. Hafıza ve yere bağlanma konularında yapılan birçok çalışma mevcut olup bu çalışmada, hafıza mekânları mimarlık bakış açısıyla ele alınmıştır. Lefebvre (1974/2016), mekânı sosyal bir üretim aracı olarak algılamamızı sağlayan "Mekânın Üretimi" adlı çalışmasında; mekânı, mekânsal pratik, mekânın temsilleri, temsil mekânları olarak birbiriyle bağlı ve etkileşimli üçlü kavramla açıklar.

Çalışma oluşturulurken, Lefebvre'in mekânı sosyal bir üretim olarak algılamamızı sağlayan; algılanan, tasarlanan, yaşanan şeklindeki üç momentli sürecinden yararlanılarak insanların yaşadıkları, öykülerini bildikleri, kendi yaşam öyküleriyle bir

ara kesit yakalayabildikleri mekânların kolektif hafızada yer aldığı kabulünden yola çıkmıştır.

Araştırma kapsamında, İstanbul'un Anadolu Yakası'nda yer alan, denizle ilişkili olan, farklı fiziksel ve demografik yapıya sahip üç semtinde çalışma yapılmıştır. Üsküdar İlçesi'nde Kuzguncuk Mahallesi, Maltepe İlçesi'nde Küçükyalı Semti ve Tuzla İlçesi'nde Postane Mahallesi'nde nitel analiz yöntemleriyle; yaşanan değişimin işlevini ve çeşidini saptamak amaçlı olarak gözlem yapılmıştır. Alan çalışmalarında ise katılımcıların demografik bilgileri, İstanbul'da ve mahallelerinde oturma süreleri, mahallelerdeki hafıza mekânları sorulmuştur. Anket çalışmasındaki yanıtlara göre elde edilen semtin hafıza mekânları; semtteki konumları, fiziksel özellikleri, görünüşleri ve mekânlarda yapılan etkinlikler açısından incelenmiştir. Üç bölgede yaşanan değişimin ve tespit edilen hafıza mekânlarının ortak ya da farklı yönleri ele alınmıştır. Yaşayanların oturma süreleri, bölgelerin geçirdiği değişimler göz önünde bulundurulmuştur. Hafıza mekânlarının fiziksel özellikleri, mekânlarda yapılan aktiviteler detaylı olarak incelenmiş, üç bölgeden elde edilen bilgilerle SPSS programında veri analizleri yapılmış ve elde edilen veriler kıyaslanarak değerlendirilmiştir.

Kuzguncuk'ta, Küçükyalı'da ve Postane'de yapılan alan çalışmalarının hafıza mekânlarıyla ilgili ilk sonuçları, kişilerin kendi yaşam öyküleriyle bir ara kesit yakalayabildikleri, deneyimledikleri yerleri hatırladıkları şeklindedir. Oturma sürelerine bağlı olarak da mahallelerinde belirttikleri hafıza mekânları çeşitlenmektedir. İstanbul'un kıyı şeridindeki değişimlerin etkileri de yaşayanların hafıza mekânlarında değişimlere sebep olmuştur.

Anahtar kelimeler: Hafıza, Hafıza mekânları, Değişim, Kent belleği.

Kaynaklar

- Lefebvre, H. (2016). Mekânın üretimi (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1974)
- Rapoport, A. (2004). Kültür mimarlık tasarım (S. Batur, Çev.). YEM Yayınları.

Mekân Dönüşümlerinin Kolektif Bellek Perspektifinde Deşifresi: İstanbul'un Deniz Mekânları

Elif Selen Ergör

Fatma Erkök

İstanbul Teknik Üniversitesi

Toplumlar; olay ve olguları ortak bir bağ ve aidiyetlikle beraber hatırlarlar. Kolektif belleğin kurulumunu sağlayan bu bağlar, kent içinde de mekânlar üzerinden bellek kodlarının da oluşmasını sağlar. Bellek kodlamaları mekânlar üzerinden geçmişten günümüze aktarılırken eş zamanlı olarak mekânlar kentin getirdiği dinamiklerle beraber değişmeye devam edebilmektedir. Peki dönüşen bu mekânlar kolektif bellekte nasıl yer edinmektedir?

Bu araştırma, kamusal alanlarda dönüşen mekânların kolektif bellek perspektifinde toplumda nasıl kodlandığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Kolektif belleği oluşturan bileşenlerin, mekâna dair ne gibi kodlamalara potansiyeller verebileceğini kavramsal bir çerçevede irdelleyip, dönüşen mekânlarda ise bu kolektif bellek kodlarının irdelenmesini hedeflemektedir.

Bu amaç doğrultusunda çalışmada şu soruların cevabı aranmaktadır: Kent içi dinamiklerden ötürü dönüşmüş olan kamusal mekânlar kolektif bellekte nasıl kodlanır? Kolektif bellek içerisinde bulunan mekâna ait bellek kodlamaları nasıl okunabilir? Dönüşen kamusal mekânlarda bulunan bellek kodları hangi yöntemlerle çözümlenebilir?

Bu bağlamda çalışma alanı olarak İstanbul'da bulunan kamusal deniz mekânları belirlenmiştir. Kent içinde dönüşen pratiklerden ötürü İstanbul'da bulunan kamusal deniz mekânları da dönüşmüştür. Deniz hamamlarıyla başlayan, daha sonra plaj alanlarına dönüşümüyle kente başka bir bağ kurma potansiyeli sağlayan deniz mekânları bu sebeple kolektif bellek perspektifinde incelenmeye değer görülmüştür. Araştırmanın giriş bölümünde; araştırma problemi, amaç ve yöntemleri sunulmaktadır. İkinci bölümde, ulusal ve uluslararası literatür araştırmasıyla temel kavramlar anlaşılmalı; bu temel kavramlarla beraber kolektif bellek içerisinde bulunan bellek kodlamaları tanımlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde; İstanbul'da dönüşen deniz mekânları hakkında kolektif bellek kodları aracılığıyla bütünsel bir bakış açısıyla bilgi verilmektedir. Araştırmanın dördüncü bölümünde, araştırma sorularına cevap bulmak amacıyla dönüşen deniz mekânlarında bellek kodlamalarına ait deşifreler yapılmakta; bu kapsamda Florya, Haylayf ve civarındaki deniz mekânları detaylı olarak incelenmektedir. Araştırmanın son bölümünde ise dönüşen kamusal alanların kolektif bellek perspektifinde hangi söylemlere potansiyel sağlayabileceği üzerine tartışmalar geliştirilmiştir.

Araştırma yöntemi olarak hermeneutik ve söylem analizi yöntemi karma olarak kullanılmıştır. Mekânın barındırdığı kolektif bellek kodlarını araştırmayı amaçlayan çalışma için arşiv, basılı medya ve sosyal medya taramalarından; metinsel, görsel

ve otobiyografik anlatılardan yararlanılmış ve mekânlara ait yazılı, görsel ve medya verileri toplanmıştır. Bu verilerin derlenmesi amacıyla ise önce içerik sökümü yapılmış, ardından içeriklerin içerisinde barındırdığı söylemler irdelenmiştir. Verilerin toplanıp incelenmesi sonucunda; İstanbul'un deniz mekânları ile Florya bölgesindeki kamusal kullanımın nasıl dönüştüğü ve bu mekânsal dönüşümün toplum hafızasında nasıl yer bulduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Deniz mekânları, Kolektif bellek, Kent dönüşümü, Seküler mekânlar, Florya.

Kırsal Alanda Planlı Bir Eğitim Yerleşkesi: Arifiye Köy Enstitüsü

Hande Savaş

Bursa Uludağ Üniversitesi

Köy Enstitüleri, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kırsal kalkınma politikasının bir sonucu olarak yurdun yirmi bir farklı noktasında kurulmuştur. 3803 sayılı Kanunla 17 Nisan 1940 tarihinde kabul edilen Köy Enstitüleri projesi, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç tarafından gerçekleştirilmiştir. Eğitim yoluyla köylerin canlandırılmasının amaçlandığı Köy Enstitüleri eğitim modelinde, "yaparak öğrenme" modeli benimsenmiştir (Kirby, 1962/2019). Ziraat, teknik ve kültür dersleri temel dersler olarak kabul edilerek eğitim, sağlık, tarım, ekonomi ve benzeri birçok alanda kırsalın kalkındırılması planlanmıştır (Türkoğlu, 2000/2019). Bu planlı yaklaşım, Köy Enstitülerinin mekânsal oluşumunda da bilimin ve sanatın ön planda olduğu ve yerel değerlerin önemsendiği bir anlayışla gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda, enstitü yerleşkelerinin büyük bir çoğunluğu ulusal mimari proje yarışmalarıyla inşa edilmiştir (Keskin, 2012).

Bu çalışmada, kırsal alanda inşa edilen Köy Enstitülerinin bir parçası olan Arifiye Köy Enstitüsü yerleşiminin mimari proje yarışmasıyla inşası ve yerle kurduğu ilişki incelenmiştir. Çalışmada arşiv araştırması, alan çalışmaları, sözlü görüşmelerden yararlanılmıştır. Aynı zamanda eski hava fotoğrafları ile günümüz fotoğraflarının karşılaştırılması sonucunda haritalama çalışmaları yapılarak mekânsal oluşum ve zaman içerisindeki dönüşümü incelenmiştir (Savaş, 2021). Çalışma kapsamında sonuç olarak Köy Enstitüleri idealinin enstitülerin mekânsal oluşumuna etkisi, Arifiye Köy Enstitüsü bağlamında ortaya konulmaktadır.

1940 yılında kurulan Arifiye Köy Enstitüsü'nün mekânsal oluşumu mimari proje yarışmasıyla planlanmıştır. Enstitünün mekânsal oluşumu ve eğitim tarihi her ne kadar Eğitim Kursunun kurulduğu 1937 yılına dayansa da enstitüde ilk planlı yerleşim, mimari proje tasarımı sonrasında gerçekleşmiştir (Balkır, 1974; Aydoğan, 2015). Arifiye Köy Enstitüsü mimari proje yarışmasını mimar Recai Akçay kazanmıştır. Akçay'ın mimari projesi, jüri tarafından yerleşimin arazi içerisinde rüzgâr yönlerine göre konumlanması açısından kusursuz bulunmuştur (Balkır, 1974). Mimari proje yarışma şartnamesinde Arifiye Köy Enstitüsü'nün kurulması planlanan alanla ilgili sıklıkla sel baskınlarına maruz kaldığı bilgisi verilmiştir. Sapanca Gölü'ne ve tren istasyonuna olan yakınlığına dikkat çekilmiştir (Anonim, 1940). Arifiye Köy Enstitüsü kurucu müdürü Süleyman Edip Balkır'ın kitabı ve birçok kaynakla alanın eski hava fotoğrafları ve enstitünün mimari projesinin maket fotoğrafı karşılaştırılarak elde edilen veriler doğrultusunda enstitünün mekânsal oluşumu incelenmiştir (Balkır, 1974; Aydoğan, 2019). Akçay'ın projesinin mekânsal yerleşiminde yerin özellikleri, yarışma şartnamesindeki ihtiyaç programı ve ana yerleşkenin konumuyla kurduğu ilişki öncelikli olarak okunmaktadır. Tek bir ana aks doğrultusunda bir mekânsal yerleşim gerçekleşmiştir. Aksın başlangıcı merkez yerleşkeye olan yakınlığı işaret etmektedir.

Projede tek bir eksen üzerinde aynı işlevdeki yapılar düzenli olarak yerleştirilmiştir. Projedeki yapıların işlevsel açıdan birlikteliği enstitü modelindeki “küme sistemi”nin bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Derslik binalarının birbirine paralel ve arazi eğimine dik yerleşimi olası sel baskınlarına bir önlem olarak tasarlanmıştır. Derslik binaları arasındaki boşluklar daha tanımlı açık mekân oluşumuna imkân tanımaktadır. Öğretmen evleri ve dersliklerin karşılıklı konumu da öğretmen ve öğrenci arasındaki bağı önemser niteliktedir. Projede, Arifiye Köy Enstitüsü mimari proje yarışma şartnamesinin ihtiyaç programında belirtildiği ölçüde mekânsal yerleşim planlanmıştır. Yerleşkede 16 okul binası, 1 toplantı binası, 4 atölye binası, 1 mutfak, çamaşırhane ve banyo, 1 idare binası, 7 adet tavla, ahır ve kümesler, 12 adet depo, 1 adet revir, 2 adet tuvalet, 10 adet öğretmen evi olarak toplam 55 adet yapı tasarlanması istenmiştir (Anonim, 1940).

Köy Enstitülerinin mimari proje yarışmalarıyla inşa edilmeleri, planlı bir fikirle başlayan eğitim sisteminin önemli bir adımıdır. Yerleşkenin mimari proje yarışmasıyla tasarlanması dönemin modernleşme ideolojisinin somut bir örneği olarak tanımlanabilir. Yarışma şartnamesinin işaret ettiği yerel kaynaklar, yerin özellikleri, mevcut bina ilişkileri enstitü mimarisini şekillendiren önemli verilerdir. Yarışmanın yerli mimarlarla sınırlandırılması da enstitülerin mekânsal oluşumunun ulusal kalkınma ideolojisinin bir parçası olduğunun bir göstergesidir. Aynı zamanda enstitü binalarının inşasına öğrencilerin katılımıyla gerçekleşen imece, eğitim modelindeki “yaparak öğrenme” yönteminin bir sonucudur. Köy Enstitülerinde yerin özelliklerine bağlı olarak eğitim sisteminin esnekleştirilmesi sonucunda her bir enstitü yerleşkesi için farklı mekânsal oluşumlar gerçekleşmiştir. Bu durum yarışma şartnamelerinde de her bir enstitü yerleşkesi için farklı ihtiyaç programlarının oluşturulmasıyla planlanmıştır. Köy Enstitülerinin bir parçası olan Arifiye Köy Enstitüsü mekânsal oluşumunda enstitü idealinin izleri açıkça okunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Köy enstitüleri, Kırsalın kalkındırılması, Mimari proje yarışmaları, Mimari tasarım, Recai Akçay.

Kaynaklar

- Anonim. (1940). Köy enstitüleri binalarının avan projelerine ait müsabaka şartnamesi. Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, 2, 199-204.
- Aydoğan, K. (2015). Arifiye köy eğitimleri tarihi. Demkar Yayınevi.
- Aydoğan, K. (2019). Uygarlığın tuğlası Arifiye Köy Enstitüsü. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Balkır, S. E. (1974). Dipten gelen ses Arifiye Köy Enstitüsü 1940-1946. Hür Yayınevi.
- Keskin, Y. (2012) Köy enstitüleri için açılan mimari proje yarışması ve sonrası. İçinde E. Işın (Ed.), Düşünen tohum konuşan toprak Cumhuriyet'in köy enstitüleri 1940-1954 Cilt 1, (ss. 110-136). Suna ve İnan Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Kirby, F. (2019). Türkiye’de köy enstitüleri (8. Baskı). Tarihçi Kitabevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 1962)
- Savaş, H. (2019). Erken Cumhuriyet Dönemi mimari mirasının korunması, yorumu ve sunumu: Arifiye Köy Enstitüsü yerleşkesi [Yüksek Lisans Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Türkoğlu, P. (2019). Tonguç ve enstitüleri (7. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 2000)

4

*Mekânın
Toplumsal İzgi*

TASLAKTIR

Hopa'da Mekânın Dönüşümüne Çay Bitkisiyle Bakmak

Ayça Yüksel

Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi

Artvin Hopa'da çay bitkisinin coğrafyaya girişiyle beraber, toplumsal ilişkilerin ve yaşam biçiminin dönüşümünü tetikleyen bir süreç yaşandığı görülmektedir (Karaçimen ve Değirmenci, 2019). Kalkınma mitosu, ulus-devlet ideolojisi ve günümüzde neoliberal saiklerle planlanan çay tarımının (Hann ve Hann, 2003; İnal, 2018) geldiği noktada, yaşamın pek çok alanında ekolojik krizle ilişkilenen sorunlar açığa çıkmaktadır. Soğuyan iklim nedeniyle azalan çay rekoltesi, toprağın verimsizleşmesi ve geçimlik tarımın zorlaşması, ormanların ve meyve ağaçlarının azalması, görülmemiş fırtınaların ve sellerin gerçekleşmesi, hastalıkların artması bunlar arasında düşünülebilir.

Saha araştırması devam eden doktora tezimin bir parçası olan bu çalışmada, çayın ekolojik krizle ilişkilenen Hopa'daki varlığı ile mekânın dönüşümü arasında bir bağ kurmaya çalışıyorum. "Bir bitki olarak çay, mekânı toplumsal olarak nasıl üretir?" sorusundan yola çıkarak; çayın Hopa'nın köylerindeki tarlalarından başlayan, fabrikalara, zincir marketlere ve kooperatiflere açılan serüveninde mekânın üretimindeki etkilere eğilmeyi hedefliyorum.

Hopa'ya bağlı bir Hemşin köyü olan Başoba'da çay bitkisinin -tam anlamıyla endüstriyel ol(a)mayan ancak kapitalist piyasaya bağlı gerçekleşen- tarımı; coğrafyanın ekolojik dönüşümünde, evde ve tarlada ücretsiz emekle çalışan kadınların yaşamında ve mevsimlik göçmen işçiler üzerinde yıkıcı etkilere sahip. Bu son iki katman hakkında özellikle güvencesiz iş koşullarından, emeğin değersizleşmesinden, çalışma koşullarının ağırlığından ve şiddetli tarım uygulamalarından doğan hastalıklardan bahsedilebilir. Ekolojik açıdan ise yörede tek ürün hâline gelmesiyle beraber çay bahçeleri, ormanların içine kadar ilerlemekle kalmıyor ve belli ölçüde ormansızlaşmaya da neden oluyor (Genç ve Şendeniz, 2021). Çayla beraber bölgede yetiştirilen mısır, karalahana, fasulye, karayemiş, ihlamur gibi bitkilerin ve meyve bahçelerinin varlığı tehlike altına girerken, geçimlik bostancılık ve toplayıcılık azalıyor. Coğrafyanın türlü zenginlikteki çok yıllık bitkileri; laz yavşanları, yabani çilekler, böğürtlenler, kestaneler, likabalar, eğrelti otları, şortuklar, kaldirikler ve mürverler hâlâ çay tarlalarının 'kenar'larında ve ormanlarda fışkırarak tüm bu dönüşüme karşı direnç gösteriyorlar. Çay bitkisinin tarımında kullanılan yoğun kimyasal gübre, insanların ve insan-olmayanların yaşamını en kırılgan biçimlerde tehdit ediyor. Öte yandan, bölgesel kalkınma doğrultusunda ve kapitalist ilişki biçimleriyle çevrili tarımsal üretimin şiddeti altında bile çaylıklar, yaşamın elbirliği ve türler arası biçimde kurulan yönüne işaret eden bir mekân üretimini düşündürüyor; çay bitkisi, çiftçilerin tüm ayıklama ve ayırma çabalarına rağmen yabancı bitkilere, yılanlara ve örümceklere ev sahipliği yapmayı sürdürüyor. Yöre sakini ve mevsimlik işçiler için hayata tutunmanın bir yolunu teşkil ediyor.

Çay; coğrafyayı, toprağı ve biyoçeşitliliğı etkilediğı gibi, beraberinde somut toplumsal mekânların üretimini de sağlamakta. İmece usulüyle yapılan çay alım yerleri, çayı daha kolay taşımak için üretilen teleferikler, çay fabrikaları ve çay kooperatifi bunlar arasında sayılabilir. Mülkiyetin kuşaklar arası süreçte bölünmesiyle ise çayın -yörede yaratmış olduğı ekonomik refaha da bağılı olarak- yerel mimarinin ahşaptan betona geçişine şahitlik ettiğı; apartmanlaşmayı, evlerin yenilenmesini, kente yerleşmeyi tetiklediğı; formel ve enformel alanlardaki sınır ekonomisine, şehir ticaretine katılmanın bir aracı konumuna geldiğı düşünülmektedir.

Lefebvre'in (1974/2014) dediğı gibi, her toplumsal ilişki biçimi ve üretim süreci kendi mekânını üretmektedir. Bu çalışmada ise çaydan çoğalan toplumsal ilişkilerin iç içe geçerek yere özgü bir mekân üretimini açığa çıkardığı ileri sürülüyor. Scott'ın (2017) öne sürdüğü gibi, insanlar tahılı, tahıl da insanları evcilleştirmiştir. Hopa'da da insanlar çayı, çay da insanların yaşamını pek çok anlamda yakından belirler. Bu nedenle de Haraway'in (2010) ve Tsing'in (2015) çalışmalarında yaptıkları gibi, çoklu-türlerin ortaklaşa inşa ettikleri birlikte yaşam hikâyelerine bakmaya çalışıyorum. Bu çalışmada söz konusu karşılıklı ilişkinin mekân üzerinden okunması hedeflenmektedir. Mekânı, mekânların yaşadığı dönüşümü yalnızca insan-merkezli biçimde değil, insan-sonrası literatürün verdiği ilhamla çoklu-türlerle (bitkiler, hayvanlar, nesnelere vb.) beraber ve bu örnekte de çay bitkisiyle yeniden düşünmek amaçlanmaktadır.

Yaşamı insanlarla iç içe geçmiş bir bitki olarak çayın Hopa'daki failliğine odaklanırken, mekânı bir yöntem olarak görmek ve çayın yarattığı dönüşümü mekânlar ve bu mekânları üreten toplumsal ilişkiler üzerinden okumak hedeflenmektedir. Bu minvalde çayın tarladan eve, alım yerinden fabrikaya ve kooperatifleşme gibi elbirliği pratiklerine uzanan, kentleşmenin etkilerini çay bahçelerine kadar sokan süreçteki toplumsal ilişki ağlarına ve buna eşlik edilen mekân üretimine odaklanmak istenmektedir.

Çalışma, alan araştırması devam eden doktora tezimin bir parçası olup bu metinde sunulan bilgiler, Artvin Hopa'da ve Başoba Köyü'nde 3 hafta süreyle kaldığım, hayata geçirmeyi denediğim "çoklu-türler etnografisi"ne (Burgan, 2017), sohbet biçiminde gerçekleştirilen görüşmelere, yaşamın kendi akışındaki gözlemlere/deneyimlere, doğaçlama yürüyüşlere, dokunulan farklı bitkilere ve hayvanlara, keşfedilen mekânlara, nesnelere, seslere, kokulara ve ilişkili edebi, teorik ya da tarihsel okumalara dayanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çay, Mekân, Çoklu-türler etnografisi, Hopa.

Kaynaklar

- Burgan, E. (2017). Çoklu türler etnografisi: Yüz yüze bir araştırma imkânı üzerine düşünceler. *Moment Journal*, 4 (1), 115-134. <https://doi.org/10.17572/mj2017.1.115134>
- Genç, F. ve Şendeniz, Ö. (2021). Çaydan öte: Tarladan demliğe, mekânda ve bellekte çay. *Göla Yayınları*.
- Hann, I. B. ve Hann, C. (2003). *Doğu Karadeniz'de devlet, piyasa, kimlik: İki buçuk yaprak çay*. İletişim Yayınları.
- Haraway, D. J. (2010). *Başka yer* (G. Pular, Çev.). Metis Yayıncılık.
- İnal, R. (2018). Milliyetçiliğin üretim ilişkileriyle inşası: Çay tarım-sanayi, devlet ve toplum [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Karaçimen, E. ve Değirmenci, E. (2019). Doğu Karadeniz'de çay tarımının çelişkili sürekliliğı. *Toplum ve Bilim*, 150, 63-94.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1974)
- Scott, J. C. (2017). *Tahıla karşı: İlk devletlerin derin tarihi* (A. E. Pilgir, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tsing, A. T. (2015). *The mushroom at the end of the world*. Princeton University Press.

Dayanıklılık Yaklaşımı Bağlamında KentSEL Tarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi: Mersin Mezitli İlçesi Örneği

Melike Selin Durmaz Ekenler
Mersin Üniversitesi

Günümüzde çeşitli krizler, afetler ve streslerin iç içe geçtiği küresel zorluklarla baş etme yöntemleri geliştirmekteyiz. Ekonomi ve politika alanlarıyla iç içe geçen iklim değişikliği, gıda, halk sağlığı boyutlarında örneklenebilecek krizlerin de etkileriyle küresel ve yerel düzeylerde sistemlerimizin kırılganlıklarıyla yüzleştiğimiz bir çoklu krizler döneminde olduğumuzu ifade edebiliriz. Başlıca biyolojik, zihinsel, toplumsal, kurumsal ve kentsel olarak sıralanabilecek ve çeşitlendirilebilecek düzeylerde tahribatların yaşandığı bu çok boyutlu krizler karşısında kentlerin, toplumların, sistemlerin ve bireylerin dayanıklılık kapasitelerine yönelik geliştirilmesi gereken yaklaşım ve stratejilerin aciliyeti söz konusudur. Birbirini tetikleyen bir dizi beklenmeyen olaylar karşısında hazır olma, öngörülebilirlik, kriz ve mevcut streslerle başa çıkma becerileriyle dayanıklılık yaklaşımına pek çok araştırma alanında vurgu yapılmaktadır. Çalışma kapsamında dayanıklılık olarak ifade edilmesi tercih edilen resilience kavramı değişime karşı koyma, değişimle baş edebilme özelliğine ek olarak gerekli durumlarda esneklik gösterebilme, dönüşebilme veya rejim değişikliği sağlayabilme yeteneklerini de kapsamaktadır. Sistemlerin iyileştirilmesi ve dayanıklı hâle getirilmesi için süreçlerin yönetiminde iyiye götüreceği uygulamaların neler olabileceği üzerine stratejiler geliştirilmektedir.

“Beklenmeyen değişimler”e hazırlıklı olunması yanı sıra sadece beklenmeyene karşı değil, sistemlerin mevcut döngüsünü zayıflatan stresler karşısında da dayanıklılık temelli stratejiler geliştirilmesi ve somut kazanımlar sağlayacak süreçlerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Gerek işleyişi gerekse de krizler ve küresel zorluklar esnasında ivme kazanan pratikler olması nedenleriyle kentsel tarım uygulamaları ve strateji geliştirilebilir bir deneyim alanı sunmaktadır. Kentsel tarımın tarihsel gelişim evrelerine bakıldığında savaşlar, politik ve sosyal buhranlar ve ekonomik krizlere eşlik ettiği görülmektedir. Literatürde yer alan araştırmalara bakıldığında da kentsel tarıma yönelik akademik ilginin bu krizler sürecinde ve bağlamına yönelik çeşitlilikte arttığı değerlendirilmektedir. Kentsel tarım son dönemde özellikle iklim değişikliği krizi ve COVID-19 salgını süreçleriyle alakalı olarak gıda güvencesi gündemiyle yeniden ivme kazanmaktadır.

Dayanıklılık yaklaşımının bilimsel ve pratik boyutları arasındaki iletişiminin önemiyle disiplinlerarası yaklaşımla strateji üretilmesi ve uygulama pratiklerine yönelik deneyimlerin kazanılması ihtiyacı, mevcut literatür incelemelerinde öne çıkmaktadır. Diğer yandan kentsel tarım araştırma alanı kentsel, çevresel, sosyal ve ekonomik katkıları ve kırılganlıklarıyla ele alınan çok katmanlı bir değerlendirme imkânı sunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, dayanıklılık yaklaşımının kentsel tarım uygulama süreçleri ve topluluklarıyla ilişkisinin kurulması ve kentsel tarımın dayanıklılık inşasına yönelik

stratejiler üzerinden değerlendirilmesidir. Kentsel tarım ve dayanıklılık ilişkisinin yerel yönetim uygulamaları üzerinden incelenmesi hedeflenmektedir. Bu noktada yerel ölçeğin çalışma kapsamında öneminden bahsedilebilir. Dayanıklılık çalışmaları bağlamında yerel ölçeğin krizlere yanıt verme becerilerini geliştirmesiyle öne çıktığı görülmektedir.

Çalışma kapsamında dayanıklılık yaklaşımı ve beraberinde öne çıkan özgüçlenme, kendi kendini organize edebilme, ölçekler arası etkileşim, yönetim, topluluk inşası, aidiyet, katılım gibi kavramlarla kentsel tarım pratiklerinin nasıl ilişkilendiği aktarılacaktır. Literatürün yanı sıra farklı motivasyonlara ve süreçlere sahip kentsel tarım uygulamalarına genel hatlarıyla yer verilecek, ancak yerel yönetim uygulamaları odağında öne çıkan örneklerin dayanıklılığın hangi süreçlerine vesile olduğu değerlendirilecektir. Bu noktada dayanıklılık temelli yönetim süreçlerinin kentsel tarım uygulamalarının imkânlarını ve idamesini destekleyebildiği konusu örneklendirilebilir.

Çalışmanın sahasını Mersin, Mezitli yerel yönetiminin kentsel tarım süreçleri oluşturmaktadır. Bu bölümde ilk olarak sahaya yönelik ön araştırmalar paylaşılacaktır. Mezitli İlçesi'nin özellikle konuyla ilişkili bağlamının anlaşılması önemli görülmektedir. Öncelikle Türkiye yerel yönetimlerinin kentsel tarıma yönelik ilgi ve dikkatinin nedenleri üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Ardından Mezitli İlçesi'nin yapısının ve özelliklerinin anlaşılması amacıyla ilçenin konumu, coğrafik özellikleri, demografik yapısı, kentsel gelişme süreci ve kırsal dokusuyla ilişkisi paylaşılacaktır.

Saha çalışması iki aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak Mezitli yerel yönetiminin kentsel tarım süreçleri kronolojik olarak paylaşılacak, yerel yönetimin hangi gerekçelerle tarım-gıda sistemini ve üretici temelli eylemleri odağına aldığı konuları değerlendirilecektir. Başlıca, hobi bahçeleri, kadın üretici pazarı, fide üretim merkezinin aşevine gıda üretimi, üretici kadın kooperatifi, kent içi tarım projesi ve son olarak ihtiyaç sahipleri için sebze bahçesi projesi üzerinden ilgili aktörlere, etkileşimlerine ve temas ettiği problemlere yer verilecektir. Saha çalışmasının ikinci aşamasını dayanıklılık ve kentsel tarım ilişkisinin anlaşılması adına derinlemesine bir saha çalışmasıyla odaklanılacak olan "Kent İçi Tarım Projesi" oluşturmaktadır. Kendisinden önceki ve sonraki uygulamalarla güçlü bağlantılar kurması, bireylerle ve kurumlarla ilişkileri bakımından önemli bir deneyim alanı olması nedenleriyle öne çıkan Kent İçi Tarım projesi aynı zamanda pandemi döneminde hayata geçmiştir. Türkiye'de yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği, desteklediği veya kolaylaştırıcısı olduğu kentsel tarım uygulamalarından özellikle geçmişi ve eğilimleri belirli bir zamana yayılan ve son dönemde de yeni pratiklerle güncelliğini koruyan örnekler ile bu proje karşılaştırmalı şekilde değerlendirilecektir.

Kavramsal çerçeveden edinilen bulgular üzerinden sahada bireyler, topluluklar, kurumlar ve etkileşimleri özelinde yapılan ön görüşmeler ve gözlemlerden örnekler verilebilir. Bu bağlamda bireyler özelinde başlıca zihinsel dayanıklılık, kendine yeterlilik ve uyarlanma süreçleri; topluluklar özelinde öz güçlenme, yeniden organize olabilme, sosyal etkileşim ve çeşitlilik; yerel yönetim özelinde ise davranışsal hazırlık, sosyal sermaye ve uyarlanabilir yönetim süreçleri öne çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler: Dayanıklılık, Kentsel tarım, Yerel yönetim uygulamaları, Mersin.

Toplumsal Cinsiyet ve Cinsel Kimliklere Seks İşçiliği Üzerinden İzmir'de Sosyo-mekânsal Bir Analiz

Merve Berkcan Güven

Ege Üniversitesi

Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü'nde "genel kadınların bir arada oturarak fuhuş yaptıkları veya bu maksat için toplandıkları yerlere genelev ismi verilir" diyerek tarifte bulunulur; akabinde genelevlerde -başka bir isimlendirmeye sosyal tesislerde- çalışacak seks işçilerinin nitelikleri ile çalışma mekânı ve koşullarının kuralları belirtilir. Seks işçiliğini satın almanın yasal mekânı olan genelevlerin toplum ve hukuk tarafından yasal fakat makbul olmayan mekânlar olarak kabul edilmiş olması nedeniyle araştırmanın ilk örneklem alanı İzmir Sosyal Tesisinin/Genelevinin bulunduğu Hilal semtidir.

LGBTİQ+ bireylerin toplum tarafından dışlanmış ve kabul görmemiş olmaları, bedenleri ve yönelimleri üzerinden uğramış oldukları zorbalığı göz önünde bulundurarak, konunun toplumsal cinsiyet ve mekân zemininde araştırma alanı olarak transeksüel ve travestilerin seks işçiliğine tanıklık eden Bornova Sokağı'na ev sahipliği yapan Alsancak belirlenmiştir.

Bornova Sokağı olarak adlandırılan bölge, trans bireylerin yaşam ve çalışma alanı olarak kabul görmüştür. Sokakta yürütülen seks işçiliği açık iletişimle sağlanmakta olup, günlük hayatın geçiş güzergâhı noktasında yer almaktadır. Trans bireylerin beden ve cinsiyet algısı üzerinden uğramış oldukları zorbalığı ve cinsellik algısı sebebiyle merkezi bir konumda yapılan seks işçiliğine yönelik açık iletişim toplum tarafından kabul görmemekle birlikte görünür olması reddedilen bir unsur hâline gelmemiştir. Hilal'de bulunan İzmir Genelevi ve çevresi ise kadın bedeni ve mahremiyeti bakış açısıyla ele alındığı vakit, kadının kavramları bağlamında mekânsal olarak şehrin içinde yer aldığı ancak günlük akıştan izole bir yapıya büründürüldüğünün gözlemlenmesini yanında seks işçiliğinin de toplum tarafından normatif kalıplara sığdırıldığı görülmüştür.

Araştırmada; toplumsal cinsiyet-mekân temelinde, yasal-yasal olmayan seks işçiliğine ev sahipliği yapan iki ayrı mekâna dair mekân ve cinsel kimlikler üzerinden karşılaştırmalı bir analiz hedeflenmiştir. Seks işçilerinin ve seks işçiliği müşterilerinin mekânı seçmelerindeki etkinin, tercihlerinin nedenlerinin ve mekânın niteliklerinin araştırılması planlanmıştır.

Kavramsal ve kuramsal araştırmaların tamamlanmasının ardından verilerin elde edilmesi için Hilal Mahallesi'nde bulunan genelevin çevresine göre konumu gözlem yoluyla değerlendirilmiştir. Yarı yapılandırılmış sorularla derinlemesine mülakat yöntemiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeciler kartopu yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Veriler nitel çözümlemeyle analiz edilecek ve

çıktılar uygun tablo-grafik ve haritalarla görselleştirilecektir. Nitel analiz yapılırken tarama ve etkileşimli nitel araştırma deseni benimsenecektir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde Maxquda Programı aracılığıyla nitel değerlendirmeler yapılacaktır.

Mekân seçimlerinde elde edilen ilk bulgularda, kayıtlı seks işçileri ve seks işçiliğini satın alan müşterilerin bu mekânı tercih etmelerinin nedenlerinin başında mahremiyet, güvenlik, sağlık, şiddet başlıkları dikkat çekmektedir.

Cinsel şiddetin yalnızca müşteriler tarafından değil aynı zamanda kadınları pazarlayan sömürücüler tarafından da kullanıldığı ifadeleri doğrultusunda seks işçilerinin genelevde çalışmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Kayıt dışı çalışan seks işçilerinin, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, ölüm, taciz ve tecavüz riski karşısında kendilerini güvende hissetme duygusu ile korunma durumunun elzem bir hâl almasıyla mekân tercihleri kendini belli etmektedir.

Bornova Sokağı'nda çalışmış olan trans bireylerle yapılan görüşmelerde seks işçiliğini mekâna göre sürdürme kararında; ev baskınları, şiddet, cinsel yolla bulaşan hastalıklar haricinde cinsel kimliğin resmi kurumlar ve toplum tarafından kabulü hassasiyetini barındırdığı da gözlemlenmiştir.

Ahlâk üzerinden kodlanan tanımlar neticesinde, yargılanan taraf yalnızca seks işçileri olurken mekân fark etmeksizin seks işçiliğini satın alan erkeklerin yargılanmadıkları veya dışlanmadıkları söylemlerden analiz edilmiştir. Toplumun seks işçiliğine bakış açısının, var olan mağduriyetleri, cinsel kimlikleri, cinsel şiddeti ve eril tahakkümü yok saymasından kaynaklandığı; seks işçiliğinin erkeklere hizmet eden bir sektör olmasının bilinmesinin yanı sıra yaptırımların ve kuralların yalnızca seks işçilerine karşı kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Henüz tamamlanmamış yüksek lisans tezinin bir parçası olan bu araştırma, literatürde seks işçiliği mekânlarının seks işçileri ve seks işçiliği müşterilerinin mekân tercih nedenlerini cinsel kimlikler üzerinden mekâna bağlı araştırma yöntemini uygulaması nedeniyle özgün bir çalışma olacaktır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Seks işçiliği, Mekân, Cinsel kimlikler, Kadın.

Kentsel Dönüşüm Alanlarında Mekânsallaşan Mobbing: Bir Gömülü Teori Çalışması

Tuğba Tuncer Tiryaki

Yıldız Teknik Üniversitesi

Bu çalışmanın araştırma problemi; kentsel dönüşüm uygulamalarının, kentsel dönüşüm ilanından uygulamanın sonuna kadar mahalle sakinlerinin çeşitli haklarını ihlal ederek ilerleyen baskıcı bir yapı olarak kurgulanmasıdır. Mevcut yasal zemin, yatırımcıyı dönüşüm alanındaki herkese şeffaf ve adil haklar sunmaya teşvik etmek yerine, alandaki sakinleri ikna faaliyetlerine zorlamaktadır. Mahalle sakinleri dönüşüme direndiklerinde ise bu ikna çalışmaları mobbinge kadar uzanır. Böylece anlaşma süreci, kentsel dönüşümün hem en sorunlu hem de uzun yıllar sürebilen girift bir aşaması hâline gelir.

Anlaşma aşamasında çeşitli aktörlerin mahalle sakinlerine karşı takındıkları karmaşık tutumların ve benimsedikleri yaklaşımların, mobbing/yıldırma politikalarına benzerlikleri dikkat çekicidir. Çeşitli saha çalışmalarında elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda, dönüşüm sürecinin mobbing literatürü üzerinden ele alınabileceği görülmüştür. Sahadan elde edilen verilerin literatüre yön verdiği ve mevcut teorileri 'test etme' yerine hangi kavramların ve hipotezlerin sahaya uygun olduğunu 'keşfetme'ye yönelik olan bu çalışma "gömülü teori" (grounded theory) yöntemini benimsemektedir. Çalışma aynı zamanda nitel yöntemlerin çeşitlenmesine (within-method triangulation) dayalıdır. Çalışmanın merkezinde otoetnografi yer alırken, buna yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler, alanda gerçekleştirilen katılımlı gözlemler, belirli aralıklarla gerçekleştirilen fotoğraf/video çekimleri, proje notları (memos) ve medya analizi eşlik etmektedir. Mahalle sakinlerine uygulanan mobbingin türünün ve şiddetinin, kentsel dönüşümün farklı aşamalarında farklılık gösterebileceği düşünüldüğünden, aynı görüşmecilerle farklı zamanlarda görüşmeler yapılması planlanmaktadır. Bu yönüyle çalışma boylamsal (longitudinal) bir özellik gösterecektir.

Çalışma alanı olarak Çamlıca Cami çevresinde yer alan dönüşüm alanları seçilmiştir. Özel sektör öncülüğünde yürütülmekte olan Mehmet Akif Ersoy Mahallesi çalışmanın temel sahasıdır. Bu alanın seçilmesinde etkili olan faktörler şöyledir: Daha önce çalışılmamış bir alan olması, kolayda örnekleme ve görüşmecilerle tekrar görüşme yapmaya uygun olması, anlaşma sürecinin farklı aşamalarını anlama imkânı tanınması ve otoetnografi sayesinde söylemlerin ötesindeki ilişkileri daha derinlikli yansıtmaya fırsatı sunması.

Çalışma, daha çok işletme, hukuk ve psikoloji gibi alanlarda çalışılan "iş yeri mobbingi" kavramını, şehircilik literatüründe kentsel dönüşüm özelinde ele almayı amaçlamaktadır. İş yaşamında mobbing; bir veya birkaç kişi tarafından ağırlıklı olarak tek bir kişiye yönelik, en az altı ay boyunca ve neredeyse her gün devam eden, çeşitli faaliyetlerle kişiyi çaresiz ve savunmasız duruma düşüren, düşmanca

ve etik olmayan bir iletişim türüdür (Leymann, 1990; 1996). Katalonya'da konut hakkıyla ilgili yasa tasarısında, gayrimenkul mobbingi ise "genel olarak kişinin evinde kalma hakkında gönülsüz bir karar almasını zorlayarak ve maddi, kişisel veya sosyal açıdan düşmanca bir ortam yaratarak bir kimsenin, evini huzur içinde kullanmasını engellemeyi veya taciz etmeyi amaçlayan ve yasalara aykırı olan herhangi bir eylem veya ihmal" olarak tanımlanmaktadır (Kothari, 2008). Bu anlamda kentsel dönüşüm alanlarında uygulanan mobbing ise aktörlerin çeşitliliği ve mobbing davranışlarının incelikleri bakımından bu mobbing türlerinden daha karmaşık ve yoğundur.

İş yerinde mobbing; astlara, üstlere ve eşitlere karşı uygulanırken, kentsel dönüşümdeki mahalle sakinleri kamu aktörlerinin, yatırımcının, yatırımcı için çalışan 'ajanların', komşuların ve aile üyelerinin çok yönlü mobbing faaliyetleriyle kuşatılır. Söz konusu mobbing aktörleri, ellerinde bulundurdukları güç oranında geliştirdikleri farklı mobbing taktikleriyle kişileri anlaşma imzalamaya ikna etmeye çalışır.

Leymann (1990) mobbing sürecinde tekrarlanan davranışları 5 başlık altında (kişinin kendini ifade etme/iletişim kurma biçimine, sosyal ilişkilerine, itibarına, meslek hayatına ve fiziksel sağlığına yönelik saldırılar) 45 madde hâlinde ele alarak bir ölçek geliştirmiştir. Kentsel dönüşümde tespit edilen ve tekrarlayan davranışlar, bu ölçek maddeleriyle benzerlik taşımakta ve dönüşüme özel yeni maddeler eklenmesi de mümkün gözükmektedir. Çalışma kapsamında "kentsel dönüşümde yıldırma ölçeği" geliştirilmesi de hedeflenmektedir. Leymann'ın belirlediği 5 başlıktan sadece meslek hayatına yönelik saldırılar başlığı mahallenin fiziksel yapısına karşı saldırılar olarak değiştirilmiştir. Kentsel dönüşüm için geliştirilmeye çalışılacak ölçek kapsamında mahallenin fiziksel yapısına yönelik yıldırma davranışları kritik önemdedir. Bu başlık altında dikkat çekenler; yıkılan binaların molozlarının bilerek uzun süre alanda bırakılması, anlaşma sağlanan kişilerin tahliye edilmesi ama binaların yıkılmayıp illegal yerleşimcilere açık bırakılması, çeşitli kamusal hizmetlerin alana verilmemesi, elektrik/su/doğalgaz gibi hizmetlerin kesilmesi, konutların kasıtlı olarak bakımsızlığa terk edilmesi gibi faaliyetlerdir.

Sonuç olarak kentsel dönüşümde anlaşma sürecinin iyi yönetilememesi, mobbingin meydana gelmesine neden olur. Böylece bu geçiş süreci mahalle sakinleri için daha sancılı olarak deneyimlenir ve temel hakları bu dönemde yoğun olarak ihlal edilir. İş yerinde uygulanan mobbingin sonuçları da göz önünde bulundurulduğunda, sağlık üzerindeki etkileri başta olmak üzere, kentsel dönüşümde anlaşma süreci tamamlandıktan sonra dahi mobbingin etkilerinin devam etmesi beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Gayrimenkul mobbingi, Yıldırma politikaları, Kentsel dönüşüm, Gömülü teori, Çamlıca Cami çevresi kentsel dönüşüm projesi.

Kaynaklar

Kothari, M. (2008). Report of the special rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context. UN Human Rights Council.

Leymann, H. (1990). Mobbing and psychological terror at workplaces. *Violence and Victims*, 5 (2), 119-126.

Leymann, H. (1996). The content and development of mobbing at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5 (2), 165-184.

TASLAKTIR

5
*Mekânın
Temsilleri I*

TASLAKTIR

Kovulanın İzi | Kovulma Eylemi ve Fazları Üzerine Mekânsal Temsiller ve Senaryolar

Damla İnci

İstanbul Teknik Üniversitesi

Toplum, mevcut söz varlığı içinde; kendi alt kültürlerini ve mono-kültürlerini üretir. Bu süreçte kimi kimlikler, özneler, mekânlar ve hatta düşünceler kovulur, çeşitlilik yok olur (Williams, 2005/2012). Bu çalışmaya, politik bir biçimde temsil edilen kovulan imgesinin, mekândaki farklı temsil biçimlerini araştırmak isteğiyle başlanmıştır. Süreç içinde 'yer edinebilmiş' söylemlerle şekillenen ve yaşanan mekânlarda; 'yerinden edilen'in, kovulanın peşine düşülür. Çalışmada, kovulan imge aracılığında, sınır inşasının ve bu sınırlar dahilinde hareketi başlatanın ne olduğu sorulur; yer değiştirme eyleminin mekânsal açılım ve anlamları ve eylem sonucu oluşan ardıl mekânların keşfi amaçlanır.

Çalışma; bir metafor olarak kovulma eyleminin açılımlarını yaparak eylemin farklı uzamlarından yararlanır. İlki, kovulma eyleminin tanımı gereği mekânla kurduğu ilişkidir. Öyle ki; yerinden edilmek, dışlanmak, kapı dışarı edilmek gibi yere ve sınıra referans veren birçok eylemle dönüşümlü kullanılıyor olması kovulanın bir düşünce dahi olsa eylemin zihinde bir sınır-aralık tariflediğini gösterir. İkincisi, kovulma-kovma ikiliğinden dolayı öznelerin etken-edilgen olma hâllerini tartışabiliyor olmasıdır. Eylem sürecinde özneler iradeleriyle bağımlı veya iradelerinden bağımsız olacak şekilde yer değiştirir. Eylem günlük dilde kullanımının ve yarattığı mekânsal sınırların aksine Le Guin'in "Zihinde Bir Dalga" kitabında "Sınırlar varsa da bunlar ne bir harita üzerindeki çizgilerdir ne de yeryüzü bölgeleri. Sadece zihnin sınırlarıdır." şeklindeki vurgusu, yapılan zihin sınırlarına ve bu sınırlar arasındaki kayganlığa ve öznelliğe odaklanır (Le Guin, 2004/2017).

Çalışmayı temellendirecek diğer uzam; eylemin zamanla olan ilişkisidir. Kovulmanın 3 fazı olarak açılımı yapılan süreçte geçmiş, güncel ve gelecek ilişkisi üzerinden eylem bir süreklilik hâli içindedir. Kovulma eylemi oluş sürecini; öznelerin hareketi veya mekânın kendi devinimi aracılığıyla tariflenen ama sınırları belirgin olmayan fazlarla yaratır.

Faz1; eylemin düşünsel sürecini temsil eder, bu fazda kovan özne(ler) zihin sınırları olarak tariflenen sınır imgelerini oluşturur. Faz2; kovulma eyleminin gerçekleştiği evredir. Kovulan öznenin yer değiştirdiği veya özne sabit kalsa dahi yerin değişimiyle mekânla karşılıklı kurulan aitlik ilişkisinin bozguna uğradığı evredir. Faz3; terk edilen yerde iz bırakma ve gidilen yeni yeri, kovulan yerin imgesiyle algılama üzerinden kurulur. Yer değiştiren özne, bu fazda hem geride bırakılan mekânın hem de şimdi ve burada olanın açısından baktığı için çifte perspektife sahiptir. Yeni yerdeki her sahne veya durum eskisindeki muadilini kendine çekmekte veya kendinden itmektedir (Derrida, 1994/2001). Evrenin son aşaması kovulan öznenin tariflenen çekme-itme hâline karşı dirençle veya onunla birlikte ardıl-ardışık mekân üretme evresidir.

Eylemin fazları ve fazlar arası açılımlarının kurduğu ilişkiler iki bölümde incelenir: Birinci bölüm; kovulan imgenin temsilde geride bıraktığı düşünülen mekânlardaki mevcudiyetini araştırır. Derrida (1994/2001), “görünmezden kolayca kaçiveren, ele geçirilemez görünürlüğü” ifadesiyle yokluğun temsilini ve bu temsilin geçici kipliklerle somut varoluşa meydan okuyarak anlamı oluşturduğunu vurgular. Araştırma kapsamında çalışılan; mübadele, hizmet yoksunluğu gibi nedenlerle kovulan öznelerin terk ettikleri üç farklı köy Sazak, Lübbey ve Kayaköy ele alındığında, bölgelerdeki anlam inşasının kovulan öznelerin yokluğu üzerinden kurulduğu görülmektedir. Yokluğun burada yarattığı tekinsizlik duygusu, Freud’un (1919/2019) tarifleriyle görüngü alanından itilenin, bastırılanın, geri dönüşü olarak tariflenir ve kovulan imge üzerinden bu mekânlarda mevcudiyet alanı bulur.

Derrida, kovulan imgelerin hayaletleri bir varoluşla belirerek anlam üretme sürecini varlıkbilime karşı konumlandığı musallatbilimle (hauntology) açıklar. Zaman, mekân ve deneyim gibi her yeni oluşumu iz (trace) ve gecikme (difference) bağlamında başka bir varlığın mevcudiyetinin yokluğuna dayandırır. Musallatbilim içinde musallat olma eylemini gerçekleyen özneler ise başka bir musallat nedeniyle yerinden olan ve yeni bir konumlanma içinde başka öznelere musallat olacak hayaletlerdir (Derrida, 1994/2001). Kovulan özne mekâna musallat olmuştur ve hayaleti yerin anlamını inşa etmeye devam eder. Hayalet burada; geçmiş ile bugünü, canlı ile cansız, mevcudiyet ile na-mevcudiyet, görünen ile görünmeyeni, yakın ile uzağı, soyut ile somutu birbirine bağlamaya yarar bir aracıdır (Saybaşıllı, 2010).

İkinci bölüm; kovulma eyleminin eylemin neden olduğu hareketin mekânsal ilişkileri inceler. Eylemin tanımı gereği tariflediği sınırları bozguna uğratacak ve fazlar arası montaja imkân sağlayacak kavram olarak “çerçeve bozumu” (ing: deframing, fr: décadrage) eylemin fazları arasında sınır ve çerçeveleri reddeden ilişkiler kurmanın olanaklarını sorgular. Buchanan’ın deyişiyle, Deleuze’ün çerçeve bozumu, en azından potansiyel olarak bir şekilde çerçeveyi açmak için ona içsel-olanın, ona dışsal-olanda bir ilişki keşfettiği yerin olanaklılığını içerir (Buchanan ve Lambert, 2005). Ait olan veya kovulan mekânsal kodların kaldırılarak o yerin tüm kuvvetlere açık hâle getirilmesine imkân sağlar. Bu sayede karşıtlıkların bir aradalığıyla (co-existence) açık ve çoğul bir kuvvetler alanı olarak yeni bir ‘yer’ (mekân) anlayışı oluşması olasılığı ortaya çıkar (Culek, 2016).

Çalışma; eylemin mekânla kurduğu ilişkileri, fazlar arası geçişler ve örnekler üzerinden tariflenen bölümlerle inceler. Mekânda mevcudiyet, bir aradalık, ardıl-ardışık mekân, heterotopik mekân, melezlik gibi kavramların araştırmacısı olmayı hedefler.

Anahtar kelimeler: Yerinden edilme, Düşsel sınır, Çerçeve bozumu, Heterotopik mekân, ardıl mekân.

Kaynaklar

- Buchanan, I. ve Lambert, G. (2005). Deleuze and space. University of Toronto Press.
- Derrida, J. (2001). Marx’ın hayaletleri: Borç durumu, yas çalışması ve yeni enternasyonel (A. Tümertekin, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1994)
- Le Guin, U. K. (2017). Zihinde bir dalga: Yazar, okur ve hayal gücü üzerine (T. Birkan, Ö. Çelik, Ö. D. Gürkan, M. Gürsoy ve S. Savaş, Çev.). Metis Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2004)
- Saybaşıllı, N. (2011). Sınırlar ve hayaletler: Görsel kültürde göç hareketleri. Metis Yayıncılık.
- Sigmund, F. (2019). Tekinsizlik üzerine (H. Şahin, Çev.). Laputa Kitap. (Orijinal eserin yayın tarihi 1919)
- Williams, R. (2012). Anahtar sözcükler: Kültür ve toplumun sözvarlığı (S. Kılıç, Çev.). İletişim Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 2005)

Burjuvazi-Mimari Temsiliyet İlişkisi: 19. Yüzyıl Trabzon Vilayeti Üzerinden Bir Değerlendirme

Esra Babul Koç

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Klasik Osmanlı idaresi, taşradan merkezi otoriteye gelebilecek herhangi bir muhalif hareketin oluşumunu engelleyecek merkezileşme düşüncesi etrafında şekillenmiştir. Osmanlı Devleti'nde toprak rejimine dayanan merkezi yönetim sistemi, toprağın büyük bir kısmını özel mülkiyet kapsamında çıkararak kamusal hâle dönüştürmüştür (Cin, 1978, s. 67); arazilerin belirli koşullar altında tebaayla irtibatlandırılıp merkezi otorite ile taşra arasında mali, askeri ve idari bağın kurulmasını sağlamıştır (Tabakoğlu, 1997, s. 378). Merkezi otoritenin taşradaki etkin gücü tabakalaşmayı kısmen engellemiş olsa da toplumsal yapı temelde yatay ve düşey olmak üzere farklılaşma göstermiştir. Bu hususta merkezi idarenin idealize etmeye çalıştığı yapı; yatayda/mekânsal otoriteyi amaçladığı tımar sistemi, dikey/sınıfsal örgütlenmede ise tebaa/üretici üzerinde hâkimiyet kurmaya yönelik kul sistemi uygulamalarıyla şekillenmiştir (Reyhan, 2002, s. 78). Yatay/mekânsal örgütlenme Müslüman, Rum-Ortodoks, Ermeni ve Musevi olmak üzere millet temelli gelişim gösterirken; dikey/sınıfsal örgütlenme askeri, ilmiye, tüccarlar/zanaatkârlar ve reaya/köylü sınıfsal örgütlenme biçiminde gerçekleşmiştir (Eryılmaz, 1992, s. 9).

Osmanlı idaresinin devlet felsefesi olarak belirlenen merkeziyetçi idare sistemi, temelde ekonomik bir örgütlenmeye dayansa da sınıf ayırımından uzak kalmıştır. Ancak 18. yüzyılın siyasal ve toplumsal yapısı ve 19. yüzyılın ekonomik ve ticari yenilikleri bir taraftan taşrada yeni hanedanlıkların kurulmasını, diğer yandan da liman şehirlerinde ticaretle uğraşan kesimin zenginleşerek kentsoylu/burjuva sınıfının doğmasını sağlamıştır.

19. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nda idari ve ekonomik alanda önemli düzenlemelerin gerçekleştirildiği bir dönemdir. Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı gibi çalışmalar; idari, sosyal ve siyasal yapıda yaşanan düzenlemeler paralelinde etnik, kültürel ve sosyal hayattaki dönüşümleri de beraberinde getirerek burjuvazinin ortaya çıkışını ve gelişimini desteklemiştir. Burjuvazinin hem bürokratik hem de ticari mensuplarının yer edindikleri Doğu Karadeniz Bölgesi ve özellikle dönemin idari taksimatına göre sancak merkezi olan Trabzon, bu dönemde ön plana çıkmıştır. Trabzon gerek merkezi otoritenin taşra idaresindeki en önemli gücüne dönüşen ayanlık kurumunun (bürokratik kentsoylu/burjuva) gerekse de gayrimüslim tebaanın hâkimiyetinde gelişen ticari kentsoylu/burjuvanın önemli temsilcilerine ev sahipliği yapmıştır. Burjuvazinin dönemin dinamikleriyle demografik yapı, kültürel yapılanma ve sosyo-ekonomik organizasyonlarda ortaya çıkardığı değişimler şehrin fiziksel yapılanmasında da önemli bir etkiye sahiptir. Nitekim burjuvazinin önemli temsilcilerinden ekonomik gücü yüksek Müslüman-gayrimüslim aileler çeşitli nedenlerden imar faaliyetleri gerçekleştirerek şehrin fiziksel dokusunda kendilerini görünür kılmaya çalışmışlardır.

Bu çalışmada, Osmanlı'da temelde bürokratik ve ticari olmak üzere iki ana kısımdan oluşan burjuvazinin Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki temsilcilerinin ele alınması hedeflenmektedir. Literatür çalışması sonucu elde edilen kuramsal temel ve tarihi kaynaklar ile arşiv taramalarından yola çıkılarak burjuvazinin mimari temsili imar faaliyetleri üzerinden sorgulanacaktır. Bu amaçla burjuvazinin temsili imar araçları olan imar hareketliliklerinin anlamını ortaya koymaya yardımcı olacak aşağıdaki sorulara cevap aranması amaçlanmaktadır:

- Osmanlı'da 19. yüzyıl idare ve yönetim sisteminde sınıf düzeni ve mekânsal örgütlenme fiziksel yapıyı nasıl etkilemiştir?

- 19. yüzyılda merkez-taşra ilişkisinin sınıfsal örgütlenmeye etkisi nedir? Bu örgütlenmenin şehir düzenine etkileri nelerdir?

- Tanzimat Fermanı (1839), Balta Limanı Antlaşması (1838), Islahat Fermanı (1856) ve Arazi Kanunnamesi (1858) gibi düzenlemelerin kentsoylu/burjuva sınıfının oluşumuna etkileri nelerdir? Bahsi geçen düzenlemelerin Doğu Karadeniz Bölgesi ve özellikle Trabzon şehri özelinde etkileri nelerdir? Gerçekleştirilen uygulamaların şehrin etnik ve dini yapısında ve kültürel ve ticari yaşantısındaki etkilerinin fiziki yansımaları mevcut mudur?

- Kentsoylu/burjuva sınıfının oluşumunda ve gelişiminde Küçük Kaynarca Antlaşması'yla şehrin uluslararası ticarete açılmasının etkisi var mıdır? Bu antlaşmanın etkilerini şehrin fiziki yapısından okumak mümkün müdür?

- 19. yüzyılın sosyo-politik ilişki ağının paralelinde gelişen bürokratik kentsoylu/burjuvanın taşradaki temsilinin mekânsal tezahürü nedir?

- Merkezi otoriteye itaat eden veya mütegalibe faaliyetlerde bulunan bürokratik kentsoylu/burjuvanın kurduğu olası ilişkiler nasıldır? Kentsoylu/burjuvanın itaat-isyan bağlamında mekân temsiliyetinin fiziksel karşılığı nasıl şekillenmiştir?

- Trabzon'un bir 'liman şehri' olarak uluslararası ticaret aksında önemli bir durağı temsil etmesinin kentsoylu/burjuva sınıfına etkileri nelerdir? Ticari ilişkilerin ön plana çıktığı şehirde ticari mekânların fiziksel karşılığını bulmak mümkün müdür?

Anahtar kelimeler: Kentsoylu/burjuva, Burjuvazi, Temsiliyet, Doğu Karadeniz, Trabzon.

Kaynaklar

- Cin, H. (1987). Osmanlı toprak düzeni ve bu düzenin bozulması. Berikan Yayınevi.
- Tabakoğlu, A. (1997). XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin mali yapısı. İçinde A. Özcan (Ed.), XV. ve XVI. asrı Türk asrı yapan değerler. Ensar Neşriyat.
- Reyhan, C. (2002). XVIII. yüzyılda bir Kuzey-Batı Anadolu kenti Bursa örneği: Şehir toplumunun sosyal-ekonomik ve kültürel analizi [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Eryılmaz, B. (1992). Osmanlı Devleti'nde millet sistemi. Ağaç Yayıncılık.

Şehrin Mimarisini ve Tanıdık Olanın İçinden Geçmek: İstanbul'un Dik Yönlerinde (Yüzeyin Derinliğine) Yürüyüşler

Hatice Işıl Uysal
Gülçin Pulat Gökmen
İstanbul Teknik Üniversitesi

Tanıdık olan; yakındaki, bilindik, bulunulan konumdan algılanan, algılandığı şekilde yaşanan, gündelik hayatı oluşturan ve yaşayışa içkin olandır. Çevre, imgeler, insanlar, diğer canlılar, hareketler, yaşayışın içinde var olan her şey tanıdıklığı oluşturmaktadır. Öte yandan yeni materyalist bir yaklaşımla, tanıdık olan gibi yan yana geldiğimiz şey esasında içinde olunan ve içeride olan maddenin varyasyonları olmaktadır. Çünkü bu yaklaşıma göre yakında veya uzakta olan her şey birbiriyle içeriden maddi olarak bağlıdır. Bu bağlamda içinde yaşanan (içimizde olan ve içinde olduğumuz) şeyi çalışmak tanıdık olanın tekrar düşünülmesini, araştırmaya içinde olunan yerden ve içselliğin problematize edilmesiyle başlanmasını gerekli kılmaktadır.

Şehrin mimari tektoniğinin uydu görüntüleri üzerinden ve sokak seviyesinde araştırıldığı, yürüyüş rotası çizerek ve rotaların yürünmesiyle gerçekleştirilen bu çalışmada İstanbul; araştırmacının içinde olduğu şehir ve bir şehir olarak kentin görünür maddi bir hâli olarak ele alınmaktadır. İçinde gömülü olan ve içeride olanı nesneleştirmeden araştırmak neye değil nasıl bakıldığı sorusunu beraberinde getirmektedir. İstanbul'un tanıdık hâlleri onun nesneleştirilmiş, maddi olarak ayrıştırılmış ve ona bu algıyla temas edilmiş olduğunu göstermektedir. Tanıdık olan görünen bir yüzey olarak düşünüldüğünde İstanbul'un yüzleri ve yüzeylerinin ardında sayısız kuvvetin etkinliğiyle birlikte sorular, sorunlar, büyük kentsel değişimler, geçmiş uygulamalar, gelecek biçimlenmeler varlığını sürdürmektedir. Mimari ve araştırmacılar olarak şehre bakışımız çok çeşitlidir, ancak şehir bakışların yakınlığını, görünür-tanıdık yüzeylerin ardına ve nesneleştirmenin ötesine geçebilen temasları talep etmektedir.

Bu çalışmada yaşama içkin olanın tartışılması ve yaşama ile araştırmanın birbirine karışması yoluyla şehrin mimari tektoniğine ilişkin başka bakışların oluşmasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Tanıdık çevre ve bulunulan konum, topolojik ilişkiler ve sayısız kuvvetle kurulan, her adımda değişen pratik bir alan olarak ele alınarak çalışmanın yöntemi yeni materyalist bakışla bedensel olarak tanıdık olanın içinden geçiş, görünenin ve tanıdık görme biçiminin ardına içeriden bir adım atarak hareket etmek, içkinliğin etkinliğiyle tanıdık olanı bırakabilmek üzerine kurulmuştur.

Uydu ve sokak görüntüleri şehrin görünen yüzlerini ve tanıdık imgelerini oluşturmaktadır. Tanıdık olanın içinden geçme yöntemiyle uydu görüntüsü üzerinde tanıdık olanın yan yana duran, ancak birleşmeyen yönlerinden bağlayarak çizilen yürüyüş rotaları sonucunda dik yön kavramsallaşmaktadır. Ana yolların, denizin, farklı ölçeklerin, yan yana mahallelerin dikine giden, şehirde rotası verili olmayan bir hareket kurulmaktadır. Dik yön kavramsallaştırması bağlamında şehre temas; tanıdık olanın, olağan akışların, şehrin bilindik imgelerinin içine ve dikine gitmekle gerçekleşmektedir.

İstanbul'da gerçekleştirilen araştırmada on altı rota çizilmiş ve yürünmüştür. Yapılan yürüyüşlerle birlikte şehrin dik yönleri farklı hız, akış, yaşayışların yan yana olduğu yerlerin içinden geçen hatlar; parçalı, tıkanık, ayırık, keskin, değişken, çoklu ve sıcak bölgeler olarak tarifedilmektedir. Sokak seviyesinde bu rotaların yürünmesiyle tanıdık olana batıp çıkarak ilerleme, yüzeyi ve yüzey derinliğini kavramsallaştırmaktadır.

Çalışma kapsamında ikinci kavramsallaştırma olan yüzeylere ilişkin tartışma Gibson'un (1979/2014) belirttiği "yüzey düzenleri" betimlemesi aracılığıyla yapılmaktadır. Kuramcıya göre yüzeyler algısal birer katman olarak maddenin aracı olan havayla kesişiminden oluşmaktadır. Bu nedenle yüzey ve bir araya gelerek oluşan yüzey düzenleri, esasen madde olmaktadır. Gibson tüm yüzeylerin birbiri için sağlayıcı ve anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda maddi bir olgu ve maddesel bir karışım olarak şehrin yüzeylerinin derinliğine hareket etme düşüncesi, algısal katmanın ötesine geçerek maddesel ilişkilerin içinde yer alma ve mimari oluşumları bu bağlamda görebilmeyi beraberinde getirmektedir.

Yürüyüşlerde tanıdık yüzeyin tanıdık olmayan içine adım atarken hissedilen direnç sonrasında, içinden geçilip gidilmesiyle oluşan gevşek/zayıf birleşim yüzeyin derinliğine geçişle oluşan bağlar olmaktadır. Bir yerde oluşan birleşimler, başka bir yerin içine doğru geçmekte; içinden sıyrılan akıştan gelenler çekiştirilip diğer akışlara taşınmaktadır. Şehrin içine gömülü olan, maddesinde var olan ve onu biçimlendiren hareketler de gevşeyerek bu yürüyüşün içine katılmaktadır. Yürüyerek yapılan araştırmayla dik yön ve yüzey kavramsallaştırmaları sonucunda şehir, araştırmacının yürüdükçe çözülerek içine karıştığı kıvamı değişen bir madde olarak görülebilmektedir. Yüzeyin ardındaki bu karışımın içinde sadece majör biçimlendirici kuvvetler değil, şehrin belli belirsiz failleri; toprağı, çöpleri, çıkıntıları, mantarları, delikleri, hatalı birleşimleri, hayvanları, strüktürleri, şevleri, otobüsleri, rüzgârları, telleri, insanları, kenarları, köşeleri, diğer zeminleri yer almaktadır. Dik yönü çizmek ve yürümek şehirdeki verili, yapılandırılmış veya gündelik olarak oluşmuş rotaların/akışların arasında veya dışındaki birliktelikleri belirginleştirerek şehre dair inceltilmiş yeni bakışlar geliştirilmesini sağlamaktadır. Yürümek kurduğu tanıdık-olandan-başka yakınlar, bağlar ve etkileşimlerle kendi mekânsallığını inşa ederken; bu mekânsallıkta birbirini saran, engelleyen, açan, izin veren, yayan, birbirine yüzey olan ortaklıklarla tektonik bakış algısal katmanın ötesine geçmekte ve şehir yüzü izleyene dönmemiş yönlerinden görülebilmektedir. Bakıştaki bu genişlemeyle İstanbul'da yüzeyin ardı insan-merkezcilik sonrası bir karışım tektoniği olarak açılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Yürüyüş, Yeni materyalizm, Mimari tektonik, İstanbul.

Kaynaklar

Gibson, J. J. (2014). Ecological approach to visual perception. Psychology Press. (Orijinal eserin yayın tarihi 1979)

Tekinsiz Kent Araştırmaları: İstanbul

Selin Erdemirci

İstanbul Teknik Üniversitesi

Tekinsizlik kavramı üzerinden kentsel mekânın deneyimle yeniden üretimini tartışmaya açan bu çalışma; Sigmund Freud tarafından kavramsallaştırılan tekinsizliği negatif bir alfabeyle değil, kentsel mekânı anlamak, deneyimlemek ya da tekrar inşa etmek için taşıdığı potansiyeller üzerinden araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın başında tekinsizlik kavramının literatürdeki yeri incelenmiştir. Kavramı daha katmanlı bir şekilde ele almak için, tekinsizliği besleyen, var eden ya da diyalog hâlinde iletişim kurduğu eş kavramlar (rüya, hayal edilebilir, muğlak, ikiz/tekrar, karanlık) tartışılmaya açılmıştır.

Tekinsizlik, ilk olarak 1919 yılında Freud tarafından yazılan “Das Unheimlich” (Almanca tekinsizlik) isimli makalede bir kavram olarak ele alınarak ev/tanıdık yer üzerinden saklanmaya çalışılanın açığa çıkması; uzun zamandır bilindik olan bir şeyin aşınasızlaşması olarak gündeme getirilir. Freud (1919), “tekinsiz olan korkutucu olandan farklıdır” diyerek tekinsizliğin potansiyellerini tartışmaya açar. Das unheimlich; yersizlik-yurtsuzluk, evsizlik, tanıdık-yabancı arasındaki gerilim olarak da tanımlanabilir. Freud makalesinde, tekinsiz durumları, bir zamanlar bastırılmış tanıdık nesnelerin ansızın beklenmedik formlarda geri dönmesi; tanıdık olanın-yani ‘ev’in aniden kişiye yabancılaşması ya da kişinin yabancı bir ortamda evinden bir parça bulması, tekrarla nesnelerin/dilin anlamını yitirmesi, ikilik durumlarıyla açıklar ve tekinsizliğin bilinçaltından, yani örtölmüş/bastırılmış olandan gelen bir deneyim olduğunu belirtir.

Tekinsizliği salt bir kavram olarak incelemekten çok deneyiminin kendisini ve potansiyellerini tartışmak için tekinsizlik, diyalog içinde olduğu bir kavram seti üzerinden incelenmiştir. Bu eş kavramlar hem tekinsizlik deneyimine ortam sağlayan hem de bu deneyimle iletişimi olan durumları işaret eder. Tekinsizliği bir kavram ya da atmosfer tarifi için kullanan çeşitli ana kaynakların sökümlüyle elde edilen bu eş kavramlar (rüya, hayal edilebilir, muğlak, ikiz/tekrar, karanlık) tekinsizlik üzerinden irdelenmiştir.

Kentsel mekân ise bu araştırmada tekinsiz deneyimin tartışmaya açıldığı yer; hem en güvenilir olan/ev/mahrem hem de yabancı/dışarıdır. Kentteki tekinsiz deneyimi deşmek, ortaya çıkarmak için öncelikle sürrealistlerin geliştirdikleri, var olan gerçeklik algısının yıkımı ve bilinçaltıyla yeni deneyimlerin inşasına olanak sağlayan yöntemler incelenerek; bu yöntemler sürrealistlerin ardılı olan avangard gruplardan Harççiler ve Durumcuların kent üzerine olan söylemleriyle tekrar tartışılmıştır. Çalışma kapsamında tartışmaya açılan tekinsiz deneyimin potansiyeli ile avangard grupların kentsel algıyı yıkarak, gündelik hayatla yeni bir devrim yapma yöntemi olarak öne sürdükleri durum, saptırma, sürüklenme gibi pratiklerle kentliler üzerinde yaratmak

istedikleri etki benzerlikler taşımaktadır. Avangard grupların uyanma olarak tariflediği ve kentsel mekândaki algıyı yıkarak yeni bir deneyim/mekân üretimi vadeden pratiklerinin kentliler üzerinde bıraktığı etkiyi tekinsizlik olarak tariflemek mümkündür.

Çalışmanın son bölümünde, kentsel mekânı tekinsizlik üzerinden tartışmaya açmak için Durumcu Enternasyonalin oyun, dérive ve psikocoğrafya taktiği İstanbul üzerinde denenmiştir. Çalışmanın önceki bölümlerinden toplanan kuramsal altyapı ve metodolojik araştırmalar; çalışma kapsamında sadece yazarın deneyimlerini deşifre etmesi için değil, başka araştırmacıların da kentte benzer bir keşfe çıkabilmesine olanak sağlamak için Tekinsiz Kent Araştırmaları: İstanbul isimli bir kart, oyun seti olarak tekrar üretilmiştir. Bir tür kentsel mekândaki tekinsiz deneyim dedektifiği olan oyun; üç adet kart seti ve bir İstanbul haritasından oluşmaktadır. Çalışma kapsamında bu oyun üç farklı ekibe oynatılmış ve çıktıları karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonunda toplanan bulgular, tekinsizlik deneyiminin kentteki karşılığına dair didaktik ve bitmiş bir söylem üretmek değil; kentsel deneyime yönelik yeni spekülasyonlar, denemeler ve okumalara olanak sağlayacak bir tartışma alanı açılması nihai nokta olarak belirtilmiştir. Görme ve göz hegemonyasındaki gündelik hayatta, kentsel mekânın içerdiği gizli katmanların deşifre edilmesinde yeni yöntemler ve bakış açıları sunmaya çalışan bu araştırmada; öncelikle tekinsizlik kavramı ve deneyimi çalışmaya özgü bir tavırla söküme uğratılmıştır. Sempozyum kapsamında Tekinsiz Kent Araştırmaları oyunu; oyun üzerinden araştırma yapmanın potansiyelleri ve öznel olanın öznel-nesnel-toplumsal olma ihtimalleri tartışmaya açılacaktır.

Anahtar kelimeler: Psikocoğrafya, Tekinsizlik, Oyun, Haritalama, Avangard kuramı.

Kaynaklar

Freud, S. (1919). Das unheimlich. *Imago*, 5/6, 297-324.

TASLAKTIR

6 *Mekânsal Analiz*

TASLAKTIR

Kent Morfolojisi Üzerine Bir Değerlendirme: Yeni Bir Projenin Galata Kent Formuna Etkisi

Eda Coşkun

Yıldız Teknik Üniversitesi

Kent kavramı içerisinde birçok mekanizmayı barındırmaktadır. Kentler gelişim süreci yaşarken mevcut morfolojisini etkileyecek yeni projeler ve kentsel yaklaşımlar planlanmaktadır. Bu çalışma temelinde, yeni kentsel tasarım projelerinin şehirle etkileşim içinde planlanması ve kent bütünüyle bütünleşmiş bir politika içermesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Bu çerçevede çalışma alanı olarak Galata bölgesi seçilmiştir. Çalışma alanı seçimindeki en önemli sebeplerden biri, alan içinde bulunan Galataport projesinin, bölgenin özelliklerine ve bölgeye yapacağı etkinin sorgulanması gerektiğinin düşünülmesidir. Bu nedenle çalışmada, Galataport projesinin hem Galata bölgesi üzerindeki etkisini hem de kıyı şeridi kullanımına etkisini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu noktada “yeni proje alanının mekânsal yapı içinde etkili olup olmadığı” sorgulanmaktadır.

Çalışma yöntemi olarak, çalışma alanını iki farklı morfolojik yaklaşımla analiz etmek amaçlanmıştır. Bunlardan biri Conzen yaklaşımıdır. Bu yöntemle, kentin mekânsal gelişimi tarihi haritalarla incelenecek ve tarihsel değişimler tespit edilecektir. Ek olarak morfolojik bölge analizi yapılarak çalışma çerçevesi seçilecektir. Diğer bir yöntem ise mekân dizimi yaklaşımıdır. Bu yöntemle, çalışma alanının 1980 ve günümüz (2020) haritaları aracılığıyla aksiyalite, dışbükeylik, entegrasyon, kavranabilirlik ve sinerji kavramları karşılaştırmalı olarak açıklanacaktır. Bu nedenle, alanın gelişim ve değişim süreçlerini etkileyen kararların ve süreçlerin morfolojik olarak belirtilen iki ölçekte değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Sonuçta, Galata bölgesi olarak ele aldığımızda çalışma alanının kendine özgü mekânsal özellikleri ve tarihsel süreci olduğu görülmektedir. Morfolojik yapıyla birlikte, tamamlanan Galataport projesinin çalışma alanında fonksiyonel değişikliklere yol açtığı ve mekânın hem kullanım özelliklerinde hem de morfolojik yapısında farklılıklara neden olduğu görülmektedir. Son olarak, elde edilen sonuçlara göre öneriler verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kent morfolojisi, Mekân dizimi yöntemi, Conzen yaklaşımı, Galata bölgesi, Galataport projesi.

İstanbul Kuzey Ormanları Mekânsal Değişiminin Otuz Yedi Yıllık LANDSAT Zaman Serisi ve Peyzaj Metrikleri ile Analizi

Elçin Sarı

İstanbul Teknik Üniversitesi

Nüfus artışıyla birlikte küresel ölçekte bir kentleşme süreci yaşanmaktadır. Bu kentleşme baskısı, özellikle metropol kentlerin, çeperlerinde yer alan ormanların varlığını tehlikeye sokmaktadır. Karadeniz ve Akdeniz florasının geçiş bölgesi olan İstanbul Kuzey Ormanları, pseudomaki yapısı sayesinde çeşitli ekosistemlere ev sahipliği yapmaktadır. Ancak son yıllarda hayata geçirilen İstanbul Havalimanı, Kuzey Marmara Otoyolu, Yavuz Sultan Selim Köprüsü gibi mega projelerin İstanbul Kuzey Ormanları üzerindeki etkileri çıplak gözle bile fark edilebilmektedir.

Bu çalışmada, yoğun kentleşme baskısı altındaki İstanbul Kuzey Ormanları'ndaki mekânsal değişimler LANDSAT uydu görüntüleri kullanılarak, arazi kullanımı/örtüsü (AK/AÖ) haritalarıyla otuz yedi yıllık bir zaman serisinde (1984-2021 yılları arası), ormanlık alan, su yüzeyi, tarım arazisi, çıplak ve doğal alanlar, geçirimsiz yüzeyler olmak üzere beş sınıf altında analiz edilmiştir. İstanbul Kuzey Ormanları'nın AK/AÖ analizi gerçekleştirilirken, LANDSAT'ten elde edilen zaman serisine Normalize Edilmiş Bitki İndeksi (NDVI) uygulanmıştır. AK/AÖ haritalarının doğruluk analizleri sonuçları %80 ve üzeridir. Hangi sınıfın hangi sınıfa ne oranda dönüştüğünü belirlemek için 1984 ve 2017 yıllarına ait uydu görüntülerinin AK/AÖ haritalarına değişim analizi uygulanmıştır. Değişim analizi sonucunda, İstanbul Kuzey Ormanları'nda yer alan geçirimsiz yüzeyler sınıfının %220 artarken; çıplak ve doğal alanlar sınıfının %66,65 oranında, tarım alanlarının ise %58,97 azaldığı gözlemlenmiştir.

İstanbul Kuzey Ormanları'nın zamansal ve mekânsal değişimini daha ayrıntılı incelemek için AK/AÖ haritaları ölçek ve çözünürlüğe duyarlı peyzaj metrikleri kullanılarak da analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan peyzaj metrikleri şu şekildedir: Toplam sınıf alanı, ünite sayısı, en büyük ünite indeksi, peyzaj yüzdesi, toplam kenar uzunluğu, kenar yoğunluğu, alan ağırlıklı ortalama ünite alanı, alan ağırlıklı ortalama fraktal boyut indeksi, alan ağırlıklı ortalama ökliden yakın komşunun mesafesi, saçılma ve kümelenme indeksi, peyzaj şekil indeksi, ünite yoğunluğu, Shannon çeşitlilik indeksi, toplam çekirdek alanı, yayılma ve bağlantılılık indeksi. Peyzaj metrikleri sonuçlarına göre elde edilen sayısal verilerin, değişim analizi sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmesi sonucunda yaklaşık 11.000 ha. ormanlık alanın 1984-2017 yılları arasında geçirimsiz yüzeylere dönüştüğü görülmektedir. 1984-2017 yılları arasında İstanbul Kuzey Ormanları'nda yaşanan yaklaşık 11.000 ha. ormanlık alan kaybının, 7.385 ha. alanı 2009-2017 yılları arasında meydana gelmiştir. İstanbul Havalimanı, Yavuz Sultan Selim Köprüsü ve Kuzey Marmara Otoyolu projelerinin 2009-2017 yılları arasında hayata geçirildiği göz önünde bulundurulduğunda, geçirimsiz yüzeyler sınıfındaki bu artışın sebebi açıkça anlaşılmaktadır. Peyzaj metrikleri sonuçlarına göre, 1984 yılından itibaren Avrupa Yakası'nda bulunan maden alanlarının, çıplak ve doğal alanlara önemli bir baskı oluşturduğu görülmektedir. Takip eden yıllarda kentsel

yayılma nedeniyle geçirimsiz yüzeyler sınıfının yüksek oranda artış göstermesiyle Avrupa Yakası'nda kalan ve çıplak ve doğal alanlar sınıfı altında değerlendirilen bu hassas ekolojik yapıların sürekliliklerini koruyamadıkları gözlemlenmektedir. İstanbul Kuzey Ormanları, Büyükçekmece-Terkos, Küçükçekmece-Terkos, Haliç-Terkos, Ömerli Barajı-Riva Deltaları, Karadeniz ve Marmara Denizi arasında ekolojik koridor görevini üstlenmiş olup İstanbul'un iklim yapısı üzerinde önemli etkileri vardır. İstanbul Kuzey Ormanları'nda meydana gelen büyük parçalanmaların ve açılımların ilerleyen dönemlerde şehrin iklim dengesinde önemli değişiklikler yaratacağı aşikardır.

Anahtar kelimeler: Coğrafi bilgi sistemleri, Mekânsal analiz, Kentsel peyzaj, Değişim analizi, Peyzaj metrikleri.

TASLAKTIR

Renk-Kentsel Mekân İlişkisinin İncelenmesi

Elvan Korucu

Yıldız Teknik Üniversitesi

Tarihsel süreç içinde renk, insan yaşamının her alanında varlığını hissettiren soyut ve duyuşsal bir olgudur. Renk, insanın ara sıra karşılaştığı ya da zaman zaman akla gelen bir öge değil, ışık ve insan gözü var oldukça insanı daima etkileyecek çok önemli bir ögedir (Sirel, 1974). Geçmişten günümüze, farklı coğrafyalarda ve kültürlerde ifade aracı olan renkler; mekân ve kent ölçeğinde insanla birebir iletişim kurmasıyla sembolik, psikolojik ve estetik değerleri açısından etkili bir husustur.

Algı, duyu organlarının aldığı verilerin değerlendirilmesi ve yorumlanmasının yanında, diğer etkenlerin etkilediği dinamik bir olgudur (Erkman, 1973). Renklerin toplumdan topluma algılanma ve anlamlandırma sürecinde yaşanan çeşitlilik, kent mekânlarının renk paletine yansımaktadır. Kentlerin renk paleti, bir yerleşimin çevresinde yer alan tüm renklerin incelenip, şema şeklinde arşiv hâline getirilmesi olarak açıklanabilir. Tarihte bilinen ilk renk master planı çalışmaları Torino'da 1774 yılında başlatılmış olup (Lenclos, 2004); günümüzde ise Jean-Philippe Lenclos'un yaptığı çalışmalarla öne çıkmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, iki temel soru etrafında şekillendirilmiştir. Sorulardan ilki, "kentsel mekânda rengin nasıl algılandığı"na yönelik; ikincisi ise "tek bir renkle özdeşleşen kentlerin oluşumundaki etmenlerin neler olduğu" biçiminde düzenlenerek çalışmanın temel kurgusunu oluşturmuştur. Çalışmanın kapsamı; renklerin sembolik ve psikolojik algısının çeşitli kültürlerde algılanma biçimleriyle kentlerin renklerini farklılaştıran etmenler üzerinden örnek seçilen söz konusu kentlerin renk paletlerinin oluşturulmasını içermektedir. Kapsam doğrultusunda belirlenen etmen ve örnek kent seçimi ise dini inanç (Chefchaouene/Fas), yerel yönetim (Bologna/İtalya), politika (Santorini/Yunanistan), yapı malzemesi (Mardin/Türkiye) ve statü (Stavanger/Norveç) şeklindedir.

Çalışmanın yöntemi, öncelikli olarak literatür taramasıyla teorik yapıyı oluşturmaktır. Belirlenen amaç ve kapsam doğrultusunda renklerin anlamı, ifade ettiği psikolojik ve sembolik algısı, farklı kültürlerde çağrıştırdığı duygular, mimari ve kent mekânı tasarımında renklerin kullanımı konularını içeren makale, kitap, bildiri, dergi, sözlük, tez ve benzeri çalışmalar incelenmiştir. Bu bilgiler, şekil ve tablo aracılığıyla desteklenerek tartışılmıştır. Elde edilen veriler ışığında, kültürler arasında değişen renk algısının oluşturduğu kentler araştırılarak bu kentlerin tek bir renkle ifade edilmesini sağlayan etmenler başlıklar altında gruplandırılarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda söz konusu etmenler üzerinden beş tanesi belirlenerek başlıklara örnek kentlerin renk paletleri oluşturulmuştur. Adobe Illustrator CS6 programı aracılığıyla oluşturulan renk paletleri karşılaştırılarak değerlendirilmiş, tespit ve önerilerde bulunulmuştur.

Literatür taraması sonucunda; renk konusunun ağırlıklı olarak yapı özelinde çalışıldığı, kent bütününde sınırlı sayıda inceleme yapıldığı, tek renkle özdeşleşen kentler üzerine yeterince çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Önemi, literatürün sınırlılığı açısından değerlendirildiğinde, çalışmanın kentsel mekân tasarımında renk tartışmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Renkler, ortak bilinçaltının bir yansıması olarak toplumsal ölçekte anlam boyutu kazanmaktadır (Sözen, 2003). Kent mekânında renkler, öznel tercihlerin yanı sıra toplumun benimsediğini yansıması sonucunda, kentlerin kültür ve karakterinin ifadesi hâlinde kimliklerinin önemli parçası olmuştur. Çevre psikolojisine göre insanın, çevresinden etkilendiği, aynı zamanda çevresini değiştirdiği bilinmektedir. Kültürlere göre farklı anlamları (olumlu-olumsuz) ifade eden renklerin izlerini kentsel mekânda ve yapı çevreinde görebilmek mümkündür. Aynı zamanda bu etkiler, söz konusu kentlerin medya iletişimde daha fazla yaygın ve görünür hâle gelmesiyle turizmleşmesini de artırmaktadır. Çalışmada geçmişten günümüze renklerin; toplumların düşünce yapısı, politika, dini inanç, statü, gelenek ve görenek, yapı malzemesi, iklim koşulları gibi etmenler doğrultusunda her kültürde izinin görülmesi ve yaşam biçimine yön vermeye devam etmesi dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, çalışma kapsamında seçilen Chefchaouene, Bologna, Santorini, Mardin ve Stavanger'in kent silüetinin görüldüğü fotoğraflardan hazırlanan renk paletleri karşılaştırılmıştır. Renk dağılımına baktığımızda Chefchaouene kentinde mavi tonlarının; Bologna kentinde kırmızı-kahve renklerinin; Santorini kentinin mavi-beyaz renklerinin; Mardin kentinde kahve tonlarının ve Stavanger kentinde beyaz rengin oransal olarak hâkim olduğu görülmektedir. Günümüzde bu kentlerden Bologna, Santorini, Mardin ve Stavanger'in yerel yönetimin hazırladığı renk şemalarının sürdürülerek belirlenen renklerin dışına çıkmadığı; Chefchaouene'da ise mavi rengin birlik ve beraberliğin sembolü görüldüğü için farklı renk kullanımının kenetlenmeyi bozacağı öngörüsüyle izin verilmediği bilinmektedir. Böylece renklerin farklı kültürlerde değişen anlamının kentsel mekânda karşılığı görülmüştür. Fiziyo-psikolojik ve sembolik yaklaşımlara sahip olan renk, kentsel mekânda daima var olacak ve önemi gitgide artacaktır. Bu doğrultuda kentlerin sahip olduğu özgün renk hafızasının korunarak gelecek kuşaklara aktarılması önem verilmesi gereken oldukça hassas bir konudur.

Anahtar kelimeler: Renk, Mekân, Kentlerde renk, Kültür, Renk paleti.

Kaynaklar

- Erkman, U. (1973). Mimaride etki ve görsel idrak ilişkileri [Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Lenclos, D., Lenclos, J.-P. ve Bruhn, G. (2004). Colors of the world: A geography of color. W. W. Norton & Company.
- Sirel, Ş. (1974). Kuramsal renk bilgisi. İDMA Yayınları.
- Sözen, M. (2013). Sinemada renk: Sembolik anlamlar. Detay Yayıncılık.

Mekânsal Okunabilirlik Bileşenlerinin KentSEL Sokak Dokuları Üzerindeki Etkisinin Deneysel Analizi

Mine Özdemir
Hatice Ayataç

İstanbul Teknik Üniversitesi

Bir kentsel tasarım ilkesi olarak okunabilirlik; anlaşılabilir, tutarlı, tanımlanabilir kentleri, kent parçalarını, kentsel doku ve mekânları ifade etmek için kullanılır. Bu kapsamda literatürde birçok farklı boyut ve ölçek üzerinden tartışılmıştır. Kentsel, mimari ve mekânsal okunabilirlik başta olmak üzere kentsel tasarımla ilişkili olarak yapılan çalışmalar, okunabilirliğin mekânsal boyutu üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda mekânsal okunabilirlik kavramı, hem kentsel dokunun biçimsel özelliklerine hem de kentsel dokuyu deneyimleyen gözlemciye göre anlamlı hâle gelir (Lynch, 1960/2010; Kaplan, 1977; Weisman, 1981; Hunt, 1984; Passini, 1984; O'Neill, 1991; Herzog ve Leverich, 2003; Köseoğlu, 2018).

Literatüre bakıldığında okunabilirliğin farklı kavramlarla ve bileşenlerle desteklendiği görülmektedir. Bu doğrultuda imgelebilirlik, aşinalık, yön-bulma, karmaşıklık, tutarlılık, estetik, simetri vb. kavramlar ön plana çıkmaktadır. Kentsel sokak dokusu ise kamusal mekân, etkileşim ve iletişim mekânı başta olmak üzere; sosyal, anlamsal, mekânsal, zamansal ve ekonomik boyut üzerinden birçok çalışmada tartışılmıştır. Sokak-kullanıcı ilişkisi ve sokağın toplum için anlamı, sosyal boyut üzerinden ön plana çıkmaktadır ancak Modernleşme ve sonrasındaki dönemde sokak dokusu dönüşüme uğramış, toplumların çeşitli kesimlerinde farklı anlamlara sahip olmuştur. Mekânsal okunabilirlik ve kentsel sokak dokusu ilişkisine bakıldığında ise yer hissi, mekânsal organizasyon, insan ölçeği, işlev, kimlik, süreklilik, görünüm, çeşitlilik vb. kavramlar ön plana çıkmaktadır (Krier, 1975/1979; Jacobs, 1961/2011; Jacobs, 1993; Marshall, 2005; Barlas, 2006; Boeing, 2021).

Bu çalışmanın amacı, kentsel tasarım sürecinde mekânsal okunabilirlik bileşenlerinin sokak dokuları üzerindeki etkisini, kentsel tasarım konusunda eğitim görmekte olan kentsel mekân kullanıcılarının değişen algısıyla çözümlenmektedir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında belirlenen mekânsal okunabilirlik bileşenleri; imgelebilirlik, aşinalık, karmaşıklık ve yön-bulma olarak sınırlandırılmıştır. Kentsel sokak dokuları ise yer kavramından bağımsız olarak, sokak tipolojisi ve mekânsal bileşenlere göre belirlenmiştir. Kentsel sokak dokularının biçimsel ve imgesel olarak farklılaşan bileşenleri saptanmıştır.

Çalışmanın yöntemi kurgulanırken, anket ve odak grup çalışması olmak üzere iki aşamalı deneysel bir yaklaşım benimsenmiştir. Her iki aşamada da yer alan katılımcılar, kentsel tasarım konusunda bilgi sahibi olan Şehir ve Bölge Planlama Bölümü lisans öğrencileridir. Öğrencilerin kentsel tasarım deneyimleriyle kentsel doku ve kentsel sokak dokularını farklı boyutlarda nasıl tanımladıkları, mekânsal okunabilirlik bileşenleri üzerinden sorgulanmıştır. Anket çalışmasında yer alan doku görüntüleri Boeing'in (2021) ve Marshall'ın (2005) çalışmalarına referansla sınıflandırılmıştır.

Odak grup çalışmasında yer alan doku görüntülerini ise katılımcılar aşına oldukları çevrelerden belirlemişlerdir. Çalışmanın her iki aşamasında da yer alan doku görüntüleri, hem plan hem de sokak düzleminde verilmiştir. Anket çalışmasında, katılımcıların kentsel tasarım kapsamındaki bilgi, beceri ve deneyimlerine göre kentsel doku ve kentsel sokak dokusu bileşenlerini mekânsal okunabilirlik bileşenleriyle; odak grup çalışmasında ise katılımcıların aşına oldukları ve olmadıkları çevreler üzerinden geliştirdikleri zihin haritalarıyla katılımcı bir ortamda kentsel sokak dokusu ve mekânsal okunabilirlik ilişkisini nasıl tanımladıkları sorgulanmıştır. Çalışmanın sonucunda mekânsal okunabilirliğin; imgelenebilirlik, aşinalık ve yönbulma bileşenleriyle pozitif, karmaşıklık bileşeniyle negatif anlamda ilişkili olduğu görülmüştür. Anket ve odak grup çalışmalarının temel bulgularına göre, katılımcıların kentsel sokak dokularını tanımlarken en çok tercih ettikleri bileşenlerin yeşil doku ve topoğrafya olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda mekânsal okunabilirlik hem kentsel sokak dokusunu oluşturan doğal ve yapıli çevre bileşenlerine hem de kentsel mekân kullanıcısının geçmiş deneyimlerine bağıli olarak şekillenmektedir.

Mekânsal okunabilirlik bileşenlerinin kentsel sokak dokuları üzerindeki etkisinin çözümlenmesi hedefi doğrultusunda bu çalışmanın, kentsel tasarım sürecinde mekânsal okunabilirlik bileşenleriyle kentsel sokak dokularının okunabilirliğinin çözümlenmesinde analitik bir bakış oluşturması; kentsel tasarımla ilişkili olarak, mekânsal okunabilirlik ve kentsel sokak dokusu bileşenlerini odağına alacak olan araştırmacılar için deneysel bir analiz yaklaşımı olması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Mekânsal okunabilirlik, Kentsel sokak dokusu, Kentsel tasarım, Kentsel tasarım süreci, Zihin haritası.

Kaynaklar

- Barlas, A. M. (2006). Urban street & urban rituals. METU Faculty of Architecture Printing Workshop.
- Boeing, G. (2021). Spatial information and the legibility of urban form: Big data in urban morphology. *International Journal of Information Management*, 56, 102013. doi:10.1016/j.ijinfomgt.2019.09.009.
- Herzog, T. R. ve Leverich, O. L. (2003). Searching for legibility. *Environment and Behavior*, 35 (4), 459-477.
- Hunt, M. (1984). Environmental learning without being there. *Environment and Behavior*, 16, 3, 307.
- Jacobs, A. B. (1993). *Great streets*. MIT Press.
- Jacobs, J. (2011). *Büyük Amerikan şehirlerinin ölümü ve doğumu* (B. Doğan, Çev.). Metis Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1961)
- Kaplan, S. (1977). Participation in the design process: A cognitive approach. İçinde D. Stokols (Ed.), *Perspectives on Environment and Behavior*, (ss. 221-233). Springer.
- Köseoğlu, E. (2018). *Mekânsal okunabilirlik: Biçimsel, dizimsel ve öznel boyutları*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
- Krier, R. (1979). *Urban space*. Academy Editions. (Orijinal eserin yayın tarihi 1975)
- Lynch, K. (2010). *Kent imgesi* (İ. Başaran, Çev.). Türkiye İş Bankası Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1960)
- Marshall, S. (2005). *Streets & pattern*. Spon Press.
- O'Neill, M. J. (1991). Evaluation of a Conceptual Model of Architectural Legibility. *Environment and Behavior*, 23 (3), 259-284.
- Passini, R. (1984). Spatial representations, a wayfinding perspective. *Journal of Environmental Psychology*, 4, 153-164. doi:10.1016/S0272-4944(84)80031-6.
- Weisman, J. (1981). Evaluating architectural legibility way-finding in the built environment. *Environment and Behavior*, 13 (2), 189-204.

7 *Mekân ve Göç*

TASLAKTIR

Uzunyayla Çerkeslerinde Göç Belleği ve Mekânsal İmgelem

Amine Aktekin
İstanbul Üniversitesi

Bu araştırma, 1850'li yılların sonundan başlayarak bir dizi dalga hâlinde devam eden ve 1864 yılında "büyük sürgün"le en üst seviyede gerçekleşen Kafkasya'dan Çerkes göçlerinde, göçmenlerin ilk yerleşim yerlerinden biri olan ve Çerkes elitleri tarafından "ikinci Kafkasya" olarak nitelendirilen Uzunyayla ilini (Miyazawa, 2004) göç belleğinin etkide bulunduğu bir mekân olarak anlamaya çalışmak ve göç belleğinin buradaki mekânsal izdüşümünü irdelemek üzere ortaya çıkmıştır. Çalışma, Kayseri'nin Uzunyayla bölgesinde Çerkes göçmenlerin "ilk uğrak yeri" olarak adlandırılan Karakuyu (Çegem) Köyü (Miyazawa, 2004) özelinde gerçekleştirilmiş ve ilk pilot bulgular elde edilmiştir.

Karakuyu (Çegem) Köyü'nde bir saha araştırması (yarı yapılandırılmış mülakat), arşiv taraması ve etnotarih (halk türküleri, sürgün ağıtları, hikâyeleri vd.) gibi araştırma tekniklerinin kullanılması amaçlanan bu çalışmada, ilgili köyde bir saha araştırması gerçekleştirilmiş ve yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

1. Araştırmaya konu mekân/mekânlara dair:

Karakuyu (Kundetey) Köyü'nün, öncesinde, şu an kendisinden kopuk birkaç köyle beraber (köyün diğer ismi, Kabardey'deki aynı isimli bölgeden gelmektedir ve bu bölge yedi köyden oluşmaktadır) büyük bir köy olduğu anlaşılmaktadır. Uzunyayla'nın çalışma yaptığımız bu köyü ve bu köyden kopan köylerinde hane sayısı, eğitim ve iş gibi nedenlerle azalmıştır ve çoğu hanehalkı bu sebeple Kayseri merkezde yaşamaktadır. Öyle ki, ön araştırmanın yapıldığı Ocak ayında Karakuyu ve bu köyden kopan köylerde bir köyde ortalama 200 olan hane sayısı, 13-15 aralığındadır. Yaz mevsiminde, 'yazlıkçı' tanımını gereğince köye dönen ailelerin olduğu bilinmektedir.

2. Türkiye'ye gelme hikâyesi:

Türkiye'ye gelme hikâyesinde bir kısmı birbirini tamamlayan, bir kısmı ise ayrık görünen iddialar söz konusudur. Cevabın ortak olduğu tek konu, gelinen yerin Kafkasya olduğudur. Köy halkının gelme gerekçesi olarak sundukları ise aşağıdakiler gibidir:

- Müslüman oldukları gerekçesi başat neden gösterilerek, Rusya tarafından sürgüne zorlanılma.

- Müslüman oldukları gerekçesiyle "komünistler tarafından" yerlerinden edilme (Uzunyayla'ya ilk gelmeler olan 1850'lilerin sonu ile Ekim Devrimi tarihi olan 1917 arasında tarihsel bir açığı söz konusu olmakla birlikte, gelme nedenine ilişkin tarihsel bir manipülasyon da söz konusu olabilir. Bu hususa ilişkin Uzunyayla'da Memory Politics çalışan Miyazawa (2004), ilgili durumu bir "tarihsel hafıza kaybı" olarak nitelendirmektedir.

- Kafkasya'da geçimin zor olduğu iddiası (orada halkın devlete çalıştığı ve bu sebeple bireysel geçimin zor olduğu).

- Rusların, Osmanlı ve İngilizlerin kıskırtmaları sonucu Çerkeslerle savaştığı ve savaşta yenik düşen Çerkeslerin kendilerinin askerî gücünden yararlanmak isteyen Osmanlı topraklarına sürgünü.

- Dinlerini (Müslümanlığı) daha rahat yaşayabilme adına halife topraklarına (Osmanlı) hicret etme (bu grup Hajret Kabardeyleri olarak adlandırılıyor).

3. Köyün/köylerin (sahada, önceden Karakuyu'ya dahil olan fakat sonraları buradan kopan köyler olduğunu öğrendik) kuruluşuna dair:

- Karakuyu Köyü'nün nasıl kurulduğuna dair soruya verilen yanıtlar, genel olarak Çerkes elitlerinin verdiği yanıtlarla örtüşür. Kabardey bölgesinde aynı isimle anılan Kundetey (Türkçe anlamı "Kundetlere ait"), deyim yerindeyse oradan (Kafkasya) Uzunyayla'ya taşınmıştır (Hamed-Troyansky, 2017). Kundetler, anlatılanlara göre 'asil' bir sülaledir ve bu sülalenin pşısı (prensi) burayı kurmuştur.

- Karakuyu'dan kopan diğer köylerde ise neredeyse aynı durum geçerlidir. Örneğin Kırkpınar Köyü'nü kuran aile Sasık ailesidir ve bu köyün diğer ismi Sasikhable'dir (anlamı "Sasıkların yaşadığı yer"). Burada, köy isimlerine ilişkin istisnalar da söz konusudur. Örneğin, yine Karakuyu'dan kopan Dikilitaş Köyü'nün, köyün yerlilerine göre bir pşısı (prensi) yoktur ve bu sebeple köy, içerisinde yer alan iki taşın isimle anılır.

4. Köy kurulmadan veya kendileri gelmeden ilgili yerde yaşayanların var olup olmadığı/kendilerinden sonra köye yerleşenlerin olup olmadığı:

- İlgili aileler gelmeden veya köy kurulmadan önce burada yaşayanların olup olmadığına verilen yanıtlar genel olarak, kendilerinden önce birilerinin olduğuna işaret etmektedir. Katılımcılar daha çok Avşarları işaret etmiş; bir kısmı devletin vergiye ihtiyaç duymasından ötürü yerleşik hayata geçirmeye çalıştığı Avşarları bu şekilde 'terbiye etme'ye çalıştığını belirtmiştir. Ayrıca, üzerinde haç işareti bulunan çeşitli kalıntılar ve mezarlardan bahsedilerek, kendilerinden önce Ermenilerin de yaşamış olabileceğini belirtmişlerdir.

- Köye sonradan yerleşimlere ilişkin; Karakuyu'nun çok göç aldığı, sonradan (1950'ler işaret ediliyor) Balkanlardan gelmelerin olduğu, ancak gelenlerin çoğunun hava koşullarından olumsuz etkilenerek buradan da göçtüğü aktarılmıştır. Köyde hâlâ Balkan göçmenlerinin yaşadığı birkaç hane bulunmaktadır.

Ön araştırma sürecinde elde edilen bu pilot bulgular, göç ve mekânsal imgelem, mekânsal hafızanın yeniden üretimi, göçmenlerin ilgili yere yerleşmeden önceki yerel halkla/toplulukla (varsa) olan çatışmasının belleği gibi olguların yanında, kaynak kişilerin çoğunda gözlemediğimiz aile arşivciliğini de irdelemek gibi bir motivasyon kazandırmıştır.

Anahtar kelimeler: Göç, Bellek, Yerleşim, Mekân, Kültürel aktarım.

Kaynaklar

Hamed-Troyansky, V. (2017). Circassian refugees and the making of Amman, 1878-1914. *International Journal of Middle East Studies*, 49 (4), 605-623. doi:10.1017/S0020743817000617.

Miyazawa, E. (2004). *Memory politics: Circassians of Uzunyayla, Turkey* [Doktora Tezi.]. School of Oriental and African Studies, University of London.

Farklılıkların Karşılaşmasında Mekânın Rolü: Kurtuluş Örneği

Bengisu Ertek

Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi

İçinde bulunduğumuz hızlı göç çağında, farklı kültürel ve dilsel kökenlerden, farklı hareket koşullarına ve yasal statüye tabi olan ve kentlerde birbirleriyle temas eden insanların sayısı gitgide artmaktadır. Farklı uyruk, etnik köken, dil, din, yaş, cinsiyet, sınıf, sosyal sermayeden göçmenlerin; farklı göç geçmişleri, amacı ve kanalları, yasal statüler, işgücü piyasasına erişim süreçleri, ikamet süresi, ulusötesi hâller gibi koşullar ile çoklu çeşitlenmesi “süperçeşitlilik” (superdiversity) koşullarının ortaya çıkmasına yol açmakta ve bu tür karmaşık etkileşimleri anlamak ve bunlara yanıt vermenin yeni yollarını aramak önem kazanmaktadır (Vertovec, 2007).

Kentlerde farklılıkların gündelik müzakeresi mikro düzeyde gerçekleşmekte, böylece bu pratikler mekânla birlikte şekillenmekte ve mekânı şekillendirmektedir (Amin, 2002; Gidley, 2013; Nowicka ve Vertovec, 2013; Wessendorf, 2015). Kentte özellikle mikro ölçeklerde birlikte yaşamda ilişkiler bir paradoksal ikilik üzerinden gelişmektedir. Gündelik yaşamda karşılaşmalar; arkadaşlık, tolerans ve dayanışma ekseninde gelişirken aynı zamanda ayrımcılık, yıldırma ve şiddetle iç içe şekillenmektedir (Biehl, 2019). Farklılıkların bir arada olması zenginleştirici bir ortam imkânı tanırken aynı zamanda çatışma alanları da ortaya çıkmaktadır.

Amin (2002) gündelik sosyal temas, karşılaşma ve müzakerelerin sağlandığı “mikro kamusal” (micropublic) mekânların farklılıkların birbirlerini tanıma ve etkileşimde bulunmasına imkân tanıdığını söylemektedir. Kütüphaneler, toplum merkezleri, okul bahçeleri, büfeler, kafeler veya spor kulüpleri, bahsedilen mikro kamusal mekânlara örnek olurken ayrıca hâlihazırda işlevi olmayan ve kullanımla yeniden işlevlenen ve karşılaşmalara olanak tanıyan mekânlar da bu kapsamda değerlendirilmelidir (Amin, 2002). Bu mikro kamusalıkların varlığı farklılıklar arasındaki tanışıklığı artırma ve karşılıklı anlayışa olanak tanımasına rağmen, karşılaşma süreçlerini yapısal olarak kökleşmiş ulusal vatandaşlık ve aidiyet kurallarının rolü ve mikro mekândaki politikalar da şekillendirmektedir. Farklılıkların birbirleriyle sadece temas etmesi kültürel alışverişin garantörü olmamakla birlikte ‘anlamli temas’lar teşvik edilmelidir (Valentine, 2008). Bir yeri oluşturan ve sosyal angajmanın şartlarını belirleyen mikro-politikaları (Amin, 2002), geçmişten gelen kodları ve sınırları ve bu sınırların üzerine yeni katmanların nasıl eklendiğini anlamak da bu açıdan önemlidir.

İstanbul’daki Kurtuluş semti, son yüzyılda önemli demografik dönüşümler geçirmiş; çok farklı göç katmanlarına tanıklık etmiştir. Osmanlı Dönemi’nde yalnızca Rumların yaşadığı bir yerken Cumhuriyet Dönemi’nde Yahudi ve Ermenilerin de yerleşmesiyle İstanbul’da gayrimüslimlerin yaşadığı yerleşimlerden biri hâline gelmiştir. 1950’li yıllardan itibaren gayrimüslimlere karşı yaşanan pek çok olay ve milliyetçi baskılar sonrasında nüfusun önemli bir kısmı Kurtuluş’tan göç etmiştir. Sonrasında öncelikle

Türkiye'deki iç göç dalgasıyla semte yerleşenler olmuş, 1990'lı yıllardan itibaren ise çok farklı yerden uluslararası göçmenler semtte yaşamaya başlamışlardır. Merkezi konumu ve hemen yakınındaki metro bağlantıları nedeniyle Türk vatandaşı orta sınıf kentliler de semtte yaşamayı tercih etmektedir.

Bu çalışmanın amacı; mekânı odağına alarak Kurtuluş'un bu çok katmanlı dokusunda uluslararası göçmenlerin sosyal konumlanışlarını anlamak ve karşılaşmalara olanak tanıyan mikro kamusalıkların izini sürmektir. Bunun için Kurtuluş'un tarihsel geçmişi ve bugün yaşanan mikro-politikalar arasında ilişki kurulmaya çalışılmakta, farklı göç katmanlarından göçmenlerin mekânı nasıl şekillendirdiği ve mekânın hem fiziki hem toplumsal unsurlarının karşılaşma süreçlerini nasıl etkilediği anlaşılacak istenmektedir. Araştırma, mekânsal analizler aracılığıyla haritalandırmalar yapılması ve mülakatlarla derinlemesine bilginin toplanması yöntemleriyle gerçekleştirilmektedir. Farklı kullanımların tespit edildiği arazi kullanım çalışmasıyla, Kurtuluş'taki özelleşen kafeler, restoranlar, iş yerleri, kargo dükkânları, telefon ve para gönderme dükkânları, tekstil atölyeleri, eşya stokçuları gibi işlevlerinin çok ötesinde göçmenlerin gündelik yaşamlarını inşa etmelerine imkân veren ağlar ve mekânlar analiz edilmektedir. Muhtarlarla, farklı göçmen gruplarıyla, iş yerlerinin sahipleriyle ve çalışanlarıyla yapılan mülakatlarla karşılaşmalar esnasında yaşanan müzakereler ve imkânlar; ayrıca karşılaşmaların gerçekleşmesini imkânsız kılan sosyal sınırlar, mekânsal ayrışmalar ortaya konmak istenmektedir.

Anahtar kelimeler: Göç, Süperçeşitlilik, Mikro kamusalılık, Kurtuluş.

Kaynaklar

- Amin A. (2002). Ethnicity and the multicultural city: Living with diversity. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 34 (6), 959-980. doi:10.1068/a3537.
- Biehl, K. S. (2019). A dwelling lens: migration, diversity and boundary-making in an Istanbul neighbourhood. *Ethnic and Racial Studies*, 43 (12), 2236-2254. doi:10.1080/01419870.2019.1668035.
- Gidley, B. (2013). Landscapes of belonging, portraits of life: researching everyday multiculturalism in an inner city estate. *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 20 (4), 361-376. doi:10.1080/1070289X.2013.822381.
- Nowicka, M. ve Vertovec, S. (2014). Comparing convivialities: Dreams and realities of living-with-difference. *European Journal of Cultural Studies*, 17 (4), 341-356. doi:10.1177/1367549413510414.
- Valentine, G. (2008). Living with difference: reflections on geographies of encounter. *Progress in Human Geography*, 32 (3), 323-337. doi:10.1177/0309133308089372.
- Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30 (6), 1024-1054.
- Wessendorf, S. (2015). *Commonplace diversity: Social relations in a super-diverse context*. Palgrave MacMillan.

Yerel ve Bölgesel Gelişmede İnsan Sermayesinin Rolü: Türkiye’de Sağlık Çalışanlarının Yurt Dışına Göçü Üzerine Bir Araştırma

Ekrem Doğru
Yiğit Evren

Yıldız Teknik Üniversitesi

Bilimsel keşif ve bilgi yayılımı, yazılı tarihin başlangıcından beri ağırlıklı olarak bilim insanlarının seyahatleriyle ilişkilendirilmiştir. Yirminci yüzyılda, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Soğuk Savaş sırasında ve yirmi birinci yüzyılın başlarında ülkeler arasındaki sosyal, ekonomik ve politik eşitsizliklerin artması, sosyal güvenlik sistemlerinin gelişmesi, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle paralel olarak bilim insanlarının ve aydınların akışı artmıştır. Söz konusu küresel entelektüel akış, ekseriyetle “beyin göçü” kavramıyla ilişkilendirilmektedir (Cañibano ve Woolley, 2012). “Beyin göçü” terimi ise net uzmanlık akışının büyük ölçüde tek yönde olduğu “insan sermayesi” hareketinin eş anlamlısı olarak kullanılmaktadır (Salt, 1997).

Literatürde özellikle bilgi ekonomisinde, insan sermayesine ve bunun yerel ve bölgesel kalkınma üzerindeki etkilerine son zamanlarda yapılan vurgu, inovasyon çalışmalarına bağlantılıdır (Pike vd., 2006). İnsan sermayesi üzerinden tartışmalara baktığımızda ekonomik kalkınma; vasıfsız emek tarafından sömürülen birincil ürünlere dayalı somut bir dizi varlıktan, vasıflı işgücü tarafından sömürülen bilgiye dayalı soyut bir dizi varlığa geçme süreci olmuştur (Amsden, 2001; Cypher ve Dietz, 2004; Pike vd., 2006). Yani ekonomik kalkınmada somut emtiaların niceliksel stoğundan ziyade bu yeni tartışmalarla niteliksel soyut bilgi ve beceri havuzunun etkinliğinin önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle insan sermayesi ile bölgesel kalkınma arasındaki bağlantıları anlamak elzemdir. Bu kavrayışta bir tarafta büyüme modellerinin genel bağlamında yükseköğretimin rolü önem kazanırken, diğer tarafta “beyin göçü” konusuna odaklanılarak, bölgesel ve mekânsal bağlamda çeşitli çıkarımlar yapılmaktadır (Faggian vd., 2017).

Bu bildiride Türkiye’de son yıllarda giderek artan sağlık çalışanlarının yurt dışına göçü konu edilmektedir. Türkiye’de sağlık çalışanlarının yurt dışına göçü konusunda düzenli bir istatistik olmamakla birlikte hekimler özelinde Türk Tabipler Birliği’nden (TTB) alınan iyi hâl belgelerine dayanan bir veri değerlendirilmiştir. Bu veriler ışığında 2012 yılında 59 olan belge sayısı 2016 yılında 245 olarak kayıtlara geçmiş ve artış oranının %415 olduğu görülmüştür. Geçtiğimiz yıla gelindiğinde bu oran 2016’ya göre %573 daha artarak 1405’e ulaşmış ve 2022 yılının ilk altı ayında 1171 olarak kayda geçmiştir. Ayrıca yine TTB’ye göre 2018’de 877 olarak açıklanan istifa eden hekim sayısı 2021’de 2514’tür. Özellikle 2019’da başlayan COVID-19 pandemisinin getirdiği iş yükü, çalışma koşullarının ağırlaşması ve içinden geçmekte olduğumuz ekonomik kriz, söz konusu süreçleri hızlandırmış ve neticede Türkiye’deki sağlık sisteminin sürdürülebilirliğini tehdit eder hâle gelmiştir.

Özellikle küreselleşme süreci ve Avrupa Birliği’nin genişlemesi gibi sınırların anlamını değiştiren gelişmelerle başta sağlık çalışanlarının ve daha geniş çerçeveden nitelikli iş

gücünün hareketliliği artmış durumdadır. Ayrıca ana akım çalışmalarda iki uç nokta arasındaki geçiş olarak incelenen insan-sermaye hareketliliği olarak ele aldığımız beyin göçü kavramında, bu gelişmelerle statik iki uçtan ziyade farklı kademeler arası geçişlerle devam eden bir hareketlilik söz konusudur. Bu bağlamda sağlık çalışanlarının yurt dışına göçü diyerek sadece gidenlerin sayısına ve nedenlerine odaklanmak yetersiz kalmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; beyin göçü üzerine yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak “varış noktası”na odaklanan ana akım çalışmaları tamamlar nitelikte, hem çıkış hem de varış noktasını birlikte analiz eden bir kurguyu benimsemektir. Bu kurguda, göç eden aktör üzerinden her nokta için durağan bir bakış yerine, aktör düzeyinde yaşanan deneyim bütüncül bir süreç olarak ele alınmaktadır. Yöntem olarak çalışma kapsamında, kartopu örnekleme yoluyla yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği kullanılacaktır. Mülakatlar, Avrupa Birliği içerisinde farklı ülke ve şehirlere göç etmiş sağlık çalışanlarıyla gerçekleştirileceğinden görüntülü görüşme yapılabilen online platformlardan faydalanılması hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: Beyin göçü, İnsan sermayesi, Beyin kazanımı.

Kaynaklar

Amsden, A. H. (2001). The rise of ‘the rest’: Challenges to the West from Late-Industrialising Countries. Oxford University Press.

Pike, A., Rodriguez-Pose, A. ve Tomaney, J. (Ed.) (2006). Concepts and theories of local and regional development. Local and Regional Development (3. Bölüm). Taylor & Francis.

Cañibano, C. ve Woolley R. C. (2012). Towards a socio-economics of the brain drain and distributed human capital. International Migration, 53 (1), 115-130. doi:10.1111/imig.12020.

Cypher, J. M. ve Dietz, J. L. (2004). The process of economic development. Routledge.

Faggian, A., Rajbhandari, I. ve Dotzel, K. R. (2017). The interregional migration of human capital and its regional consequences: A review. Regional Studies, 51 (1), 128-143.

Salt, J. (1997). International movements of the highly skilled. OECD Library.

“Eşikte Yasallık” Kavramı Çerçevesinde Göçmenlerin Mekânsal Ayrışmaları ve Sosyal Uyum(suzluk)u

Gani Aladağ

Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi

Kâğıtsız veya belgesiz göçmenler (undocumented immigrants) göçmen grupları arasında en dezavantajlı gruplardır. Menjívar'ın (2006) Kuzey Amerika'daki Güney Amerikalı göçmenleri incelediği araştırmasında, bu belgesiz göçmen grupları “eşikte yasallık” (liminal legality) kavramıyla tanımlamaya çalışır. Bu göçmen grubunun içinde bulunduğu durumu da “yasal şiddet” (legal violence) kavramıyla açıklar. Menjívar'a göre “eşikte yasallık” durumu; göçmenlere, her an sınır dışı edilme kaygısını yaşatmasının yanı sıra işgücü piyasasında güvencesiz bir şekilde, en düşük ücretle ve en tehlikeli işlerde çalışmalarına ve aynı zamanda uygun konut ve eğitim imkânlarına ulaşamamalarına yol açmaktadır.

Göçmenlerin çoğunluğunun yaşayıp çalıştığı kentsel alanlar, doğası gereği içinde birçok yönden farklılığı barındırır; fakat bu farklılıkların eşitsizliğe veya ayrımcılığa dönüşmesi, kentin doğasından kaynaklanmamaktadır. Alpman (2019, s. 373) “[kentsel alanlardaki] mekânın bütün farklılaşmaların somut hale gelip cisimleştiği, farkların eşitsizlik ve ayrımcılık haline dönüştüğü ilk yerdir” der. Mekânsal ayrışma/farklılaşma eşitsizliğin görünür olduğu ilk yer olmasının yanı sıra bazı durumlarda “sosyal dışlama”ya sebep olabilmektedir. Sosyal olarak dışlanan gruplar, Tönnies'in tanımıyla “cemaatler”e dönüşebilmektedir. Bu gruplar üzerinde ne kadar “yasal şiddet” varsa, grubun kendi içine kapanması durumu da o kadar artmaktadır. Tüm bu süreçler göçmen grupları için “sosyal uyum”u zorlaştıran (Danış, 2007; 2010) ama aynı zamanda göçmenlerin iş piyasasında en düşük ücretlerle en zor işleri yapmalarına yol açmaktadır.

Bu koşullarda yaşayan ve çalışan göçmen grupları, kentlerin belli bölgelerinde kümelenmeye başlarlar. Zamanla bazı kentsel mekânlar, yerli nüfusun terk ettiği bölgelere dönüşebilmekte; çöküntü alanları, varoş, getto ve benzeri kavramlarla ifade edilen alanlar oluşabilmektedir. Alpman'ın da (2019, s. 386) çok iyi bir şekilde vurguladığı gibi, mekânsal farklılaşma sadece ekonomik koşullarla ilgili değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve siyasal koşullarla da ilgilidir. Mekânsal farklılaşma benzerlikleri ve farklılıkları belirler, ayrıştırır ve bütünleştirir. Böylece ayrıştırılanlar kendi içlerinde bütünleştirilir. Bu durumun gettolaşmalara sebep olduğunu ve “farkların geçirgenliği”ni de ortadan kaldırdığını söyleyebiliriz.

İstanbul'un kentsel alanlarında belgesiz bir şekilde yaşayan Afgan göçmenlerin de bir tür “eşikte yasallık” durumunda olduğu söylenebilir. Afgan kimliği dışında neredeyse hiçbir belgeye sahip olmayan Afgan göçmenler, tarihin en eski göç etme eylemi olan ‘yürüme’yle neredeyse 2.500 km’lik yolun büyük çoğunluğunu çok zor ve tehlikeli bir şekilde kat edip sınırları aşmaktadırlar. Bu yolculukta hayatını kaybeden yüzlerce hatta binlerce göçmen vardır. Tüm bu zorlu göç sürecinde iletişim ve dayanışma

ağlarının olması, onların hayatta kalma ve daha az maliyetle göç etmelerine imkân tanımaktadır. Türkiye'ye varan Afgan göçmenler arasında bu iletişim ağının devam etmesi, onların iş ve konut piyasasına ulaşmalarına da imkân tanımaktadır. "Eşikte yasallık" durumunda yaşayan bu göçmenlerin geliştirdikleri dayanışma/iletişim ağı, bir taraftan hayatlarını kolaylaştırırken diğer yandan mekânsal ayrışma ve sınır dışı edilmemek için "kent'in hayaletleri" (Karadağ, 2021) gibi yaşamak zorunda olduklarından dolayı sosyal uyumu zorlaştırmakta, hatta imkânsız hâle getirmektedir. İstanbul'da görüşme yaptığım belgesiz Afgan göçmenlerin hemen hemen hepsi, her an sınır dışı edilme korkusuyla yaşadıklarını, düşük ve güvencesiz çalıştıklarını, birçok durumda ücretleri verilmediğinde hiçbir şey yapamadıklarını söylediler. Tüm bu olumsuz durumların Afgan göçmenleri, kentin belirli bölgelerinde kümelenmelerine sebep olduğunu, mekânsal ayrışmaların oluştuğunu ve bu ayrışmaların da sosyal uyumun önünde büyük bir engel olduğunu söyleyebiliriz.

Kısaca, çalışma kapsamında ele aldığımız Afgan göçmenlerin göç etme nedenleri; yoksulluk, siyasi baskı, etnik çatışmalar, dini baskı gibi birçok nedene dayanmasına rağmen, bu çalışmada göçün nedenlerinden çok, göç yolları boyunca bu "zorunlu mülteciler" in kendi aralarında kurdukları "iletişim ağları" ve Türkiye'ye ulaştıktan sonra konut ve iş piyasasına ulaşmaları önünde büyük bir engel olan "eşikte yasallık" durumlarında nasıl bir dayanışma ağı kurdukları veya kuramadıklarını ve bu dayanışma ağlarının mekânsal ayrışma üzerinde ne gibi bir etkide bulunduğunu açıklamayı hedefliyorum.

Anahtar kelimeler: Eşikte yasallık, Belgesiz göçmen, Mekânsal ayrışma, Sosyal dışlama, Göçmen dayanışma ağları.

Kaynaklar

- Sosyal dışlama. (2019). Mekân, kimlik, sınıf: Farklar neden bir arada Barınamazlar? İdealkent, 10 (26), 373-401.
- Danış, D. (2007). Transit göç ve ulusötesi dini ağlar: İstanbul'da Iraklı Keldani Katolik göçmenler. İçinde A. Kaya ve B. Şahin (Der.), Kökler ve yollar: Türkiye'de göç süreçleri, (ss. 521-544). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Danış, D. (2010). İstanbul'daki Iraklı göçmenlerin parçalı eklemlenme sürecinde toplumsal ağlar. İçinde B. Pusch (Der.), Türkiye'de uluslararası göç: Toplumsal koşullar-bireysel yaşamlar, (ss. 191-224). Kitap Yayınevi.
- Karadağ, S. (2021). Ghosts of Istanbul: Afghans at the margins of precarity. Göç Araştırmaları Derneği (GAR). <https://www.gocarastirmalariderneği.org/attachments/article/193/GHOSTS%20OF%20ISTANBUL%20N.pdf>.
- Menjívar, C. (2006), Liminal legality: Salvadoran and Guatemalan immigrants' lives in the United States. American Journal of Sociology, 111 (4), 999-1037.

TASLAKTIR

8

Mekânın Temsilleri II

TASLAKTIR

Mekân Temsili Olarak Sanal Gerçeklik

Bestegül Hilal Usta
Feride Pınar Arabacıoğlu

Yıldız Teknik Üniversitesi

Sanal gerçeklik; 1950'li yıllardan itibaren var olan, bilgisayar biliminden sinemaya kadar hayatın tüm alanlarında potansiyelleri ve riskleri tartışılan, zamanla günlük hayata entegre olması planlanan bir araçtır. Fakat kullanıcı konforu, taşınabilirlik, yüksek maliyet gibi zorlukları ve sanal mekân kullanımına karşı var olan toplumsal önyargılar nedeniyle insanlar tarafından kullanılmaya başlanması zaman almıştır. Teknolojik ilerlemeler ve sanal mekân kullanımının yaygınlaşmasıyla sanal gerçeklik, maddi olarak ulaşılabilir hâle gelmiş ve farklı alanlarda sağladığı katkılarla kullanıcının mesafeli yaklaşımını değiştirmeyi başarmıştır. Kullanım amacı çeşitlendikçe sanal gerçekliğin tanımı da çeşitlenmektedir. Kapsayıcı bir tanım olarak sanal gerçeklik; kullanıldığı alana ve kullanım amacına bağlı olarak içeriği ve arayüzleri farklılık gösteren, sanal dünya üzerinden kullanıcıya özgü deneyim sunan, interaktif temsil aracıdır.

Gürer ve Yücel (2005) mimari temsili, "tasarımcıların fikirlerinin akıl dışında bir ortamda deneyimlemesini sağlayan araçlar bütünü" olarak tanımlamaktadırlar. Sanal gerçeklik, mimarlık da dahil olmak üzere kullanıldığı birçok disiplinde, düşüncelerin sanal ortamda gerçekleşmesini sağlayan mimari bir temsil olarak ele alınabilir. Mimari üretim yöntemleri geliştikçe ve tasarımlar zamanla katmanlı bir hâl almaya başladıkça, temsil yöntemleri de aynı doğrultuda gelişmiştir. Zevi ve Barry (1957), geleneksel temsil yöntemleri olan "plan, cephe, fotoğraflama yöntemlerinin tek başına veya birlikte mimari mekânın eksiksiz bir temsilini sağlamadıklarını" ifade ederler. Bir temsilin yetersiz olduğu noktada diğer yöntemler kullanılarak, mekân en doğru şekilde temsil edilmeye çalışılmaktadır. Teknolojik gelişmelerle yeni yöntemler ortaya çıktıkça ve mekânı tasarlama aşamasında temel alınan kavramlar değiştikçe, bu kavramları açıklamak için ihtiyaç duyulan temsil yöntemleri de değişmiştir. Tversky'e (2014) göre, "insanlar mağara resimlerinden bu yana, zihinlerindeki fikirleri dışa vururken kullandıkları temsilleri odaklandıkları konuya, dikkat çekmek istedikleri noktaya göre kurgularlar; benzer temsil yöntemlerini farklı amaçlar için farklı şekillerde kullanırlar." Sanal gerçeklik, geleneksel temsillerin fikirleri açıklamakta eksik kaldığı noktalarda katkı sağlamış ve 2 boyutlu yöntemlerle anlatılması güç olan deneyim ilişkisini aktarmak için mimarlığa yeni yöntemler kazandırmıştır.

Sanal gerçekliğin teknik ve mekânsal özellikleri amacına, yöntemine, kullanıldığı disipline göre değişse de bir mekânın yeniden üretimini veya var olmayan bir mekânın kullanıcıya aktarımını sağladığı için çalışma kapsamında incelenen tüm örnekler mimari temsil olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda sanal gerçeklik; teknik çizimler, maket, 3 boyutlu modeller ve görsellerle aynı kategoride yer alan, farklı potansiyellere sahip bir temsil biçimidir. Çalışmanın ilk bölümünde geleneksel temsil yöntemleriyle sanal gerçeklik arasındaki farklar irdelenerek yapma biçimleri,

anlatım yöntemleri, bilgi aktarım şekilleri kategorize edilip, gelişme potansiyelleri ve birbirleriyle etkileşimde oldukları noktalar tartışılmaktadır. Çalışmada sanal gerçeklikle ilgili yapılan analizler, mimarlık alanında sanal gerçeklik kullanımının gelişmesi için kullanılan teknikleri incelemek, temsil yöntemleri için ihtiyaç duyulan özellikleri belirleyebilmek ve yöntemin en verimli şekilde kullanılması için öneri sunmak amacıyla yapılmıştır.

Çalışma kapsamında Türkiye’de sanal gerçekliği konu alan tezlerin hangi disiplinlerde yazıldığı araştırılmış; Ulusal Tez Merkezinde sanal gerçeklikle ilgili 242 tez bulunmuştur. Sanal gerçekliği konu edinen tezlerin en fazla sayıda bulunduğu disiplinler sırasıyla; sağlık, eğitim, mühendislik, bilim-teknoloji ve mimarlıktır. Sherman ve Craig (2003), sanal gerçekliğin var olması için dört temel unsur içermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu dört unsur; “Sanal dünya”, “Daldırma (Immersion)”, “Etkileşim (İnteraktiflik)” ve “Duyusal Geri Bildirim”dir. Çalışmanın ikinci bölümünde, sanal gerçeklikle ilgili en fazla sayıda tez yazılan alanlarından biri olan mimarlık alanındaki çalışmalar tespit edilerek Sherman ve Craig’in belirledikleri 4 unsurun mimarlıktaki farklı kullanım yöntemleri araştırılmakta; kullanım amacına bağlı olarak farklılaşan yapma yöntemleri analiz edilmektedir. Böylece sanal gerçekliğin kullanıldığı alana ve amacına bağlı olarak belirli yapma yöntemlerine sahip olup olmadığı tartışılmakta; yöntem önerileri sunulmaktadır. Son bölümde ise sanal gerçekliğin mimarlık alanındaki farklı kullanımları, potansiyelleri ve riskleri tartışılarak, geleneksel temsil yöntemlerinden farklı ve onlarla ortak olan özellikleri analiz edilmektedir. Tasarım ve sunum aşamasında sanal gerçekliğin tasarımlara ve yapım sürecine etkisi tartışılmaktadır.

Çalışmanın yöntemi, literatürde yer alan, mimarlık alanı dahilinde sanal gerçeklik üzerine deney yapan ve bilimsel sonuçlar sunan çalışmaları incelemek ve sınıflandırmaktır. İncelenen örnekler ışığında sanal gerçekliğin sahip olduğu farklı yapma biçimlerinin mimarlık alanındaki farklı kullanımlarına odaklanarak sınıflandırma yapılır. Yapılan analizler sonucunda sanal gerçekliğin mimarlık alanında yeni bir temsil yöntemi olarak kullanılmaya başlandığı söylenebilir. Geleneksel temsillerden farklı olarak sanal gerçeklik, mekânı kullanıcının istediği noktadan deneyimlemesine olanak tanıyarak varlık hissi oluşturmakta; mekân boyutlarını insan ölçeğiyle algılamasını sağlamakta; kullanıcıyı deneyimlediği mekân içinde objelerle etkileşime geçirmekte; birden fazla kullanıcının aynı anda aynı mekânı deneyimlemesine ve mekân içerisinde iletişim kurmasına imkân vermektedir. Bu özellikleri sayesinde mimarlıkta temsil yöntemlerinin mekân-beden ilişkisini güçlendirerek mekân temsillerinin matematiksel ve görsel ağırlıklı aktarımlarının yanında mekânın her yönüyle algılanmasında ve deneyimlerin tasarlanabilmesinde yardımcı olmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mimari temsil, Sanal gerçeklik, Geleneksel temsil yöntemleri, Yapma biçimleri.

Kaynaklar

- Gürer, T. K. ve Yücel, A. (2010). Bir paradigma olarak mimari temsilin incelenmesi. *itüdergisi/a*, 4 (1), 84-96.
- Sherman, W. R. ve Craig, A. B. (2003). *Understanding virtual reality*. Morgan Kaufman.
- Tversky, B. (2015). The cognitive design of tools of thought. *Review of Philosophy and Psychology*, 6 (1), 99-116.
- Zevi, B. ve Barry, J. A. (1957). Architecture as Space: How to look at Architecture. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 16 (2), 283.

Materyal - Söylemsel Bir Dolanıklık Olarak Mimari Tasarım: Faillik ve Hesap Verebilirlik Meselelerine Çizim Üzerinden Bir Yaklaşım

**Elif Adıgüzel
Aslıhan Şenel**

İstanbul Teknik Üniversitesi

“Çizdiğimiz sınırlardan sorumluyuz.”

Donna Haraway

“Objektiflik ve faillik, sorumluluk ve hesap verebilirlikle ilişkilidir. Hesap verebilirlik neyi önemli kabul ettiğimiz ve neyi etmediğimiz açısından tekrar düşünülmelidir.”

Karen Barad

Barad (2007) “faillik gerçekçilik” (agential realism) adlı etik-onto-epistemolojisinde “kesmenin failligi” (agential cut) kavramını önerir. Kesmenin failligi, araştırma esnasında gözlenen ve gözlemci arasında doğal olarak var kabul edilen ayrımı sorgular ve ölçme ‘aracı’ (apparatus), araştırmacı ve gözlenenin birbirlerinden ayrık olmadığını, dolanık olduklarını, birbirlerini ve araştırmayı etkilediklerini ifade eder. Dolanıklık (entanglement) basitçe ayrı varlıkların ilişkilerle bir araya gelmesinden öte; bağımsız, kendi kendine yeten bir varlık olamama hâlidir. İlişkilerden önce gelen bir varlık durumu değildir söz konusu olan, dolanıklıkta olduklarımızla birlikte var oluruz. Bu dolanıklığı üreten ilişkinin kendisi faildir (etkileme ve etkilenme gücüne sahiptir), dolayısıyla faillik sadece ‘niyete sahip’ insan özneye ait değildir, insan öznenin her şeyden bağımsız, ilişkilerden önce gelen bir niyeti yoktur, faillik kurdukları ilişkilerle var olabilmesiyle insan ve insandışına açıktır (Barad, 2007). Bu tür bir dolanıklık kavrayışı bize, Kartezyen bakışta objektif bir gözlem yapmak için gözlemci ve gözlenen arasında var olduğu kabul edilen sınırın aslında üretilen bir sınır olduğunu hatırlatır. Barad’ın gösterdiği üzere dünyadan mutlak bir dışsallıkla ayrılmış olmak mümkün değildir; objektiflik olasılığının koşulu mutlak bir dışsallık noktası değil, ayrılabilirliğin faili: fail kesmedir (Barad, 2007). Araştırma esnasında üretilen bilgilerin tek seçenek olmadığını, o çıkarımı yapmak için belirli kesimler yaptığımızı ifade eden fail kesme kavramı bilginin üretilmesindeki insan ve insan-dışı dolanıklıklar olarak failligimize dikkat çeker. Evrenin belirli, materyal-söylemsel dolanıklıklarında araç ve araştırmacı sınır çizerek dolanıklığı belirli bir yezamanda keser. Kesmenin failligi, kesilen yezamanın tek olasılık olmadığını, dolanıklıkları farklı şekillerde keserek farklı bilgiler, sınırlar, bedenler, üretilebileceğini/düşünülebileceğini, dolayısıyla varlıklardan ve ikililiklerden çok anlamlı sabitlenmelerin performatifliğinin söz konusu olduğunu göstermesiyle önemlidir.

Bir araştırmada aracın failligini kabullenmek, araştırmacının ve aracın gerçekleştirdiği kesme işleminin, yani çizdiği sınırın her seferinde tekrar alınan bir karar olduğunu hatırlamak, kesme eyleminin sürekli bir dışlama ama aynı zamanda sınırın içerisinde-alma potansiyeli sebebiyle keserken neyin dolanıklıktan dışlandığı ve neyin içeri alındığı açısından tartışılmaya açıktır. Kesmek ilişkilerden önce var olamayacağımız için bir anlamda kesişmektir; önemli bir fail olan araç araştırmacıyla birlikte hem keser hem kesiştirir, neleri kestiği ile neleri kesiştirdiğinin hesabını vermek Barad’a göre aracın, araştırmacının ve dolanıklıktakilerin etik sorumluluğudur. Barad’a (2007)

ve Haraway'e (2016) göre insan ve insan-dışı anlık sabitlemeler olarak birbirimize dolanık olmamız, dolanıklıktaki diğerlerine karşı etik olarak sorumlu olduğumuz anlamına gelir.

Bu çalışma; insan-sonrası feminist perspektiften, araştırmacı, gözlenen ve aracın dolanıklılığını ve bunun getirdiği etik sorumluluğu mimari tasarım araştırması bağlamında tartışır. Mimarlık kuram-pratiği, mimari tasarım ve temsil araçlarıyla mekânı materyal-söylemsel bir dolanıklık olarak üretirken nasıl fail kesmeler gerçekleştirir? Gerçekleştirdiği fail kesmelerle nasıl sınırlar çizer? Neleri çizdiği sınırın dışında, neleri içinde bırakmayı tercih eder? sorularının peşine düşer. Diller vd.'ne (1994) göre mülk kavramı ve materyal dolanıklılığı sınır çizen çitler, duvarlar (...) en temel haklardan birini, diğerini dışlama hakkını uygularlar (s. 101). Bu anlamda mülk bir araç, mülkiyet kavramı ise diğerlerini dışlama hakkı vermesiyle fail kesmedir. Hill (2006) geleneksel anlamda evin amacının içeriği içeride, dışarıyı dışarıda tutmak olduğunu ifade ederken evin belirsiz olanı dışlamak üzerine kurulu olduğuna değinmektedir (s. 9). Rendell (2000), mimarlığın belirsiz olanı dışlama çabasını, eşiklere olan tahammülsüzlüğü olarak adlandırır ve pencere pervazları, kapılar gibi eşik alanlarını geçirmeye karşı kapatmaya olan takıntısıyla örneklendirir. Mimarlığın eşiklere olan tahammülsüzlüğü mimari çizime de yansımış hâldedir. Thomas'a (2007) göre önemli bir fail olan çizgiyi tekipleştirme derdi; salt kapalı, sınır çizme araçları olarak kullanma arzusu; mimari çizimin kararsız, hareketli, akışkan elde tutulamayanı dışlamasına neden olur (s.102).

Çalışma; bu kuramsal tartışmalar odağında, sınır çizen bir pratik olarak, sınırları mekân/çizim/anlatı üzerinden sabit/kararlı tutmak isteyen mimarlıkların dışlananların dışarıda kalması için çaba harcarken gerçekleştirdikleri kesmenin failliğinin getirdiği etik sorumluluktan (başka olasılıkların olmaması için harcadıkları çaba sebebiyle) kaçtıklarını iddia etmektedir. Materyal-söylemsel bir dolanıklık olarak mimarlık kestikleri ve keşitirdiklerinin etik sorumluluğunu nasıl alabilir?

Çalışma, mimarlık kestikleri ve keşitirdiklerinin etik sorumluluğunu nasıl alabilir sorusunu; fail kesmenin (agential cut) çizdiği sınırlara dikkat çekme arzusuyla mimari tasarımda; materyal (kapı, pencere, duvar, çit...), söylemsel (sınır, eşik...) ve temsili olarak (mimari çizim, kesit, plan...) çizimin çizilmesindeki kesme/keşitirme dertlerini bu üç durumun dolanıklılığını öne çıkaran örnekler üzerinden 'kırınım' (diffraction) metoduyla kuramsal olarak tartışarak araştırır. Örnekler üzerinden yürütülen kuramsal tartışmaya bir 'araç' olarak çizimi ve çizim yoluyla 'gerçekleştirilen fail kesmeleri' araştırın kesit-maket/çizim/anlatılar eşlik eder. Kesme eylemi ile mimari çizim aracı olarak kesit; farklı zamanlara, farklı ilişkilere, farklı ölçeklere yayılan ilişkisellik odaklı bir çerçevede ele alınır. Haraway (2016), "hangi düşüncelerle neleri düşündüğümüz, hangi hikâyeleri anlatmak için hangi hikâyeleri anlattığımız, hangi hikâyelerin hangi dünyaları ürettiği, hangi dünyaların hangi hikâyeleri yarattığı önemlidir" (s. 12) sözleriyle aracın önemini vurgular; O'na göre başka olası dünyaları düşünebilmek için yeni araçlara ihtiyacımız vardır. Çalışmasının materyal ve temsili bir araç olarak çizime odaklanmasının ardında böyle bir düşünce yatar. Çizimin bir araç olarak temsilden öte üretkenliği, failliği, nasıl materyal-söylemsel olarak üretildiği ve ürettiği fail kesmelerle mekânı kurduğu, çektiği sınırlarla çektiği sınırların sürekli değişebileceğini gösterme, başka olası dünyaları tarifleme potansiyelidir. Çizimi; materyalliğiyle, soyutluğuyla, performatifliğiyle, failliğiyle tartışmanın imkânıdır.

[1] Barad'a (2007) göre epistemolojinin ontolojiden ayrılması tüm ikiliklerin temelidir. Varlık, gerçeklik, bilmek ve etik birbirlerinden ayrık değildir, birbirlerine dolanıktırlar. Bu sebeple Barad etik-onto-epistemolojiyi önerir.

[2] Agential cut kavramı yazar tarafından; yapılan kesimin yani çizilen sınırların, yaratılan ikiliklerin failliğinin vurgulanması amacıyla "kesmenin failliği" olarak çevrilmiştir.

[3] Ne söylemsel ne de materyal pratikler birbirine üstündür; evren sürekli değişen, dönüşen, performatif materyal-söylemsel pratiklerin dolanıklıklarından ibarettir (Barad, 2007).

[4] Etik sorumluluk; Donna Haraway'ın "karşılık verme-yeteneği" (response-ability) kavramı ile Karen Barad'ın sorumluluk kavramları üzerinden tartışılmaktadır. Donna Haraway'e ait olan response-ability kavramı, Bülent O. Doğan'ın çevirisiyle "karşılık verme-yeteneği" olarak kullanılmaktadır. Haraway kavramı çevremize, ilişkide olduklarımıza, olaylara hesap verebilir bir şekilde karşılık verme anlamında kullanırken; 'sorumluluk' (responsibility) ve tepki verebilme yeteneği arasında yaptığı kelime oyunu ile İngilizcede hayvanların tepkisi için kullanılan 'react' kelimesiyle insanların tepki için kullanılan 'respond' kelimesi arasındaki insan-merkezli hiyerarşik ayrıma karşı çıkar.

[5] Kırınım; feminist yeni materyalist kuramcılarının dalgaların kırınımındaki kesişimleri, farklılık üretimini vurgulamak için fizik biliminden ödünç alarak mecazi olarak kullandıkları, 'yansıtma'dan (reflection) daha eleştirel bir teori yapma pratiği sunduğunu düşündükleri bir kuramsal tartışma metodu. Haraway'e (2016) göre kırınım, aynıy farklı bir yerde üreten yansıtmanın aksine farklılıkların ilişkiselliğini ortaya çıkaran, farklıy benzerin zıttı olarak konumlandırmayan, iç-içe geçme durumlarını vurgulayan bir okuma pratiği. Çalışma kapsamında kırınım metodu; hem kuramsal tartışma anlamında hem de çizimi bu metotla üretmek üzerinden araştırmak için kullanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Feminist insan-sonrası etik, Fail kesme, Materyal-söylemsel dolanıklık, Karşılık verme-yeteneği, Mimari çizim.

Kaynaklar

- Barad, K. M. (2007). Meeting the universe halfway quantum physics and the entanglement of matter and meaning. Duke University Press.
- Diller, E., Scofidio, R. ve Teyssot, G. (1994). Flesh: Architectural probes. Princeton Architectural Press.
- Haraway, D. J. (2016). Staying with the trouble: Making kin in the chthulucene. Duke University Press.
- Hill, J. (2006). Immaterial architecture. Routledge.
- Thomas, L. K. (2007). Building while being in it: Notes on drawing 'otherhow'. İçinde D. Petrescu (Ed.), Altering practices: Feminist politics and poetics of space, (s. 102). Routledge.

Dijital Sürrealizm: Oyun

Esra Nur Gündüz

İstanbul Teknik Üniversitesi

Soyut benlik ifadelerimizi açığa çıkarmayı amaçlayan sanal gerçeklik kavramının, yenilikçi deneyimler yaratmamıza meydan okumak yerine, ortamı gerçekliğin bir kopyası olarak düşünmenin ve "sanal gerçeklik" kavramının bir çeşit gerçeği yaratma peşinde olarak, mekânı üreteni ve deneyimleyeni kısıtlayan, mekânsal gerçeküstü düşlere, deneyimle açığa çıkabilecek mekânsal olanaklara izin vermeyen bir tanımlama gibi görüldüğü düşüncesi, bu araştırmanın sanal gerçeküstü mekân arayışı üzerine yapılmasının ana motivasyonudur.

Mimari mekân üretimi her zaman bir form üretimidir. Mimari pratikle kaotik ve biçimsiz dünyadaki sonsuz olasılıklar elimine edilirken, ortam bir formda sabitlenerek düzenlenir. Bataille'in (1929/2008) deyişiyle "bilim adamlarının mutlu olması için dünyanın bir şekle bürünmesi gerekir", zira dünya olduğu gibi formsuzdur. Diğer bir deyişle, tüm müesseseler aslında yaşama bir tür "mimari düzen" aşlamaktadır; tüm otoritelerin işi budur, olanı bir formda sabitlemek ve ebedi kılmak.

Öyleyse mimarlık ile özneler üzerinde kurulan tahakküme direnmek aslında bir anlamda inşa edilen formu bozmaktan geçmez mi?

Sanal mekân bu anlamda, fiziksel mekândaki kısıtlamaların ötesine geçilebilecek, gerçeküstü deneyimlere izin veren potansiyeller barındırır. Formsuz, ancak deneyimle tekrar tekrar kurulup, bozulabilen mekânsal bir durumla tanımlanabilir.

Sanal mekâna yönelik çok sayıda dijital beşeri bilimler yaklaşımları vardır, ancak bunların çoğu, görsel-işitsel metinden, zaten okunabilir olan tek bir değişkeni çıkararak yalnızca geleneksel bilim biçimlerini takip eder. Bunun yerine bu çalışma, mekân çalışmalarını bilgisayar tabanlı yöntemleri kullanan, çoğunlukla görmezden gelinen bir "dijital-sürrealizm" kavramı ekseninde araştırmayı hedefler. Massumi'ye (1998) göre sanal olan gerçek olandan ayrı değildir, gerçek olanın bir kipidir. Aslında sanal olan, gerçekliğin içinde gizli olan potansiyellerin taşıyıcısıdır. Bir diğer deyişle; henüz ifade edilmemiş, aktüalize hâle gelmemiş güçler sanal olarak gerçekliğin içinde saklıdır, sadece henüz ortaya çıkmamıştır (Borradori, 1999). Massumi (1998), sanal olanın bu anlamda form olmayan (unform) olduğunu ileri sürer.

Massumi'ye (1998) göre mimarlık pratiğinde ürünün kendisi sabitlenmiş bir forma sahiptir. Ama eğer sanal olan aynı zamanda form olmayan anlamına geliyorsa, sonucu form olan bir sürecin (yani mimarlığın) içine sanal olanı, yani form olmayana koymak nasıl mümkün olacaktır? Dijital mekânın gerçekliğinde saklı sanal mekânsallık, ancak deneyimleyen öznenin varedtiği sonsuz sayıda deneyimin külliyatı olabilir. Bu külliyatın bir serimini yapmak ve olası mekânların mimari mekânı düşünmede ufkunu açmak bu çalışmanın ana hedefidir.

Carse'e (1986) göre sonlu ve sonsuz olmak üzere en az iki çeşit oyun vardır: Sonlu oyun, belirli bir strateji doğrultusunda kazanmak için oynanırken; sonsuz oyun, oyunu sürdürmek için oynanır. Sonlu bir oyun alanı tarifleyen dijital-fiziksel mekânda sonsuz oyun ve formsuz mekân ancak karşılıklı etkileşimle mümkün olabilir. Bu durumu mümkün kılan eylem diyalogtur. Mimari ve sürrealizm arasındaki etkileşim, sürrealizmin protokollerini, kavramlarını mimarlar için, mimari modernizmin dogmalarından daha alakalı hâle getiren teknolojik paradigma kaymasıyla yeniden canlandırılıyor. Bu araştırma, bu verimli ilişkinin gelişimini araştırmayı, bu fikirlerin mimarlar tarafından nasıl kullanılabilceğini ve teknoloji, sanal mekân ve sürrealizm arasındaki kavramların birbirlerini nasıl dönüştürüp melez mekânsallıklar sunduğunu açmayı hedefler.

Çalışmada araştırılan örneklerden okunan veya izlenen mimari strüktürlerin ve mekân kurulumlarının izleri oldukça öznel; oyuncunun mantalitesine ve algısına göre değişir, şekillenir ve bir yer bulur. İşin diğer yanında ise video oyununu tasarlayan insanın ve ekibin akıllarındaki düşsel imgeleri oyunun kuralları bağlamında bir çok süzgeçten geçirerek bu evrene sunmakta olduğu sancılı bir tasarım evresi mevcuttur. Bu tasarım evresi düşsel dünyaların somutlaşarak vücut bulan mekânların mümkün olduğunca irdelenmesi, mimari tasarımın geleceğine yön verebilecek deneyimi açığa çıkararak bilinçüstü formu deneyimleyen öznenin açığa çıkardığı mekânsallıkların araştırması yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Dijital sürrealizm, Formsuz, Gerçeküstü mekân, Sanal mekân, Video oyunu.

Kaynaklar

- Bataille, G. (1929). Formless, 31. İçinde A. Stoekl (Der.). (2008). Visions of Excess, Selected Writings, 1927-1939. University of Minnesota Press.
- Borradori, G. (1999). Against the technological interpretation of virtuality. İçinde M. Toy (Ed.), Hypersurface Architecture II, Architectural Design (Profile no. 141), 69 (9-10), pp. 26.
- Carse, J. P. (1986). Finite and infinite games. Free Press.
- Massumi, B. (1998). Sensing the virtual, building the insensible. İçinde S. Perrella (Ed.), Hypersurface Architecture, Architectural Design (Profile no. 133), 68 (5-6), pp. 16-24.

“Eleştirel Bölgeselcilik”te Mimarlık ve Peyzajın Etkileşimini Antroposen Bağlamında Yeniden Düşünmek

Tuğba Deringöl
Sema Serim

Abdullah Gül Üniversitesi

Kenneth Frampton'ın “eleştirel bölgeselcilik” söylemi, Modernizm'e bir direniş olarak 1983'te “Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance” makalesiyle gündeme gelmiştir. Günümüzde evrensel ve yerel ikiliğine ilişkin tartışmalara katkı sağlaması nedeniyle mimarlık teorisi ve tasarım pratiği alanlarında eşzamanlı olarak yeniden yankı bulmuştur (Avermaete vd., 2019). Eleştirel bölgeselcilik, diyalektik ve çelişkili bir yapısı olsa da evrensel bir modernizme bağlıdır (Eggener, 2002). Belirgin bir şekilde modern mimarlığın dilini benimsemesi, öznesini “modern erkek insan” olarak tanımlaması ve peyzaj öğelerini faydacı manada kullanmasıyla bir anlamda bölgeci yaklaşımlarla ters düşmektedir. Burada sosyal bilimler içerisinde Antroposen söylemleriyle birlikte -insan merkezliliği sorgulayarak- insan olmayanla ilişkinin gündem edilmesi ve yeryüzüyle ilişkinin yeniden değerlendirilmesi kapsamında ele alınacaktır. Eleştirel bölgeselcilik, bir yandan Antroposenci izleğin mimarlık bağlamında fark edilmesini sağlamış; diğer yandan eleştirisini hâlâ evrenselci bir bakışın sınırlarında tutarak yetersiz kalmıştır.

Antroposen, jeolojik etkenlerle milyonlarca yılda gerçekleşebilen değişimleri, insani etmenlerin kısa sürede gerçekleştirebilmesiyle içerisine girildiği kabul edilen çağdır. Holosen Çağı'nın bitmesiyle girilen bu dönemde okyanustan atmosfere pek çok döngü değişim sürecine girmiştir. Bu sebeple Antroposen, geri döndürülemez bir eşik olarak kabul edilmektedir. İnsanın dünya üzerindeki tahakkümünü yeniden düşündürmektedir. Toplumunu tüm canlılar arasındaki ilişkiler bağlamında tekrar tasavvur etmeye sevk etmektedir. Dolayısıyla insanı yerinden eden yaklaşımlar artma eğilimindedir. Antroposenle birlikte artan hümanizm sonrası söylemler geliştiren bir kısım teorisyen Gilles Deleuze'ün felsefesinden yararlanmaktadır (Schleusener, 2021). Deleuze'ün ortaya koyduğu ampirizm yaklaşımı hümanist yaklaşımların aksine insanın hiyerarşik olarak üstün, zihinsel olarak ise eşsiz bir varlık olduğu kabulünü ortadan kaldırır. Akılcı düşüncenin yaşamın imkânlarını ve akışını kısıtlayan zorlamasındansa, Deleuze ampirizmde özneye veya nesneye referans vermeyen bir deneysellik ve yaşamsallık bulur. Mimar da mimarlık nesnesi de dünya içinde diğer varlıklarla bir oluş ve değişim içerisinde. Kimlik kurgularına ve anlatılarına, insan temsillerine ve standartlaştıran bakışa yer yoktur.

Frampton, bina ile peyzajı ilişkilendiren yaklaşımları örnek göstermiş; bölgesel güçleri öne çıkarmıştır. Frampton'a göre eleştirel bölgeselcilik, doğayla modern avangart mimarinin soyut ve biçimsel geleneklerin izin verdiğinden daha doğrudan diyalektik bir ilişkiyi zorunlu olarak içerir ve bu ilişkiyi topografya, iklim kontrolü ve ışık seviyesinde okur (Frampton, 1983). Frampton'ın, bölgesel güçleri ele alırken insanı ve konforunu odağa alan bir yöntem geliştirdiği görülmektedir. Antroposen dolayısıyla hümanizm sonrası ve ampirist bağlamda bölgesel güçler kendi iç dinamikleri içerisinde düşünülmeli ve bu güçlerle ilişki hiyerarşik olmayan bir zeminde

yürütülmelidir. Bu zemin tüm canlıların, nesnelerin ve oluşların bölgesel güçler kapsamında değerlendirilmesiyle oluşabilecektir. Beatriz Colomina, Antroposen'i kastederek mimarlık cemiyetinin bu yeni dünyayla ilişkiye girebilecek düşünsel araç-gereçleri olmadığını dile getirmektedir. Mimari tasarımcıların dikkatini sadece binaya ve kente odaklanmaktan çıkarıp bütün ve sürekli bir katman olarak ele alması gerektiğini vurgulamaktadır (Colomina, 2016).

Günümüzde, eleştirel bölgeselcilik kapsamında ele alınabilecek örneklerin bölgesel güçler ve peyzaj bağlamında tekrar değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Eleştirel bölgeselciliğe ilginin arttığı bu ortamda, bölgeye doğru genişleyen tasarım düşüncesinin kapsamının bu yönde çözümlenmesi amaçlanmaktadır.

Günümüzde eleştirel bölgeselciliğe örnek tasarımlar ve söylemler, eleştirel bölgeselcilik ilkeleri olan iklimsel koşullar, ışık, topografya, yerel malzeme gibi ölçütler üzerinden düşünüldüğünde isabetli bir ekseni işaret etmektedir. Ancak Antroposen bağlamında, bölgesel güçler, peyzaj ve insandan fazlasıyla kurduğu bağlantı, ampirik ve daha incelikli bir çözümlenmeyi gerektirmektedir. Bu çözümle diğer yaşamlar ve karşılaşmaların gün yüzüne çıkarılmasını kapsamaya çalışmaktadır.

Anahtar kelimeler: Eleştirel bölgeselcilik, Antroposen, Mimarlık, Peyzaj.

Kaynaklar

Avermaete T., Patteeuw, V., Szacka, L. ve Teerds, H. (2019). Revisiting critical regionalism. İçinde T. Avermaete, L. Szacka, V. Patteeuw ve H. Teerds (Ed.), Critical regionalism revisited OASE #103, (ss. 1-10). Nai010 Publishers.

Colomina, B. (2016). Are we human? Interview with Abdi Güzer. Biz İnsan mıyız? Türümüzün Tasarımı, 3. İstanbul Tasarım Bienali, İKSV.

Eggner, K. (2002). Placing resistance: A critique of critical regionalism. Journal of Architectural Education, 55 (4), 228-237.

Frampton, K. (1983). Towards a critical regionalism: Six points for an architecture of resistance. İçinde H. Foster (Ed.), The anti-aesthetic: Essays on post-modern culture, (ss. 16-32). Bay Press, 21.

Schleusener, S. (2021). Introduction: Deleuze and materialism. Deleuze and Guattari Studies, 15 (4), 471-476. doi:10.3366/dlgs.2021.0453.

9

*Mekânın
Kamusal İzgi*

TASLAKTIR

Yaya Hareketi ve Kentsel Kamusal Mekân İlişkisi: Erişilebilirlik Üstüne Bir Değerlendirme

Bengüsu Turan

İstanbul Teknik Üniversitesi

Kentsel mekân, sosyal bir varlık olan insanın gereksinimlerine cevap veren; ona yaşam konforu sağlayan; bireyin ulaşım, dinlenme, çalışma ve barınma gibi ihtiyaçları için gerekli kentsel donatıları içinde barındıran yerdir (Susmuş, 1999). Kostof (1995) kentsel kamusal mekânları, bireylerin günlük hayatlarını geçirdikleri ve toplumu bir araya getiren müşterek alanlar olarak tanımlamaktadır. Herkes için erişilebilir olmak, kamusal mekânı şehir hayatında ön plana çıkaran ve özel alandan ayıran en önemli faktördür (Kostof, 1991). Kentteki yaşamın odak noktası ve sürekli kullanım alanı olan kentsel kamusal mekânların arasındaki kent meydanlarına erişimin sağlanması da bu noktada çok önemlidir. Kentte yaşayan herkes kentsel kamusal mekânlara erişim hakkına sahiptir (Evcil, 2010).

Kentsel mekânlara erişimde yayalara uygun koşulları sağlayan alanlar yürünebilir olarak ifade edilmektedir. Ulaşım ağı içinde yürünebilirlik düzeyi yüksek olan mekânlar, kentliler için en uygun alanlar olarak görülmektedir (Tekel ve Özalp, 2016). Bir noktadan başka bir noktaya erişime imkânı sağlayan yürünebilirliğin gerekliliklerini yerine getiren alanlar da yürünebilir olarak değerlendirilmektedir (Özalp, 2016). Yayalara güven hissi veren, rahatlık sağlayan, konfor koşullarına uygun çevreler yürünebilirdir (Litman, 2012). Deneysel çalışmalar, yapılı çevrenin tasarımının, bireyin ne kadar yürüdüğü üzerinde çok önemli bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır (Saelens vd., 2003; Howell vd., 2017). Yürünebilirliğin belirleyici faktörleri arasında konut ve nüfus yoğunlukları, kentsel hizmet ve donatı alanlarının varlığı ve caddelerin bağlantıları gibi yerleşimlerin özellikleri sayılmaktadır (Liao vd., 2020).

Bu çalışmanın amacı, meydanların erişilebilirlik düzeylerini tespit etmek ve meydanların engellenmemiş yaya hareketine uygunluk durumunu sorgulamaktır. Bu bağlamda "Tarihi Yarımada'da bulunan meydanlar yürünebilir ve erişilebilir mi?" sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma, söz konusu meydanlarda yapılan ankete bağlı veri toplama yöntemi kullanılarak ve elde edilen veriler değerlendirilerek hazırlanmıştır. Verilerin değerlendirilme sürecinde SPSS programı ve grafikler kullanılmıştır. Anket, çalışma alanı olarak seçilen, geçmişten günümüze taşıdığı tarihi ve dini değerlerin yanı sıra ticari bir merkez de sayılan Tarihi Yarımada'daki Eminönü, Çemberlitaş, Sirkeci, Beyazıt ve Sultanahmet meydanlarına yaya olarak erişim sağlayan katılımcıların dahil edildiği toplam 125 kişiyle yapılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre meydanlara yaya olarak erişim sağlayan ziyaretçilerin %27'si meydanlara 15-30 dakika arasında yürüyerek ulaşırken, %69'u meydanların engellenmemiş yaya hareketine uygun olmadığını belirtmiştir. Ziyaretçilerin meydanla bağlantılı yaya yollarında yürürken en fazla karşılaştıkları fiziksel engel zemin döşemelerindeki bozukluklardır. Meydana gelirken bir seyahat planı yapmayan katılımcıların oranı %73'ken, meydana seyahat planı yaparak

gelen ziyaretçilerin de %84'ü destekleyici araç kullandığını ifade etmiştir. Seyahat planı yapan ziyaretçilerin %44'ünün kullandığı destekleyici araç ise bilgi ve iletişim teknolojilerine ait farklı uygulamalardır. Meydanın her türlü engellenmemiş yaya hareketi için uygunluk durumu sorulduğunda meydan ziyaretçilerinin %37'si "biraz uygun" cevabını vermiştir. Ziyaretçilerin %45'i meydanların yayaların yürümesi için "biraz güvenli" olduğunu, %37'si meydanların ışıklandırma olanaklarının "biraz verimli ve yeterli" olduğunu, %41'i ise bisiklet sürme platformlarının iyi planlanmamış ve yeterli düzeyde olmadığını düşünmektedir. Ziyaretçilerin %26'sının meydana gelme sıklığı "nadiren" olurken, %27'si meydana en çok 18:00 ve 20:00 saatleri arasında gelmektedir. Meydan ziyaretçilerinin %88'i meydanlara hafta sonu gelirken, %90'ı dört mevsimde de geldiğini belirtmiştir.

Yapılan çalışmanın sonucunda, İstanbul'un Tarihi Yarımada'sındaki meydanlara yaya olarak erişim sağlayan ziyaretçilerin her mevsim meydanları yoğun olarak kullandıkları; meydanlara mesai saatlerinden sonra daha çok gittikleri; meydanların bisiklet sürüşü için uygun şartlara, güvenliğe ve yeterli ışıklandırmaya sahip olmadığı ve engellenmemiş yaya hareketi için uygun bulunmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan meydan ziyaretçilerinin üçte biri meydana en fazla yarım saat yürüyerek ulaşmakta, büyük çoğunluğu meydana seyahat planı yapmadan gelmekte ve yaya yollarında yürürken zemin döşemelerindeki bozukluklar en fazla karşılaştıkları fiziksel engel olmaktadır. Tüm bu sonuçlar Tarihi Yarımada'daki meydanların erişilebilirlik düzeylerinin yükseltilmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Anahtar kelimeler: Yürünebilirlik, Kamusal mekân, Erişilebilirlik, Tarihi Yarımada, İstanbul.

Kaynaklar

Evcil, N. (2010) Designers' attitudes towards disabled people and the compliance of public open places: The case of Istanbul. *European Planning Studies*, 18 (11), 1863-1880. DOI:10.1080/09654313.2010.512178

Howell, N. A., Farber, S., Widener, M. J. ve Booth, G. L. (2017) Residential or activity space walkability: What drives transportation physical activity? *J. Transp. Health*, 7, 160-171. doi:10.1016/j.jth.2017.08.011.

Kostof, S. (1991). *The city shaped: Urban patterns and meanings through history*. Thames and Hudson.

Kostof, S. (1995). *A history of architecture, settings and rituals*. Oxford University.

Liao, B., van den Berg, P. E. W., van Wesemael, P. J. V. ve Arentze, T. A. (2020). How does walkability change behavior? A comparison between different age groups in the Netherlands. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 540. doi:10.3390/ijerph17020540.

Litman, T. (2012). *Evaluating accessibility for transportation planning measuring people's ability to reach desired goods and activities*. Victoria Transport Policy Institute.

Özalp, Y. (2016). *Mekansal kalitenin yürünebilirlik üzerindeki etkisi: Ankara Atatürk Bulvarı örneği [Yüksek Lisans Tezi]*. Gazi Üniversitesi.

Saelens, B. E., Sallis, J. F., ve Frank, L. D. (2003) Environmental correlates of walking and cycling: Findings from the transportation, urban design, and planning literatures. *Ann. Behav. Med.*, 25, 80-91. doi:10.1207/S15324796ABM2502_03.

Susmuş, Y. (1999). *Kentsel mekânda estetik değerler [Yüksek Lisans Tezi]*. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Tekel, A. ve Özalp, Y. (2016). Effect of physical and perceptual quality on walkability and walkers' satisfaction: Case study of Atatürk Boulevard in Ankara. *Journal of Planning*, 26 (1), 40-50. doi:10.5505/planlama.2016.53825.

Kentsel Mekânın Üretimine Yürüme Eylemi ile Deneyimlenmesi: İstiklâl Caddesi ve Pasajlar Örneği

**Can Eribol
Yasemen Say Özer**

Yıldız Teknik Üniversitesi

Bu çalışmada, kamusal mekânın yeniden üretiminde 'yürüme' eyleminin yeri ve gündelik hayatın içindeki 'hareketlilik' kavramı tartışmaya açılarak, kamusal mekânı üreten taktikler ve bu taktikleri tetikleyen durumlar incelenmektedir.

Yürüme eyleminin sözlük anlamı; karada veya suda, herhangi bir yöne doğru sürekli yer değiştirmek ya da adım atarak ilerlemektir. Doğuştan gelen hareketlilik isteği; beden uzuvlarının yardımı ve adım devamlılığıyla yürüme eylemine dönüşmektedir. Yürümek, modernleşen gündelik hayatın odak noktasında yer almaktadır. Sennet'e (1996/2008) göre modern birey, her şeyin ötesinde hareket hâlindeki insandır. Bir noktadan diğerine ulaşarak yer değiştiren birey, yürüme eyleminin odağını amaç olmaktan çıkararak araca dönüştürmektedir. Dolayısıyla yürümek, mekân ve gündelik hayat ilişkisini kurma olanağına sahip önemli araçlardan biri olarak ele alınmaktadır. Kent deneyiminde yürüme eyleminin yerinin tartışıldığı bu çalışmada "Gündelik hayat ile toplumsal mekânın üretimi arasındaki dinamik ilişki, kentsel hayatın ve mekânın şekillenmesinde nasıl bir rol oynamaktadır?" sorusuna cevap aranmaktadır.

Gündelik hayat; farklı aralıklarla meydana gelen hareketlilik hâlleri ve bu hâllerin keştiği ara durumlardan oluşmaktadır. Kentsel mekândaki gezinti hâlleriyle keşfedilen ara durumlar, mekânların üretiminde rol oynayan örüntülerin yeniden tartışılmasını gündeme getirmektedir. Kent içinde yapılan gezintilerin, kentliyi mekândan kopararak 'mekânsızlık' deneyimi ürettiği düşünülmektedir (de Certau, 1980/2008). 'Eylemsellik' ve 'mekânsallık' durumlarının aralığında kalan geçişli olma hâli, kent ve kentli arasındaki ilişkiyi etkilemektedir. Bu çalışmaya yön veren motivasyon; hareketlilik hâlinin 'yürüme' eylemini esas alarak 'geçişlilik' ve 'mekânsallaşma'yla ilişkisini sorgulamaktadır. Bu sorgulamayla 'yürüme' eyleminin mekânsal durumları ve kentsel hareketliliği nasıl etkilediğinin tartışılması hedeflenmektedir.

Hareketin mekânsallaşması üzerine bir okuma yapmak için öncelikle 'özne-eylem' ilişkisine bakılmış, sonrasında ise 'kullanıcı' ve 'mekân' arasındaki ilişki incelenmiştir. Söz konusu ilişkilerin incelenmesinde ve kentsel mekânı üreten örüntülerin açığa çıkarılmasında haritalama yöntemi kullanılmaktadır. Haritacılığın temelini oluşturan eylemlerden biri olan yürümek, kentsel ölçekte ele alındığında mekânsallaştırıcı kimliğini açığa çıkarmaktadır (Harmanşah, 1997). Mekânsal kurgunun oluşumunun ve dönüşümünün incelenmesi için rotalar belirlenerek, bu rotaların oluşturan etkenler ile yürüme eylemini etkileyen durumlar belirlenmiştir. Haritalama yapılırken uygulanan pratikler, geçiş mekânlarının oluşumunda ve yeniden üretiminde yer alan aktörlerin keşfedilmesine olanak sağlamaktadır. Bu kapsamda hareketlilik hâlini etkileyen durma, sürüklenme, kaybolma, saptırma gibi pratikler ile bu pratikleri etkileyen yer değiştirme isteği, dikey postür, göz seviyesi, ölçek ve boyut, zemin kat

seviyesi gibi kavramların kent mekânının üretimindeki yeri tartışmaya açılmaktadır. Çalışma kapsamında üretilen haritalamalarla 'kentsel mekân' ve 'iç mekân' arasında kalan kentsel geçiş mekânlarının sökümü yapılarak yeniden üretilmesi hedeflenmektedir. Geçiş mekânları, kentlinin hareketli olma hâlinde deneyimlediği, iç mekân ve dış mekân arasındaki sınırların belirsizleştiği ve hatta bu sınırların kent içerisinde ortadan kalktığını ifade eden mekânlardır. Kentsel mekânı kuran eylemlerin, iç/dış olma hâlini de etkileyerek sınırları genişlettiği, geçişlerin kurgulanmasına olanak sağladığı görülmektedir. Sınırların yıkılmasıyla birbiri içine geçen kentsel geçiş mekânlarının, kavramsal araştırmalar ve haritalama yöntemiyle yeniden üretimi amaçlanmıştır. Ortaya çıkan üretimlerde, hareketin mekânı, mekânın ise hareketliliği etkilediği ve tetiklediği gözlemlenmiştir. Kentlinin hareket alanı olarak tanımlanabilen geçiş mekânları, kent içerisindeki karşılaşmaları, rastlantıları, anlık deneyimleri bünyesinde barındırmaktadır. Yürüyüş, katılımcı ve kamusal mekân ilişkisi keşfedilmemiş bu potansiyelleri açığa çıkarmaya teşvik etmektedir. Bu bağlamda, hareketlilik ve geçişlilik kavramlarının odağındaki geçiş mekânları, yürüme eylemine dair kavramların izinin sürülmesinde önemli bir pozisyon almaktadır.

Son bölümde, İstiklâl Caddesi üzerindeki pasajlı yapılar, yürüme eylemini tetikleyen durumlar ve deneyimlerle üretilen haritalamalar kullanılarak incelenmektedir. Bu incelemelerde pasajların mekânsal kurgusunun ortaya çıkışının yanı sıra, tarihsel süreçteki oluşumları, dönüşümleri incelenmektedir. Birbirleriyle bağlantılı olan pasajlar arasındaki akış doğrultusu, kullanım yoğunluğu incelenerek rotalarla yürüyüşün kent bağlamındaki mekânsallaştırıcı özelliğinin açığa çıkarılması hedeflenmektedir. Ayrıca, rotalar üzerindeki pasajların haritalamalarla okunması, kent içerisindeki yürünebilirliğin artırılmasını hedefleyen alternatif bir üretim yöntemidir. Bu rotalarda yapılan yürüyüşler, kentsel mekânların oluşumunda ve yeniden üretiminde yürümenin etkisini inceleyerek geçişli ve hareketli olma hâli üzerinden mekân potansiyellerini tartışmaya açmaktadır.

Anahtar kelimeler: Yürüme, Hareketlilik, Kamusal mekân, Geçiş mekânı, Haritalama.

Kaynaklar

- de Certau, M. (2008). Gündelik hayatın keşfi. Dost Kitabevi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1980)
- Harmanşah, Ö. (1997). Mekansal hikayeler: Kentin kalbine bir yürüyüş. Mimarlık, 22-25
- Sennett, R. (2008). Ten ve taş (T. Birkan, Çev.) (3. Baskı). Metis Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1996)

Grafiti ve Muralların KentSEL Mekân ile İlişkisi: Yeldeğirmeni Örneği

Ezgi Su Talu
Nilgün Çolpan Erkan
Yıldız Teknik Üniversitesi

Kamusal sanat ve fizik mekân arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmanın amacı; uygulanması kolay ve maliyeti düşük ancak mekâna getirisinin hesaplanması zor olan birer kamusal sanat türü olan grafiti ve muralın, bir mekânın fiziksel niteliklerinden hangilerine bağlı olduğunu ve bunlardan ne derece etkilendiğini saptamaktır.

Mekân ve sanat olmak üzere iki temel kavramdan yola çıkılan bu çalışmada, kentsel mekânın fiziksel görünüşü/niteliği ve kamusal mekânda yer alan sanat eserleri arasındaki ilişkiyi saptamaya yönelik olarak; "Kamusal sanat eserlerinin bir kentsel mekândaki yer seçimi, o mekânın fiziksel niteliklerinden hangileriyle ilişkilidir?", "Bir mekânın arazi kullanım biçimi, o mekânda yer alan grafiti ve mural çalışmalarının konumlanmasını ve yoğunluğunu etkiler mi, nasıl?" ve "Bir mekândaki yapı durumu, kentsel doku ve konut tipolojisi gibi fizik mekâna ilişkin unsurlar, o mekânda yer alan grafiti ve mural çalışmalarını nasıl biçimlendirir?" soruları sorulmaktadır. Bu bağlamda çalışmayı yönlendiren temel hipotez; "Belirli bir mekânın arazi kullanım biçimi ve kentsel doku biçimi gibi fiziksel nitelikleri, grafiti ve mural çalışmalarının o mekândaki yer seçimini ve yoğunluğunu etkilemekte ve yönlendirmektedir".

Kamusal sanat ve kentsel mekânın niteliği arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışmanın kapsamını, görece ucuz ve ulaşılabilir birer kamusal sanat türü olan grafitiler ve murallar ile bir kamusal alan türü olarak değerlendirilebilecek, grafiti ve murallar için zemin hazırlayan kent duvarları oluşturmaktadır. Çalışma; tarihi, geleneksel bir yapıya sahip olan, bitişik nizam konut dokusunun yoğun olduğu Kadıköy İlçesi'ne bağlı Yeldeğirmeni Mahallesi'nde gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak, fizik mekân bileşenleri ve kamusal sanat kavramlarının incelendiği detaylı bir literatür araştırması yapılmıştır. Bu aşamada, grafiti ve mural ayrımı detaylı bir şekilde tanımlanmıştır. Genellikle sprey boya kullanılarak binaların yüzeyine yapılan, çoğunlukla yasadışı olan, yasadışı özelliği sebebiyle hızlı bir yapım aşaması gerektiren, politik bir söyleme sahip olan yazı, resim veya boyamalar grafiti olarak ifade edilirken; kimi kaynaklara göre grafitinin bir alt türü, kimi kaynaklara göre ise grafitiden farklı bir yüzey boyama türü olarak değerlendirilen muralın, daha uzun ve kapsamlı bir yapım sürecine sahip yasal ve rızaya dayalı bir özelliği olan, genellikle politik ifadelerden uzak ve estetik amaç güden bir kamusal sanat türü olarak ele alındığı literatür araştırmasının bulguları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda yasal olup olmama özelliğinden dolayı sanat mı yoksa vandalizm mi olduğu günümüzde hâlâ tartışılmaya devam eden grafitinin, yapısı ve ortaya çıkış biçimi sebebiyle ve bir tasarım süreci barındırdığı için sanat olduğu; ancak aynı zamanda, izinsiz ve kural dışı yapısı gereği vandal bir nitelik taşıdığı düşüncesi, çalışmaya yön veren diğer bir bulgu olmuştur.

Literatür araştırmasından sonra çalışmada kullanılan yöntem yerinde belgelemenin yapıldığı alan çalışmasıdır. İlk olarak, Kadıköy İlçesi'nde kamusal sanat üzerine yapılan genel bir araştırmadan ve incelemeden sonra, çalışma kapsamında ele alınan grafitilerin ve muralların yoğun olarak bulunduğu, Kadıköy Mural Festivali'ne mekân olan Yeldeğirmeni Mahallesi örnek alan olarak belirlenmiştir.

Bu alanda belirlenen sınırlar içindeki grafitiler ve murallar tek tek saptanarak yerleri hâlihazır harita üzerinde işaretlenmiş ve fotoğraflanarak belgelenmiştir. Bu aşamanın devamında saptanan eserler kategorize edilerek kamusal sanat çalışmaları üç ayrı grupta değerlendirilmiştir: Mural, tag ve throw up türlerini kapsayan birinci grup grafiti, piece ve character türlerini kapsayan ikinci grup grafiti. Bu ayrımın yapılmasında kamusal sanat literatüründen faydalanılmıştır. Literatürde tanımlanan, grafiti ve mural ayrımını belirleyen temel etmenler olan yapım süresi, yapım tekniği ve izin/rıza durumu, alan çalışmasındaki ayrımın yapılmasını sağlayan temel bileşenler olarak belirlenmiştir.

Yapılan çalışmayla Yeldeğirmeni özelinde değerlendirilen grafitilerin ve muralların, arazi kullanım ve mekânın fiziksel niteliklerine göre konum, yoğunluk ve niteliklerinde değişikliğe sahip olup olmadıkları irdelenmiştir. Bu aşamada literatürde yer alan fiziksel mekânın bileşenleri olarak kabul edilen veriler, çalışmayı yönlendiren unsurlar olmuştur. Arazi kullanım, kentsel doku, yapı durumu, tescilli yapılar gibi mekânsal analizler, saha bulgularıyla karşılaştırılan mekânsal veriler olarak belirlenmiştir. Bu verilerle Yeldeğirmeni'nde yer alan mural, birinci ve ikinci grup grafitilerin konumları ve yoğunlukları arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yeldeğirmeni Mahallesi'nde yapılan bu çalışma sonucunda, fizik mekânın her bir niteliğinin, kamusal sanat türlerini birbirinden farklı biçimlerde etkilediği/ yönlendirdiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, bir mekânın arazi kullanım biçiminin vandal bir niteliğe de sahip olabilen grafiti çalışmaları üzerindeki etkisi ile festivaller kapsamında mekânda yer edinen mural çalışmaları üzerindeki etkisi birbirinden farklıdır. Diğer yandan bir mekânda yer alan mural çalışmalarının yer seçimi ve yoğunluğu/sıklığı üzerinde arazi kullanım biçimi ve konut dokusunun etkilerinin de birbirinden farklı olduğu belirlenmiştir.

** Bu çalışma, Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından FYL-2021-4793 koduyla desteklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Kamusal sanat, Grafiti, Mural, Fiziki mekân, Arazi kullanım.

Kente Kazandırılmış Kamusal Mekânlarda Mekân Kalitesi Bağlamında Bir Değerlendirme: Müze Gazhane Örneği

Gülce Bozkurt
H. Umut Tuğlu Karslı
İstanbul Üniversitesi

Sanayi Devrimi sırasında kent merkezlerinde kurulan endüstri yapıları, zaman içinde, ekonomik, teknolojik ve sosyo-kültürel değişimlere bağlı olarak kent merkezlerinden kent çeperlerine doğru kaydırılmıştır. Desantralizasyon sonrasında terk edilen bu geniş alanlar, işlevlerini kaybetmeleriyle birlikte kentsel çöküntü alanları hâline gelmiştir. Kentlinin dışladığı bu alanların dönüşümü gündeme gelmiş; işlevsiz kalan mekânların bölgenin ihtiyacına göre yeniden işlevlendirilmesi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Dünyada yeniden işlevlendirilen endüstri mirası projelerinin pek çoğu, kentlinin kullanacağı bir kamusal mekâna dönüştürülmüştür. Bu dönüşümler yapılırken kamusal mekânın işlevinin ne olacağı, kimler tarafından ne sıklıkla kullanılacağı, hangi kentsel aktivitelerin yapılacağı ve kamusal mekânın kalitesi gibi üzerinde çalışılan önemli ölçütler meydana gelmiştir.

Kamusal mekânlarda mekân kalitesinin sağlanmasıyla, bu mekânlar kentlinin aktif olarak kullandığı, kentsel aktivitelerini gerçekleştirdiği, kentsel gelişmeye yön veren mekânlar olabilmektedir. Bu bağlamda kamusal mekânlarda mekân kalitesinin sağlanması, mikro ölçekte yapının sürdürülebilirliği yanında makro ölçekte, mekânların çekim merkezi hâline gelerek konumlandıkları yakın çevreye sosyo-kültürel ve ekonomik katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Buradan hareketle çalışmada, kamusal mekânlarda mekân kalitesiyle ilgili teorik çerçevenin çizilmesinin ardından, mekân kalitesi ölçütleri sağlandığında kamusal mekân kullanımının yoğunluğunun ve kullanıcıların memnuniyetlerine etkilerinin seçilen vaka çalışması üzerinden incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışma kapsamında mekân kalitesi ölçütlerinin sorgulandığı alan, İstanbul Hasanpaşa'da konumlanan ve gerek gönüllüleri ve semt sakinleri, gerek yerel yönetimin destekleriyle bir kamusal mekân olarak yeniden işlevlendirilen Müze Gazhane'dir.

Çalışma kapsamında araştırmanın teorik altyapısının oluşturulması amacıyla öncelikle "yeniden işlevlendirme", "kamusal mekân" ve "mekân kalitesi" kavramları üzerine bir literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonucunda ortaya konulan kamusal mekân kalitesi ölçütleriyle araştırma alanı olarak belirlenen Müze Gazhane'de bir alan çalışması yapılmıştır. Bu alan çalışmasında veri toplamak amacıyla yerinde gözlem, görüşme ve mekân kalitesi ölçütleriyle yapılandırılmış bir anket kullanılmıştır. Alan çalışması kapsamında Müze Gazhane kullanıcılarına, Müze Gazhane mekânındaki deneyim ve gözlemlerine yönelik alanın mekân kalitesini ölçmeye dair sorular sorulmuştur. Bu sorularla, ankete katılan görüşmecilerin demografik bilgileri ile kullanıcı profillerine erişilmeye çalışılmış ve Müze Gazhane mekânının erişim-bağlantı, kullanım-aktiviteler, sosyallik ve konfor-ımağ gibi mekân kalitesi ölçütlerini içeren sorular yöneltmiştir.

Bu çalışma kapsamında yapılan literatür taraması ve araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi sonucunda, kente kazandırılmış alanlarda kentsel aktivitelerin çeşitliliği ve kamusal alan kullanıcılarının mekanda geçirdikleri süre arttığında bu alanların mekan kalitesinin de arttığı görülmüştür. Mekan kalitesi ölçütleri göz önünde bulundurularak yeniden işlevlendirilen ve kente kazandırılan kamusal mekanlar kent ve kentli ile bütünleşebilmekte; mekan kalitesinin yüksek olduğu kamusal mekanlar kentsel gelişime doğrudan katkı sağlayabilmektedir.

Anahtar kelimeler: Mekân kalitesi, Kamusal mekân, Yeniden işlevlendirme, Endüstri mirası, Müze Gazhane.

TASLAKTIR

Kentsel Mekânın Niteliği ve Değişimi: Bostancı Marmaray İstasyon Çevresi Kentsel Kamusal Alanlar

Özgün Özbudak
Ömür Barkul

Yıldız Teknik Üniversitesi

Kent yaşamında kentsel kamusal açık alanlar, binaların dışında bir araya gelinen, gündelik hayatın sürdürüldüğü mekânlardır. Kentsel kamusal alanlar, insanları bir araya getiren, görmenin ve görülmenin mümkün olduğu, vakit geçirilen ya da ihtiyaçların karşılandığı, diğer insanlarla ortak kullanılan mekânlardır. Ekonomik, politik ve toplumsal dinamiklerle sürekli dönüşüm hâlinde olan kentsel mekânlar, insan yaşantısını etkilemekte; yaşantı da kentsel mekânı dönüştürmektedir. Geçmişteki mekânsal ve toplumsal değişimlere neden olan kırılmaların günümüzde açık ve saklı duran izleri, günümüz ve gelecek ilişkisi, kentsel mekânı ve yaşamı etkileyişi, insan ve kentsel mekân ilişkisinin anlaşılmasını sağlayan öğeleri oluşturmaktadır.

Kentsel ve kırsal alan ayrımının çözülerek metropolleşme sürecinde raylı ulaşım sistemi önemli bir yere sahiptir. Tarihsel süreçte surlarla çevrili kent ve dışında kalan kırsal alan ilişkisi çözülerek kentler açık hâle gelmiştir. Raylı ulaşım sistemi bu çözülmenin önemli etkenlerinden biridir. Kentlerin metropolleşmesi sürecinde raylı ulaşım sistemleri kamusal alan oluşumuna katkı sağlarken, dinamizmiyle bu yaşantıyı canlı tutmaktadır. Raylı ulaşım sistemleri insanların hızlı ve güvenli ulaşımını sağlaması yanında, istasyon noktaları ve çevrelerinde oluşan düğüm noktalarıyla kentsel kamusal alanda röper noktası oluşturmaktadır. İstanbul Marmara kıyısı boyunca hizmet vermiş olan B1 ve B2 banliyö hatları, İstanbul için önemli bir kentsel kamusal mekân üreticisi olarak rol oynamıştır. B1 banliyö hattı, Sirkeci-Halkalı arasında; B2 banliyö hattı, Haydarpaşa-Gebze arasında 2013 yılına kadar hizmet veren hatlardır. 2013 yılında kapanan hatlar, daha sonra -yeni istasyonlar eklenerek, bazıları kapatılarak ya da yer değiştirilerek- 2019 yılında hizmet vermeye başlamış ve Marmaray adını almıştır.

Bostancı istasyonu ve çevresi, demiryolu ulaşımından önce tarım alanları ve yazlık konutlardan oluşan kırsal ve sayfiye alanı özelliği gösterirken, demiryolu ulaşımıyla merkeze ulaşımın kolaylaşmasıyla kalıcı yerleşim alanına dönüşerek sayfiyeden banliyö yerleşimine dönüşmüştür. Daha sonra kent, sınırlarının büyümesiyle ve farklı ulaşım sistemlerinin birbirine entegre olmasıyla metropol özelliği göstermektedir. B1 ve B2 banliyö hatlarının birleşimiyle oluşan Gebze-Halkalı arasında 2019 yılında hizmet vermeye başlayan Marmaray ulaşım sistemi üzerindeki Bostancı istasyon noktası çevresindeki kamusal alanların; ekonomik, politik ve sosyal dinamikler arka plana alınarak tarihsel süreçten günümüze bütüncül bir şekilde mekânsal özelliklerinin incelenmesi, gelecekte farklı ulaşım sistemlerinin entegrasyonu ile olası mekânsal ve toplumsal dönüşüm potansiyellerinin ortaya konması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın alanı, Bostancı Marmaray istasyon noktasının kentsel kamusal

alanlarıyla sınırlandırılmıştır. Tekeli'nin (2009) Türkiye'nin kentleşme sürecindeki kırılma noktalarını beş döneme ayırdığı Cumhuriyet öncesi Osmanlı Modernleşmesi; Cumhuriyet dönemi planlı ekonomi arayışı; 1950-1960 yılları arası popülist modernite süreci; 1980'ler hızlı kentleşme ve sonrası küreselleşme dönemleri çalışmanın tarihsel süreç kapsamını oluşturmaktadır.

Çalışmanın yöntemi; kentsel kamusal alanın niteliğinin, tarihteki kırılma noktaları da göz önüne alınarak incelendiği sosyal ve mekânsal analiz yöntemidir. Gehl'in (2010/2020) yaşam dolu, güvenli, sürdürülebilir ve sağlıklı kentler için araçlar yerine yaya hareketini ön plana alarak belirlediği niteliklerin; Newman'ın (1973) kentsel kamusal alanda olması gerektiğini söylediği hiyerarşinin; Lynch'in (1960/2011) okunabilir kent kriterlerinin; Harvey'nin (1973/2003) sosyal yapı ve mekâna dair çalışmalarda iki kavramın bir arada incelenmesi gerekliliği vurgusu bir araya getirilerek mekânın haritalanmasıyla oluşturulan karma yöntemle kentsel mekânın sosyal ve mekânsal analizi amaçlanmaktadır.

İstasyon noktası merkez olacak şekilde, 15 dakikada rahatlıkla yürünebilir mesafe olan 1 km. çapında çember oluşturularak inceleme alanları belirlenmiştir. Alanda notlar alınarak gerçekleştirilen test yürüyüşleriyle insan davranışları, mekânların kullanım şekilleri, mekânın üçüncü boyut özellikleri bir araya getirilerek güncel haritalamasının ortaya çıkarılması; tarihsel süreçteki kırılma noktalarından günümüze kadarki sürece ait haritaların da oluşturularak mekânın dönüşümünün ortaya konması amaçlanmaktadır.

Çalışmada oluşturulan yöntemle alanın incelenmesi sonucunda, tarihsel süreç boyunca dönüşümle geçmişten günümüze varlığını sürdüren ve yeni oluşmuş kentsel boşluklar arasında önemli nitelik farkları ortaya çıkmaktadır. Süreç boyunca varlığını sürdürmüş kentsel boşluklar yaşam dolu kentsel kamusal alan özelliği gösterirken, yeni oluşturulmuş kentsel boşluklar sadece ihtiyacın karşılandığı geçiş mekânları olmaktadır. B1 ve B2 banliyö hattından Marmaray'a dönüşümde Bostancı tren istasyonu çevresinde geçmişte istasyon meydanı özelliği gösteren alan günümüzde demiryolu ulaşımına direkt hizmet sağlamasa da yoğun kullanımıyla yaşam dolu kentsel kamusal alan özelliğini korumaktadır. Denizyolu ve karayolu ulaşımıyla önemli bir düğüm noktası oluşturan alana metro ulaşımının da eklenmesiyle yapının karmaşıklaşacağı öngörüsüyle alanın niteliğinin incelenmesi önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Kamusal alan, Kentsel kamusal alan, Marmaray istasyonları, Bostancı.

Kaynaklar

- Alanyalı Aral, E. (2018). Mimarlıkta yaratıcı haritalama: "Yaşanmış mekân"ı görünür kılmak üzerine. Mimarlık Dergisi, 399.
- Çelik, Z. (1998). 19. yüzyılda Osmanlı başkenti; değişen İstanbul. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı-Numune Matbaacılık.
- Gehl, J. (2020). İnsan için kentler (E. Ertem, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 2010)
- Harvey, D. (2003). Sosyal adalet ve şehir (M. Moralı, Çev.). Metis Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1973)
- Lynch, K. (2011). Kent imgesi (İ. Başaran, Çev.) (3. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1960)
- Newman, O. (1973). Defensible space: Crime prevention through urban design. Macmillan.
- Salah, E. (2013). Sayfiye to banlieue: Suburban landscape around Anatolian railways, from mid-nineteenth century to the World War II [Doktora Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Tekeli, İ. (2009). Modernizm, modernite ve Türkiye'nin kent planlama tarihi. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Trancik, R. (1986). Finding lost space: Theories of urban design. John Wiley & Sons.

TASLAKTIR

10

***Mekânın
Günderiği***

TASLAKTIR

Seksenli Yıllarda Evcil Bir Pratik Olarak Seyretmek: Çerçeveseler, Göstergeler, Dönüşümler

Büşra Kara

İstanbul Teknik Üniversitesi

Ev, toplumsal yaşamın bağıntılarını merkezinde toplayan bir zemine işaret eder. Evin mekânsal ve olgusal olarak kuşandığı anlam katmanları, dönemin hâkim söylemi ve dolaşımdaki imgeler aracılığıyla, bağlamın koşullarına göre yeniden inşa edilir. Bugün evle olan ilişkimizi biçimlendiren kırılmalar, esneyen sınırlar ve kaygan zeminler ile ekonomik dalgalanmalar ve kültürel etkileşimler, evin hem kendini konumlandığı eksende hem de anlam dönüşümünde tetikleyicidir. Çalışma, ev olgusunun toplumsal dönüşüm süreçlerinden nasıl etkilendiğini, mekânsal örgütlenmenin ne şekilde değiştiğini ve hangi taktiklerin geliştirildiğini analiz etmeyi hedeflemekte; bu doğrultuda, günümüz ev yaşamına dair anlamların ve düzenlemelerin ipuçları için kritik dönüşümlerin yaşandığı seksenler dönemine bakmaktadır. Evin anlamının ve imgesinin geri dönülemez biçimde başkalaştığı seksenler ortamı, hem kurduğu mekânsal ve toplumsal ilişkilerle hem de bugünün yaşama mekânına uzanan etkileriyle çalışma kapsamında kritik bir eşik olarak konumlanır.

Seksenli yıllarda gerçekleşen dışa açılma politikaları, tırmanan tüketim kültürü, yaygınlaşan ev içi mekanizasyon aletleri, yükselişe geçen bir sektör olarak reklamcılık, gelişen medya olanakları ile tüm bu ilişkiler örgüsünde güçlenen imge, ev içi gündelik yaşam üzerinde doğrudan etki sahibidir. Kamusal alanın bir biraradalık zemini olarak etkinliğini kaybetmesi sonucu gerçekleşen iç mekâna dönüş, evin görünürlüğü artırmış ve bu alana dair üretimleri yaygınlaştırmıştır. Hacmi genişleyen popüler medya, bu görünürlüğü beslemiştir. Böylece ev mekânına dair sembolik kullanım kodları oluşmuş, hayat tarzları modelleşmiştir. Bu bağlamda anlamı değişen ev, tüketim alışkanlıklarının okunabileceği bir vitrin, toplumsal çatışmaların analiz edilebileceği bir sahne hâline gelmiştir.

Çalışmanın yöntemi, temellendirilmiş kuram etrafında şekillenmektedir ve eldeki veriler içerik analizine tabi tutulmaktadır. Veri kümesini ise dönem medyası kapsamında çeşitli basılı yayın organlarından süzülen reklamlar ile dönemin sinema filmlerinden edinilen görüntüler oluşturmaktadır. Değişimlerin güçlü uyarıcıları olan reklamların teşvik ettiği dönüşümler ile bu dönüşümlerin sinemanın sunduğu mekân ve anlatıdaki karşılıklarını birlikte okumak, bir diyalog meydana getirmektedir. Seksenlerde, reklamcılıkla birlikte 'vitrin' olgusunun hacmi genişlemiş; seyir edimi toplum kodlarından biri hâline gelmiştir. Bu yıllarda evi gündeme getiren süreçler, aynı zamanda onu bir seyir nesnesi hâline getirmiştir. Gürbilek (1992), bu dönemde ev içlerini görünür kılan bir medya bileşeni olarak sinema filmlerinin popülerliğini besleyen şeyin, karşıladıkları seyretme ihtiyacı olduğunu öne sürer. Böylece, çalışma kapsamında hem içeriğin hem de temsil biçimlerinin peşinde olmak ve birbirini besleyen bu temsil-içerik diyalogunu da tartışmaya dahil ederek katmanlı ilişkiler kurmak hedeflenmektedir. Evin temsil aracı ve zemini olarak işlevi, içerdiği göstergeler sistemini deşifre edebilmeyi olanaklı kılmaktadır.

Mekânın fiziksel belirlenimlerinin ötesinde anlamı, kurucu bir nitelik barındıran evcil pratiklerle, eylemlerle ve araçlarla ilişkilenen sistematik bir işleyiş biçimi ifadesidir. Seksenler, evcil pratiklere dair süregelen değişimlerin çok daha çarpıcı, keskin ve güçlü bir şekilde kendini ortaya koyduğu bir kesit sunmaktadır. Bildiri kapsamında, evcil bir pratik olarak ele alınan seyretmek, seksenler kültürünün ve bu kültürü tüketme biçiminin bir yansıması olup bu eylemin ev içlerindeki etkisinin, anlamının ve yansımasının izi sürülmektedir.

Seyretmek eylemi, televizyonla birlikte ele alınmakta ve mekânsal kullanıma olan etkileriyle birlikte incelenmektedir. Televizyon, seksenler toplumunda kışkırtılan bir eylem olarak seyretme ediminin ev içlerindeki en güçlü ifadesidir. Evlerin henüz tanıştığı bir araçken yarattığı “görme ve görülme düzeni”yle (Ahıska ve Yenal, 2006) gerek toplumsal gerekse ev içi gündelik yaşamda çarpıcı değişimleri beraberinde getirmiştir. Baudrillard (1970/1997), televizyonun sunduğu iletinin aktardığı imgelerden ziyade, “dayattığı yeni ilişki ve algılama tarzları, ailenin ve topluluğun geleneksel yapılarının değişimi” olduğunu söylemektedir. Bu değişimlerin ev içi mekânsal karşılıklarına yönelik, Öncü (1999), yerel ölçekte “ideal ev mitolojisi”yle tanışmanın seksenlerin başında renkli televizyona geçişle başladığını öne sürer. Yayıdığı imge ve görüntülerle ev idealine ve yaşam biçimine dair dönüşümlere ön ayak olan televizyon, hem sembolik bir seyir nesnesi olarak hem de seyredilen bir çerçeve olarak ev mekânında köklü organizasyon değişimlerine sebep olmuştur. Televizyon seyretme pratiği, oturma odalarının örgütlenmesini doğrudan değiştirmiştir. Öte yandan, dolaşıma soktuğu görüntülere ek olarak kendi varlığını da ileti olarak dayatan televizyonun taşıdığı sembolik değer, izole ve katı bir sergi düzeni olan salon mekânının seksenli yıllarda yok olmaya başlamasında etki sahibidir. Toplumsal değer yargısını yansıtan vitrin adlı mobilyanın olağan bir parçası hâline gelişi ve onu dönüştürmesi, televizyonun barındırdığı gösterge değerini desteklemektedir.

Devinimli bir süreçler bütününe karşılık gelen evcil pratiklerin bağlamın dinamiklerinden ayrıştırılamayacağını, kamusal-özel arası bağıntıların dönemin gündelik diline, yatkınlıklarına ve rutinlerine aşina olmadan okunamayacağını öne süren bu çalışma; mekâna dair yeni düzenlemelerin ve anlamlandırmaların toplumsal çatışmalarla birlikte inşa edilmesini tekil fakat katmanlı bir örnek üzerinden sunarken, aynı zamanda bugünün ev mekânıyla ilişki kurma biçimlerine yönelik eleştirel bir sorgulamanın önünü de açmak niyetindedir.

Anahtar kelimeler: 1980'ler, Ev, İmge, Seyir, Mekân.

Kaynaklar

Ahıska, M. ve Yenal, Z. (2006). Aradığınız kişiye şu an ulaşamıyor: Türkiye’de hayat tarzı temsilleri 1980-2005. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Baudrillard, J. (1997). Tüketim toplumu (F. Keskin, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1970)

Gürbilek, N. (1992). Vitrinde yaşamak. Metis Yayıncılık.

Öncü, A. (1999). İdeal ev mitolojisi sınırları aşarak İstanbul'a ulaştı, Birikim, 123, 26-34.

Enformasyon Çağında Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Değişiminin Kelime Bulutı Yöntemiyle İncelenmesi

İbrahim Eren
Esin Özlem Aktuğlu Aktan
Yıldız Teknik Üniversitesi

İnsan ve mekân arasındaki karşılıklı ilişkide gerek yerel gerekse küresel ölçekte pek çok olay toplumsal yaşantıyı etkilemektedir. Gündelik yaşantının önemli bir parçası olan kamusal alanlar da bu durumdan etkilenmekte; bireyin ve çağın gereksinimlerine göre değişmektedir. Bu çalışmada, küreselleşme ve evrelerinin gündelik yaşantıyı doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemesi sebebiyle enformasyon çağındaki değişim, gereksinimler ve uyumlanabilirlik süreci araştırılarak kamusal alandaki gündelik yaşantının değişiminin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında enformasyon çağında gündelik yaşantıyı ele alan kaynaklar taranmış, kaynaklar arasındaki değişim ve benzerlikler saptanmıştır. Tarama sırasında, Web of Science ve Google Akademik üzerinden atıf taraması yapılmış; en çok atıf alan kaynaklar tespit edilmiştir. Ek olarak, tespit edilen bu eserlerde, gündelik yaşam ve enformasyon çağı gibi, çalışmanın amacına yönelik, taramalar yapılmıştır. Bu doğrultuda, içerik analiz yöntemi olarak kullanılan kelime bulutu (word cloud visualisation) tekniği, kaynakların karşılaştırmalı incelenmesi için kullanılmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı ise bu tekniğin kullanılabilirliğinin denemesi olmuştur. Bu analiz sırasında Python programlama dilinde PyPDF2, nltk, wordcloud, matplotlib, pyplot kütüphaneleri kullanılarak geliştirilen bir algoritmayla en çok tekrar eden kelimeler ve kavramlar belirlenmiştir. Bu yöntemle değerlendirilen “Enformasyon Çağında Gündelik Yaşam”a ilişkin kaynaklar tek tek, birlikte ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirme bölümünde tartışılmıştır.

Enformasyon ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler kamusal yaşantıyı da etkilemekte, birey ve mekân arasındaki ilişki aza indirgenmekte, mekân farklı ortamlarda anlam olarak genişlemekte olan bir kavram olmaya devam etmektedir. Bu çağla kamusal alanın temel araçlarından biri olan iletişimin farklı ortamlarda da devam ettiğini görmekteyiz. Bu devamlılık ya da uyumlanabilirlik sürecinin de işlendiği bu çalışma kapsamında irdelenen kaynaklarda da teknoloji, iletişim ve internetin hızlı gelişimi vurgusunun sıklıkla ortaya çıktığı görülmektedir. Başta Castells (1996; 1997; 1998; 2012) olmak üzere pek çok yazar, ağ toplumu üzerine yoğunlaşmaktadır. İnternet ve gelişen teknolojinin hız, tüketim, iletişim biçimleri, mekânsızlaşma gibi pek çok konuyu da beraberinde getirdiği görülmektedir.

Teknoloji ve bilişim alanındaki hızlı gelişmelerle kamusal alanda gündelik yaşamın değişimi, uyumlanabilirliği ya da bu süreçte yaşanan zorluklara ilişkin pek çok farklı kavramla karşılaşmaktayız. Öyle ki bu çalışma sırasında incelenen kaynaklarda sosyal, ağ, toplum, toplumsal değişim, enformasyon, teknoloji, pazar, davranış kelimelerin sıklıkla kullanıldığı; ek olarak her geçen gün genişleyen bir kavram ağına dönüştüğü görülmektedir. Son yıllarda enformasyon ve iletişim teknolojileri, medya, artırılmış gerçeklik, görsel, tüketim, tüketim toplumu, sosyal etkileşim, büyük veri, multimedya, makine öğrenimi, yapay zekâ, robot, tekno-insan gibi kavramlarla karşılaşılmaktadır.

Teknoloji ve bilişim alanındaki hızlı gelişmelerle kamusal alanda gündelik yaşamın değişimi, uyumlanabilirliği ya da bu süreçte yaşanan zorluklara ilişkin pek çok farklı kavramla karşılaşmaktayız. Öyle ki bu çalışma sırasında incelenen kaynaklarda sosyal, ağ, toplum, toplumsal değişim, enformasyon, teknoloji, pazar, davranış kelimelerin sıklıkla kullanıldığı; ek olarak her geçen gün genişleyen bir kavram ağına dönüştüğü görülmektedir. Son yıllarda enformasyon ve iletişim teknolojileri, medya, artırılmış gerçeklik, görsel, tüketim, tüketim toplumu, sosyal etkileşim, büyük veri, multimedya, makine öğrenimi, yapay zekâ, robot, tekno-insan gibi kavramlarla karşılaşmaktadır. Her geçen gün büyüyen bu kavram bulutuyla zaman ve hız arasında sıkışmak, zaman yetersizliği, tüketim toplumu ve kültürü konularını da baskın hâle getirmiş; toplum ve kentin uyumlanabilirliği tartışılan konular arasında yerini almıştır.

Diğer taraftan, bu çalışmada betimleyici literatür taraması yöntemi için yeni bir teknik denenmiştir. Kelime bulutu analizinin hem bir görselleştirme aracı olarak hem de literatür taramalarının istatistiki olarak incelenebildiği bir içerik analiz tekniği olarak kullanılabilirliği görülmüştür. Bu çalışmada incelenen enformasyon çağında gündelik yaşam çalışmalarının ve denenilen literatür tarama tekniğinin ileriki çalışmalara yol göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Kelime bulutu analizi, Gündelik yaşantının değişimi, Enformasyon çağı.

Kaynaklar

- Albrechts, L. ve Mandelbaum, S. (Ed.). (2005). *The network society: A new context for planning*. Routledge.
- Anthony, E. (2018). *The culture of AI: Everyday life and the digital revolution*. Routledge.
- Berkowitz, S. D. ve Wellman, B. (Ed.). (1988). *Social structures: A network approach*. JAI Press.
- Castells, M. (1996). *The rise of the network society, The information age: Economy, society and culture Vol. I*. Blackwell.
- Castells, M. (1997). *The power of identity, The information age: Economy, society and culture Vol. II*. Blackwell.
- Castells, M. (1998). *End of millennium, The information age: Economy, society and culture Vol. III*. Blackwell.
- Castells, M. (2012). *Networks of outrage and hope: Social movements in the internet age*. Wiley.
- Fuchs, C. (2007). *Internet and society: Social theory in the information age*. Routledge.
- Fuchs, C. (2015). *Reading Marx in the information age: A media and communication studies perspective on capital Vol. 1*. Routledge.
- Iannone, R., Ferreri, E., Marchetti, M. C. ve Mariottini, L. (2016). *Network society: How social relations rebuild space(s)*. Vernon Press.
- Norgaard, K. M. (2011). *Living in denial: Climate change, emotions, and everyday life*. MIT Press.
- Sheller, M. ve Urry, J. (Ed.). (2006). *Mobile technologies of the city (p. 1)*. Routledge.
- Southerton, D. (2020). *Time, consumption and the coordination of everyday life*. Springer.
- Van Dijk, J. A. (2012). *The network society: Social aspects of new media*. SAGE.

Pandemi Sürecinde Bir Eğitim Ortamı Olarak Evin Ekonomi Politikliği

Onur Sulu
Gaziantep Üniversitesi

Bu çalışma COVID-19 pandemisiyle hane içinde ortaya çıkan eğitim, sağlık, iletişim, ekonomi bulgularını ve kadınların hane içindeki yaratıcı rollerini, bir eğitim ortamı olarak evin yaşadığı değişimleri, değişimlerin mikro düzeydeki etkilerinin hane içindeki evreni nasıl etkilediğini betimlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada etnografya yöntemi kullanılarak sekiz hanede beş ay boyunca uzaktan eğitim ve uzaktan eğitim sırasındaki hane içindeki iletişim evreni gözlemlenmiştir. Kuramsal olarak ise ekonomi politik, evin ekonomi politikliği, mekânın üretimi, risk toplumu ve iklim krizi olgularından yararlanılmıştır.

Amaçlara ulaşabilmek için hanede yaşayan bireylere beş temel alandan (eğitim, sağlık, iletişim, ekonomi, kadınlar) sorular sorulmuştur. Eğitim başlığında; katılım, internete erişim, altyapı yetersizliği, hanede derslere katılan kişi sayısı, ders saatleri, evin eğitim ortamına dönüşmesi, uzaktan eğitimdeki verimsizlik, öğretmen algısı ve sosyal sermaye konularına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Ekonomi başlığında hanenin geçim kaynakları, hanede çalışan kişi sayısı, hanenin gelir-giderindeki değişiklikler, işten çıkarma yasakları, kısa çalışma ödeneği, tüketici davranışlarındaki değişiklik ve eğitim harcamalarını kapsayan sorular sorulmuştur. Sağlık başlığında beslenme düzeni, hareketsizlik, obezite ve beslenme saatleri ile çevrimiçi dersler arasındaki ilişkiyi; COVID-19 hastalığıyla birlikte ortaya çıkan kaygı, öfke ve belirsizliği; önleyici tedbirlerin yarattığı psikolojik faktörleri kapsayan sorular yöneltilmiştir. İletişim başlığında hane içindeki iletişim evreni, ekran bağımlılığı, ekrana ayrılan süre, çevrimiçi-dışı oyunlar, oyunların günlük yaşama etkisi; eşlerle, çocuklarla ve komşularla kurulan ilişkiler ile bu ilişkileri etkileyen faktörler; karantina, izolasyon gibi önleyici tedbirlerin hane içindeki iletişime etkileri araştırılmıştır. Kadınlar başlığında ise pandemi sürecinde kadınların ev içindeki bulgulara konu olan problemlere ürettikleri çözümleri kapsayan sorular sorulmuştur.

Anahtar kelimeler: Pandemi, Ekonomi politik, Ev, Eğitim.

Kitap Kafelerin İnsan-Mekân Etkileşimi Üzerinden İncelenmesi: Ankara Örneği

Serap Kayalı
Marmara Üniversitesi

Kamusal mekânlar, toplumun üyelerini bir araya getiren ve gündelik hayatın akışının rahatlıkla gözlemlenebildiği alanlardır. Türkiye’de özellikle 1960’lardan sonra mekânın değişimi sonucu sosyalleşme aracı olan kafeler de dönüşüm geçirmiş ve popülerlik kazanmıştır. Son yıllarda kitap ve kahve kültürünü bir arada sunan kitap kafeler, popüler mekânlar olarak öne çıkmıştır. Bu çalışma, insan ve mekân etkileşimini kitap kafeler üzerinden sosyolojik olarak incelemektedir. Araştırmanın iki temel sorusu, mekânsal yeniden üretimle birlikte insanların etkileşiminin nasıl gerçekleştiği ve insanların mekânlarda buluşturan ortak noktanın ne olduğudur. Bu çalışmanın amacı, değişen mekânsal pratiklerin insanlar üzerindeki etkilerini incelemek ve mekânların nasıl bir etkileşim aracı olarak kullanıldığını kitap kafeler üzerinden ortaya koymaktır.

Lefebvre’in (1974/2014) mekânın üretimi; Urry’nin (1995/2015) mekânları tüketmek; Massey’in (2005) mekân farklılaşması; Simmel’in (1903/1971) metropolis kavramları üzerinden açıkladıkları mekân sosyolojisi teorileri bu çalışmanın dayandığı temel nokta olmuştur. Yani klasik mekân sosyolojisi modelleri ile son dönemdekiler ışığında bir araştırma yürütülmüştür. Lefebvre’in (1968/2016) eserinde bahsettiği üzere nesnelere kadar göstergeler de tüketilmektedir. İmgeleşmiş olan mekânsal tüketim, kitap kafelerdeki kullanım biçimlerini de değiştirmekte ve sadece bina ve yapıları yok etmekle kalmayarak içerisinde barındırdığı kimliksel, karakteristik temel öğeleri de beraberinde dönüştürmektedir. Aynı şekilde Park’a (1915) göre bireyler, mekânsal/kentsel hayatın farklı görünüşleri içerisinde herhangi bir şekilde kendilerini refah ve konforlu olacak şekilde konumlandırarak yerleri tercih etmektedirler. Kitap kafe işletmecisi olan bir katılımcının, müşterilerin kendilerini rahat hissetmeleri için gerekli düzenlemelerin yapıldığını ifade etmesi bu teoriyle ilişkilendirilebilir.

İçerik bakımından insanların kanaatleri, algıları, duyguları, düşünceleri, tecrübeleri gibi öznel veriler içerdiğinden, araştırmada daha iyi bilgi alabilmek için nitel yöntem kullanılmıştır. 16 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanan bu araştırmanın örneklemini Ankara’daki kitap kafeler oluşturmaktadır. Mekâna aşinalık kazanmak ve olaylara daha geniş bir perspektiften bakabilmek için katılımsız gözlem gerçekleştirilerek kitap kafeleri kullanan bireylerin davranışları incelenmiş ve buna uygun olarak yapılacak olan mülakatın genel çerçevesi çizilmiştir. Katılımcılara yöneltilecek sorular hazırlanırken iki farklı gruba yönelik soru formu kurgulanmıştır. Mekânı kullanan müşteriler ve mekân sahibi/çalışanı olan kişilere yönelik iki farklı yarı yapılandırılmış ve açık uçlu soru formu oluşturulmuştur. Görüşmelerden ortaya çıkan veriler tematik analiz kullanılarak incelenmiştir.

Araştırmanın vardığı sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Kitap kafelerin genel kullanım şekli sosyalleşme bağlamında gerçekleşmektedir. Ayrıca, kitap kafeler kültürel birikime, bireysel gelişime ve tüketim biçiminde değişikliğe farklı şekillerde katkılarda

bulunmaktadır. Araştırmada elde edilen diğer bir önemli bulgu ise kitap kafelerin enformasyonu sağlayıcı nitelikte olmalarıdır. Kitap kafelerin kitap okumak, kitap üzerine sohbet etmek, okuduklarını analiz etmek veya okuma grubu oluşturmak gibi faaliyetler bilginin aktif olarak kullanılmasına ve süreklilik kazanmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca mekân tercihinde öncelikli amacın ders çalışmak olduğu gözlemlenmiş ve yaş farklılığına göre gerçekleşen ritüellerin de değiştiği açıkça görülmüştür. Kitap kafelerin bireysel gelişime katkı sağlamakta olduğu, yapılan saha çalışmasında ortaya çıkan sonuçlardan bir diğerini oluşturmaktadır. İnsanlar kendilerini refah, konforlu ve huzurlu hissedecekleri mekânları tercih etmeye eğilimli olmaktadır. Kitap kafelerin sunmuş olduğu konseptler, çalınan müzikler, mekânın kalitesi bireylerin daha huzurlu hissetmesine yardımcı olmakta ve mekâna karşı aidiyet geliştirmelerine destek sağlamaktadır. Kitap kafelerin tüketimi sağlayıcı nitelikte olduğu da görülmektedir. Bir mekânda çay, kahve, yiyecekler, kırtasiye ürünleri, hediyelik eşya, kitaplar gibi birden fazla amaca yönelik hizmetlerin sunulması da tüketimin kapsadığı alanı genişletmektedir. Aynı zamanda kitap kafelerdeki tüketim biçimlerinin yalnızca fiziksel olarak değil, sembolik olarak da gerçekleştiği saptanmıştır. Sosyal medyada paylaşmak amaçlı kitap-kahve ikilisinin bir araya gelmesi, mekânın tüketilmeye açık olduğunun bir göstergesi olmaktadır. Ayrıca mekânsal yapıdaki tasarımsal öğelerin kullanım biçimlerinin bireylerin taleplerini karşılama ve daha nitelikli hizmet sunulması açısından önem arz ettiği görülmüştür. Bir kitap kafede kitap raflarının türlere göre ayrılması, ışıklandırmanın iyi yapılması, iç tasarım özelliklerinin insanlara hitap edici nitelikte olması, yiyecek-içecek sunumunda kullanılan servis malzemelerinin niteliği, edebiyatçılarla ilgili tablo, resim, özlü söz içeren çerçevelerin bulunması gibi faktörler mekânın mimari ve estetik yönünü artırmakla birlikte orayı daha tercih edilebilir konuma getirmektedir. Tüm mekânsal özelliklerin haricinde mekânın içerisinde bulunduğu konum ve semt de kitap kafenin içeriğini, tercih edilme biçimini ve kullanım şeklini etkilediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mekân sosyolojisi, İnsan-mekân etkileşimi, Kitap kafe.

Kaynaklar

- Lefebvre, H. (2014). Mekânın üretimi (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1974)
- Lefebvre, H. (2016). Şehir hakkı (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1968)
- Massey, D. (2005). For space. SAGE Publications.
- Park, R. E. (1915). The city: Suggestions for the investigation of human behavior in the city. *American Journal of Sociology*, 577-612.
- Simmel, G. (1971). The metropolis and mental life. İçinde K. Thompson ve J. Tunstall (Ed.), *Sociological Perspective*, (s. 91). Penguin.
- Urry, J. (2015). Mekânları tüketmek (R. G. Ögdül, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1995)

11

***MSGSÜ Şehircilik
Doktora
Seminerleri***

TASLAK

Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Ranta Müdahale Aracı Olarak Arsa Değeri Vergilendirmesi

Başak Atan

Kentsel rantların kamuya geri döndürülememesi ve kentin rant odaklı büyümesi, dönüşmesi ve beraberinde getirdiği sorunlar, hem birbirlerinden hem de sermaye birikim süreçleriyle özel mülkiyet sisteminden bağımsız değildir. Bahsi geçen ilişkisellikte süregelen bu kısır döngünün yol açtığı kentsel problemler ve derinleştirdiği gelir adaletsizliği, hem kentsel rantın hem de doğal, kültürel, kentsel kaynakların daha adil ve sürdürülebilir şekilde paylaşımının sağlandığı bir bölüşüm sistemi ihtiyacını delillendirmektedir. Bu noktada, bu tez çalışması Türkiye için yeni bir vergilendirme önerisi olarak değerlendirilebilecek arsa değeri vergilendirmesini (land value taxation) araştırmaktadır. Arsa ve üzerindeki yapılanmanın bir bütün olarak vergilendirildiği mevcut emlak vergisi sisteminden farklı olarak -arsa üzerine uygulanan oran daha yüksek olacak şekilde- taşınmazın ayrı oranlarda vergilendirilmesi şeklinde tariflenebilecek arsa değeri vergilendirmesi, kentsel rantın kamuya döndürülmesi için alternatif olarak değerlendirilebilecek bir araçtır. Bu araç, aynı zamanda da şehirciliğin güncel problematik alanlarına kentsel büyümenin kontrolü, çevrenin korunması, erişilebilir konut sunumu vb. açılardan çeşitli çözüm yolları sunmaktadır. Bu kapsamda, çalışma içeriği "Arsa değeri vergilendirmesi Türkiye için kentsel rantın kamuya aktarımını sağlayacak bir vergilendirme reformu önerisi olabilir mi?" ve "Arsa değeri vergilendirmesi kentsel gelişmeyi yönlendirmede bir araç olarak kullanılabilir mi?" şeklinde iki temel araştırma sorusu üzerinden örülerek arsa değeri vergilendirmesi aracı teoriden uygulamaya uzanan bir düzlemde interdisipliner bir yaklaşımla araştırılmıştır. Çalışmanın teorik ayağı, Henry George'un İlerleme ve Yoksulluk eserindeki tartışmalar üzerine kurulmuş, uygulama kısmında arsa değeri vergilendirmesinin şehirciliğe etkilerine ve rantı kamuya döndürme potansiyeline ilişkin literatür tartışmalarının pratikteki karşılıkları arsa ve yapı değeri arasındaki dinamik ilişki üzerine kurgulanan senaryolar ve çeşitli saha analizleri aracılığıyla sorgulanmıştır. Bu sayede, vergilendirme sisteminin çalışma mekanizması ortaya konularak şehirciliğe etkileri mümkün olduğunca somutlaştırılmış ve araştırma, uygulayıcı ve politika yapıcılara yönelik yol gösterici bir nitelik kazanmıştır. Çalışma aynı zamanda, Türkiye kentleşme tarihinde rantın kamuya döndürülmesine yönelik birikimi ve deneyimi irdelenmiş ve Türkiye pratiğinde rantın kamusal sürdürülebilirliği ve paylaşımının ölçeğine ilişkin önemli problemlerin varlığını ortaya koymuştur. Rantın kamuya aktarımının, "kentsel rantların hak edilmemiş kazanç niteliği" ve "kentsel rantların yaşayanlara fiziksel ve sosyal maliyetleri" olmak üzere iki boyutta ele alındığı çalışmada, arsa değeri vergilendirmesinin söz konusu iki boyut için de olumlu katkılar sağlayabileceği ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, arsa değeri vergilendirmesinin Türkiye için kentsel rantın kamuya aktarımını sağlayacak bir vergilendirme reformu olarak değerlendirilebileceği, bu tür bir verginin kentsel gelişmeyi kontrol etme noktasında araçsallaştırılabileceği yönünde çıktılar elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Rantın kamuya aktarımı, Rantın vergilendirilmesi, Arsa değeri vergisi.

Yeni Kurumsal Teori ve Güç İlişkileri Çerçevesinde İstanbul'da Sanayinin Dönüşümü: Yenibosna-Basın Aksı

Yunus Çolak

Bu araştırmanın konusu, İstanbul'da sanayi sahalarından özellikli bir örnek olan Yenibosna-Basın Aksı'ndaki dönüşüm sürecidir. Bu dönüşümü incelemeye değer kılan husus, plansız sanayi gelişiminin, dönüşüm sürecinde yaşatmış olduğu sorunlar ve engellerdir. Plansız gelişmeyi ortaya çıkartan aktörler ve bu aktörlerin çeşitlenmesi bu araştırmada kentsel siyaset bağlamında bir okumaya tabi tutulmuştur. İstanbul bağlamında bu okuma, kent ve siyaset ilişkisi içerisinde plansız gelişmeleri ve bu alanlardaki dönüşüm sorunlarını açıklayan bir faktör olarak güç unsuruna odaklanmaktadır. Güç konusu, planlamanın da dahil olduğu kentsel aktör grupları içerisinde, çoğu kez planlamayı devre dışı bırakan bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Yenibosna-Basın Aksı'nın planlanma süreçleri ve bu süreçteki kurumsal yapıların teşhisi, tarihsel olarak İstanbul sanayi alanları bağlamıyla birlikte, özgün yorumlara imkân vermektedir. Araştırma, kuramsal olarak kentsel siyaset bağlamında güç ve planlama ilişkisini tartışarak bir kavramsal çerçeve geliştirmiştir. Bu kavramsal çerçeve Yenibosna-Basın Aksı'ndaki sanayi dönüşüm probleminde kullanılarak, bölgedeki planlama-dönüşüm sorunsalı açıklanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, bir kurum olarak planlamanın merkezî-yerel yönetimler ve sermaye kesimi arasındaki rolünün bu aktörlerin içinde yer aldığı zamana ve kurumsallaşmalara bağlı güç farklılaşmasında etkili olduğu görülmektedir. Üst ölçek planlarda hiçbir zaman sanayiye ayrılmadığı hâlde, 1970'li yıllardan itibaren gelişerek İstanbul'un önemli sanayi sahalarından biri hâline gelen Yenibosna-Basın Aksı'nda, söz konusu sanayinin gelişebilmesi, hâlen varlığını sürdürebilmesi ve 2009'dan itibaren bölgede beklenen dönüşümün gerçekleşmemesi, bu aktörlerin güç ilişkileriyle anlaşılabilir bir durumdur. Planlama bu bölgede geç kurumsallaşırken, planların ürettiği kararların karşılık bulması aktörlerin kendi çıkarları doğrultusunda taraf oldukları gelişmelerle uyum içerisinde olmasıyla mümkün olmuştur. Araştırma, kentsel gelişme süreçlerini aksatan aktör tutumlarının planlama sürecine güç ilişkileri analizinin dahil edilmesiyle aşılabileceğini savunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Güç, Planlama, Sanayi, Dönüşüm, Yeni kurumsalcılık.

“Başka Türü”: 2000 Sonrası Türkiye Mekân Siyasetinde Mimarlık ve Planlamanın Eleştirel Pratikleri

Öncül Kırlangıç

Araştırmada, mimarlık ve planlama alanlarında gelişen eleştirel pratiklerin mekân siyasetindeki yeri tartışılmaktadır. Bu doğrultuda 2000’li yıllarda Türkiye’de kurulan, ortaya koydukları eleştirel mimarlık ve planlama pratikleriyle belirli bir etki alanı yaratan gruplar olan Başka Bir Atölye, Dayanışmacı Atölye, Düzce Umut Atölyesi, Herkes için Mimarlık Derneği, Mimar Meclisi ve Plankton Project ele alınmaktadır. Ortak noktaları “başka türü” bir mimarlık ve planlama arayışı olan bu grupların sorgulamaları ve deneyimleri yan yana konulduğunda, mimarlık ve planlamanın 2000’li yıllarda yaşadığı dönüşümlerle ve Türkiye’nin bu yıllardaki mekân siyaseti dinamikleriyle ilişkilenen özgün tartışmalarla karşılaşmaktadır. Araştırmada çok sayıda aktörü ve bu aktörlere bağlı olarak gelişen çok sayıda anlamı ve kavramı içeren, üstelik de bazıları tamamlanmış bazıları ise devam eden pratiklerin incelenmesi nedeniyle nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmaktadır. Araştırma verilerini, ele alınan grupların üyeleriyle yapılan birebir görüşmeler ile gruplara ait basılı ve dijital kaynaklar oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında yapılan değerlendirmelerle gelecekte hayat bulacak benzer pratiklerin özellikle yaklaşım ve yöntem hakkındaki tartışmalarına katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca ele alınan grupların tartışmalarının ve deneyimlerinin yan yana getirilerek kaydının tutulması yoluyla literatüre özgün bir katkı sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mimarlık, Planlama, Eleştirel pratikler, Mekân siyaseti.

Mekânsal Müdahaleler için Bellek Çalışması: Örnek Konu Gecekondu "Dönüşüm"ü

Seda Haya1

Toplumların belleğine mekânlar, mekânların belleğine de toplumlar kazılıdır. "Hangisinin varlığı hangisini çağırıyor?"dan çok, neden, neyi hatırlamak gerektiği ve belki de en zoru 'nasıl' hatırlamak gerektiği üzerine düşünülmalıdır.

Geçmiş bağlamla anlamak, geleceği de biriktirdiklerimizden öğrendiklerimizle inşa etmek gerekir. Belleğin çalışma şekli olan hatırlama ise bugünün süzgecinden geçerek geçmişe bağlanmayla olur. Geçmiş, bugün yeniden kurulur ve bu özelliği de mekânsal müdahaleler için önemli bulunmaktadır. Geçmiş de bugünden, gelecek de bugünden şeklini almaktadır.

Gecekonducuların birlikte ürettikleri yaşam mekânlarını anlamaya çalışmak, on yıllardır verilen mücadelelerden öğrenebileceklerimiz ve bu deneyimlerin çıktılarını geleceğe aktarma şansı yakalamak açısından değerlidir. Bu sebeple bellek çalışmasının mekânın içindeki deneyimi dışarı çıkarmak için önemli bir araç, bir analiz girdisi olabileceği düşünülmektedir.

Dolayısıyla çalışma, iki ana aks üzerinden disiplinlerarası bir yaklaşımla kurgulanmaktadır. Birincisi, bellek ve kolektif çalışmalarının ne olduğu, mekânsal müdahalelerde neden yer alması gerektiği ve ikincisi, gecekondu dönüşümlerine müdahale edilmesi gerektiğinde, yaklaşıma bellek çalışmasının 'nasıl' dahil edilebileceğidir...

Gecekondu mefhumu, kendi doğası gereği devamlı değişip dönüşerek bugünlere gelmiştir. Değişim, eklenme, 'dönüşüm', gecekondu ve gecekonducuların belleğinde de vardır. Bellek çalışmalarının en önemli özelliklerinden biri resmi tarih bilgisinin karşısına yaşanmışlık boyutunu katmaktır. Gecekondu, sadece sonunda 'ne' olduğuyla değil; süreç içerisinde var olmasının 'nasıl' olduğuyla tartışılması gereken bir konudur. Günümüz kentsel dönüşüm argümanlarınca 'haksız kazanç sahibi' ya da 'işgalci' olarak tanımlanıp fiziksel yapı durumları da afetle ilişkilendirilip borçlandırılmaları ya da zorla yerinden edilmeleri söz konusudur. Dolayısıyla, bu konuda neler yaşandığına ve kentsel dönüşüm yapılacaksa bile 'başka türlü' yapılması gerektiğine dair alternatif bakış açılarının çoğaltılması önemli görülmektedir. Bu çalışmada başka türünün arayışında 'bellek çalışması' önemli bir araç olarak ortaya konmaktadır.

İstanbul'un nitelikleri, konumları, coğrafi özellikleri ve kuruluş gerekçeleri bakımından farklı mahalleleriyle çalışılması (özellikle) tercih edilmiştir. Böylelikle, bir yandan da tüm sürecin ortak bellek çıktıları olup olmadığı araştırılmıştır. "Mahalleler Birliği" derneği aracıyla seçilen üç mahalle; Sarıyer-Çayırbaşı Mahallesi, Üsküdar, Kuzguncuk-İcadiye

arasında bir mahalle ve Sultangazi-Habibler (2017-2018) çalışmanın 'esas görüşme' alanları olarak belirlenmiştir. Çayırbaşı, devlet tarafından yer gösterilerek kurulmuş, civarındaki fabrikalarla ilişkili bir mahalledir. Kuzguncuk-İcadiye, dere yatağına kurulmuş, Üsküdar merkeze oldukça yakın bir yerleşimdir. Habibler, daha kırsal nitelikte; tuğla ambarlarında çalışanların ilk gecekonduları yaptığı bir mahalledir. Bu mahallelerde, dernek temsilcisi eşliğinde tekli ve/veya çoklu görüşmeler yapılmıştır. Yine Fikirtepe (2014) Beşiktaş-Arnautköy (2013) ve Beykoz-Çiğdem (2017-2018) mahallesi sakinleriyle yapılan görüşmeler de esas görüşmelerin çizdiği çerçevede değerlendirmeye katılmışlardır. Görüşmecilerin belirlenebilmesi için mahalle temsilcilerine bildirilen en önemli kriter; görüşülecek kişinin (tercihen), mahallenin kuruluş aşamasından beri sürecin içinde yer almış olmasıdır. Bu görüşmelerden çıkan bilgiler ya da tavsiyelerle de görüşme grubu genişletildiği olmuştur.

Çalışma boyunca farklı yöntemler eş zamanlı uygulanmıştır. Teorik arka plan çalışması, hem bellek çalışmaları ve bellek-mekân ilişkileri için hem de gecekondu tarihçesi için yapılmıştır. Saha çalışmalarında derinlemesine görüşmeler ve mekânla kişi arasındaki etkileşim vasıtasıyla belleğin tetiklenmesine olanak sağlayan "hareketli görüşmeler" gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması dökümünde aktarımlar için haritalar ve görseller tasarlanmıştır. Görüşmeler esnasında yönlendirme olabildiğince kısıtlı tutulmuş, kişilerin kendi hikâyelerini anlatmalarına alan açılmaya çalışılmıştır. Böylelikle neleri hatırladıkları ve anlatmaya değer buldukları üzerine değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Teorik arka planda, ilkin bellek çalışmaları ve ortaya çıkış motivasyonları ile deneyimin ön plana çıkarıldığı çalışmaların artmasındaki eğilim araştırılmıştır. Bellek çalışmaları, 20. yy dünya savaşlarından itibaren gündeme gelmiştir; özellikle 2. Dünya Savaşı'nın yıkıcı deneyimlerinden ve soykırım gibi büyük ölçekli travmatik olaylarından sonra, bir nevi ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Gücsüz, dezavantajlı konumdaki kesimleri anlamak için, resmi tarih verilerinin yetersiz kaldığının eleştirisiyle gelişim kaydetmiştir. Bellek çalışmalarının ortaya çıkış gerekçesi gibi, kentsel dönüşüm deneyimlerimiz de travmatik sonuçlara sahiptir. Bu sebeple bellek çalışmalarının mekânsal müdahalelere doğru genişlemesi ve çıkarımlarının bu müdahalelerde kullanılması, deneyimi aktarma, travmatik olaylarla yüzleşme, kimlik hassasiyetlerini ön plana çıkarma gibi faydaları nedeniyle önemlidir.

Literatürden hareketle bellek çalışmaları ile kentsel müdahaleler arasında bağlantı noktaları kurulmuştur. Öncelikle, bellek çalışmaları bağlamı bir geçmiş okumasını olanaklı kılar. Çünkü hatırlamak şimdide olur. Deneyim aktarımı esnasında, geçmişe 'insani boyut' ve yaşanmışlık derinlik katılır. Mekânsal disiplinlerde de geçmişten öğrenmek önemli bir yaklaşımdır. Tüm bu bağlantı noktaları, bellek-mekân diyalektiğiyle desteklenmektedir. Çünkü belleksiz mekân, mekânsız bellek yoktur. Yerin ruhu vardır, mekânın ve mahallenin de; o yeri deneyimleyen de mekânla ilgili belleği. Lefebvre'in toplum ve mekânın devamlı olarak ilişkide olduğu savı, bu açıdan çalışma kurgusunda yer almaktadır.

Bellek arka planından sonra, gecekondu tarihi, süreç okumasına arka plan sunması için irdelenmektedir. Sebep-sonuç ilişkisi örnek konuda De Certau'dan ödünç alınan kavram çifti taktik-stratejiyle ele alınmıştır. Tarihsel çerçeve; ekonomi politikaları ve dönemin üretim biçimi ve bunların genel görünümde kente yansması, özellikle gecekondu ve gecekonducuları ilgilendiren yasal ve yönetsel değişimler ve sosyal konularla kapsamlı bir çerçeve kurulmaktadır. Nedensellik bu şekilde de izlenmektedir.

"Gecekondu belleği" başlığı yapılandırılırken kolektif bellek çalışmaları üzerine yapılan teorik arka plan ve çıktıları kullanılmıştır. Bu çalışmada, belleklerine danışılan kişilerin aktardıkları da önemli bir 'kaynak' olarak ileri sürülmektedir. Böylelikle tarihsel araştırmanın üzerine yeni bir katman eklenmektedir: Deneyim aktarımının sunulduğu bölüm. Konunun çerçevesini çizen başlıklar şu şekilde ortaya çıkmıştır:

Kente geliş tarihi ve belleği, kolektif bellek temaları, bellekler üzerinden mekansal 'dönüşüm'ler ve değerlendirme.

Gecekondu geliş tarihi ve belleği başlığında, gecekonduluların kente geliş gerekçeleri ve kentin ihtiyaçları bağlamı, saha görüşmelerinden gerektiğinde literatür desteği de alınarak sunulmaktadır.

Gecekonduluların belleği ele alınırken, farklı mahalleler ve profillerden kişilerin anlattıklarında görülen kesişimler, teorik arka plana yaslanarak "kolektif bellek temaları" ismini almıştır. Kolektif bellek; ortaklaşılan hatıraların, çözümlerin, mekanın üretiminin, yeniden üretim pratiklerine yansıtılması bakımından kılavuzluk yapması gereken çıktılar olarak da düşünülmektedir. İçinde aidiyet barındırır. Bu sebeple anlatıcıların neleri anlatmaya değer gördükleri titizlikle değerlendirilmektedir. Farklı mahalleler arasında çıkan benzerlikler olması da, bir üst ölçekte, 'mahalleler ötesi' bir 'gecekondu' ortak paydası olabildiğini göstermiştir.

(Kolektif) Bellek temaları; "kuruluş temaları", "meşruiyet ve mülkiyet temaları", "mahalle temaları" alt başlıklarıyla verilmektedir. Buna göre fikir vermesi açısından öne çıkan temalar şu şekilde sıralanabilir: Dikenlik, çamur, çeşme/kuyu, lüküs/gaz lambası, mücadele, macera, çile, hastalık, çukur, belediye çavuşu (zabita), rüşvet, yıkım, yeniden yapma, devlet, tapu, tapu tahsis, zenginle kıyas, vatan-millet sevgisi, zaman mefhumu. Komşuluk (büyük aile), çürük elma (uyanıklar), hastaneye götürme, bakkal, düğün-cenaze, eskiden-şimdi/ eski-yeni, ağaç ve hayvan. En genel bellek çıktıları olarak ise; dayanışma, mücadele, meşruiyet konuları sayılabilir. Dayanışma konusu tez boyunca yer alan, hem süreç hem saha çalışmalarında en öne çıkan başlıklardan biridir.

Bir diğer değerlendirme çıktısı, mekân-bellek ilişkisine dair olmuştur. Buna göre gecekonduluların 'adım adım', zamanla şekillenmesi incelenmiş; kapsam aynı zamanda, 'dönüşüm' temaları olarak adlandırılmıştır. Bu bölümde ise, üzerine gidilmek için iki önemli çıkarım ortaya konmaktadır: Birincisi, mekânla ilişkilenecek, yani mekânda gezerek ya da mekâna elverişli açılardan bakarak görüşmenin; diğeri ise mekânsal çıktıların haritalar ya da başka araçlar eşliğinde görselleştirilerek değerlendirilmesinin, mekânsal ve toplumsal okumaya katkı sunduğu görüşü. Çalışmada, ortak alanların ve komşuluk ilişkilerinin hesaba katılması; ağaçların/suyun (kaynakların) korunup yaratılması gibi genel bulgular da elde edilmiştir.

Son olarak bu gecekondu çalışmasının mekânsal müdahaleler için sunduğu katkılar şu şekilde sıralanabilir: Kolektif bellek temalarıyla kullanıcılara özgü sembolik değerlerle o yere özgü durumlar, referans noktaları ve sorun ve potansiyelleri ortaya konabilir. Kullanıcı deneyimi öne gelir, geçmişe insani boyut katılır. Mekânsal kullanımlara kullanıcı deneyimi üzerinden bakılır. Kullanıcıların mekânla kurdukları veya kurmasını planladıkları ilişkinin cevapları geçmişten de sağlanabilir. Değişimin hızına ve hatta hesapsızlığına karşı, kişilerin, mekânların, kentlerin belleğine tutunulabilir. 'Yanlış anlaşılma' ve manipülasyonların önüne geçilebilir; olumsuz konuların çözülebilir; olumlu konularda sürdürülebilirlik sağlanabilir. Süreç odağıyla neyin neden önem taşıdığı araştırılıp geçmişteki kimi izlerin geleceğe aktarılmak üzere güncelle uyumlu hâle getirilmesi sağlanabilir. Yabancılaşılan konuları yeniden değerlendirmeye fırsat doğabilir. Böylelikle çalışmada, bellek çalışmaları mekânsal disiplinlere, bağlamı ve derinlikli bir bakış açısıyla katkıda bulunmak üzere davet edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Bellek, Kolektif bellek, Mekânsal müdahaleler, Gecekondu, Kentsel dönüşüm.

Kaldırımın Politik Potansiyeli

Ebru Ülgen Şendil

Bu çalışma, bir eşik mekânı olan metaforik kaldırımın kamusal alandaki yerini tartışmayı amaçlamaktadır. Egemen gücün “hiç kimsenin alanı” olarak tanımlamayı manipüle ettiği kaldırımın bir müşterek alan olarak “hepimizin alanı” olduğunu ve kent hakkının öznelerinden biri olduğunu savunmaktadır.

Çalışmanın temel önermesi, kamusal alanın gündelik ve göz ardı edilen sahnesi olan kaldırımlarda egemen gücün ürettiği stratejilere karşılık kamusal aktörün taktikleri artarsa kaldırımın kimliği belirir ve kullanıcının aidiyet hissi artar, şeklidir.

Kaldırım mekânının kent gündelik hayatında ne demek olduğu çalışmanın temel alt sorularından biridir. Kentlinin gündelik hayat pratikleri ile kaldırımın genel değerlendirilmesi ilişkilendirildiğinde ortaya nasıl bir metaforik kaldırım çıkmaktadır? Çalışmanın genelinde bir eşik mekân olarak ele alınan heterotopik özellikleri tanımlanmaya çalışılacak olan kaldırımın gündelik kullanımı ve anlamı ne kadar çeşitlenebilmektedir? Bu alternatif durumların oluşumu hangi değişkenler değerlendirilerek tespit edilecektir? Bu çalışma, Situasyonistlerin dediği gibi, alternatif durumların ürettiği kentsel mekânların özgürleştirici potansiyeline kaldırımda tanık olma niyetindedir.

Bu çalışmada kaldırım metaforik olarak ele alınacaktır. Kaldırımın teknik özellikleri, fiziksel olarak işlevi ve yeterliliği, kent planlamada plan ve uygulama biçimlerine dair konular ele alınmayacaktır. Metaforik kaldırım, kentlinin özel alanını terk ettiği anda adım attığı ilk kamusal alandır. Özel alanın sınırının hemen ötesindedir. Her birimizin eşik önüdür. Kaldırımın metafor olarak ele alınmasıyla, Atina ile Marakeş ya da Paris ile Mardin kaldırımları arasındaki yapısal farklar ortadan kaldırılacak olup fiziksel olarak birbirinden çok farklı olan bu kamusal alanların birbirleriyle konuşabilmesi sağlanacaktır.

Bu çalışmada temel materyal kaldırım pratiğidir. Söz konusu materyali sistematik olarak ele alabilmek için bu çalışmada, Marks'ın ekonomi-politik incelemesinde “soyuttan somuta” yöntemi olarak açıkladığı yaklaşım kullanılarak kaldırım pratiğinin özünün yakalanması amaçlanmaktadır.

Kaldırımdaki alternatif durumların ya da taktiklerin ortaya çıkış koşulları tanımlanmaya çalışılacaktır. Ardından, ortaya konan yeni somutlarda yapılacak değişikliklerin metaforik kaldırımda üretebileceği fırsatlar, ihtimaller ve imkânlar araştırılacak ve tartışılacaktır. Araştırmanın temel aracı olan gözlemlerle kavramsal tartışmanın sonuçları, Atina ve İstanbul kaldırımlarında yapılan saha çalışmasıyla belirlenecektir.

Kamusal hayatın coğrafi olarak sadece büyük kamusal alanlardan ibaret olmadığını Lefebvre, Benjamin ve De Certeau gibi düşün insanları ortaya koymuşlardır. Foucault'nun iktidar ve mekânın eklemlenmesindeki heterotopya kavramını, Stavrides, kentsel mekânda kamusallığın özgün biçimlerinde arayarak anlık gündelik mekâna taşımıştır. Bu çalışmada ise incelenen tüm bu kavramsal izlek sonucunda, kaldırım mekânının bir eşik mekân olarak taktik ve durumların sürekli olarak belirlediği bir mekân olarak ortaya koyduğu potansiyeli araştırılacaktır.

Çalışmanın soyut bölümünde tartışılan izleğin, çalışmanın somut bölümünde incelenen kaldırımlardaki karşılığı aranacak ve kaldırımın politik potansiyelinin ortaya çıktığı kaldırımların barındırdığı temel göstergelerinin neler olduğu saptanacaktır.

Anahtar kelimeler: Kaldırım, Eşik mekân, Heterotopya, Temsili mekân, Taktik, Durum.

TASLAKTIR

Planlama Aklının Bir Eleştirisi: Üretim Ekosistem Sarkacında Türkiye’de Orman Planlamak

Fatma Önder Özşeker

Bu çalışma Türkiye’de ormanların nasıl planlandığını, plan ve siyasa yapıcılar tarafından nasıl düşünüldüğünü, nasıl çerçvelendiğini araştırmaktadır. Ormanlar son birkaç yüzyıldır bilimsel ormancılık ilkeleriyle, matematiksel bir planlama mantığıyla odun-üretimi üzerinden düzenlenmekte, ormandaki pek çok sürece uzmanlarca müdahale edilmektedir. Yoğun bir ölçüm ve hesaplamayla orman, uzmanlarca matematiksel bir artefakt olarak üretilir. Türkiye’de de bu süreç Tanzimat’a kadar götürülse de ilk sistematik orman amenajman planları 1940’ların sonunda hazırlanır. Ancak 1960’larda ülke kalkınma planlarının bir parçası olarak tüm ülke coğrafyasındaki ormanların planları bitirilir. 1960’lardan 1990’lara kadar olan dönemde teknik ormancılık gelişmeye devam eder. Ancak bu süreç, ormancılık biliminin katı matematiksel nesnellik ve rasyonalite söylemine rağmen pek çok ‘deneysellik’ içerir. Ölçüm ve envanter metotları, odun hacmi hesaplama ve planlama metotları pek çok değişikliğe uğrar. Öte yandan kesilen, ‘gençleştirme’ ve pek çok silvikültür faaliyeti yapılan yerlerde orman tekrar oluşmaz. Hızlı gelişen ithal ağaç türleriyle yapılan ağaçlandırmalar sonuç vermez, eski türler kendiliğinden geri gelir. 1990’larla birlikte iklim değişikliğine bağlı küresel çevre söyleminin oluşumuna paralel olarak “doğaya yakın ormancılık”, “fonksiyonel planlama” gibi yeni yaklaşımlar Türkiye’de de kendine yer bulur. 2000’lerde ise “sürdürülebilir orman yönetimi” ve “ekosistem tabanlı fonksiyonel planlama”ya resmen geçilir. Bu çalışma ise özellikle bu dönemdeki bu yeni ‘ekolojik’ lenslerin ormanların düşünülmesi ve planlanmasında ne tür değişiklikler yaptığını araştırmaktadır. Bu yeni söylem ormanın yönetimce sorunsallaştırılma biçimlerine ne tür etkilerde bulunmaktadır? Uluslararası kuruluşlar, protokoller, sivil toplum kuruluşları ve uzmanları, Orman Genel Müdürlüğü ve uzmanları gibi pek çok aktörün olduğu bu alanda hangi söylemler nasıl baskın hale gelmektedir? Çevre söylemi ormanın sorunsallaştırılmasında yeni hatlar/ yörgüneler ortaya çıkarmıştır. Bunlar en genelde, ormanın i) bir karbon yutağı olarak ii) ekosistem hizmetleri sağlayıcısı olarak iii) biyoçeşitlilik alanı olarak düşünülmesidir. Bu çalışmada bu lenslerden planlama süreçlerinde uygulamaya konan tek yeni lens olan biyoçeşitlilik koruma mevhumuna özellikle odaklanılmaktadır. Biyoçeşitliliğin nasıl düşünüldüğü, hesaplandığı ve üretim ormanlarına biyoçeşitlilik korumanın nasıl entegre edildiği ya da edilemediğini anlamak için alandaki pek çok uzmanla yapılan görüşmelere ve politika metinleri analizine dayanan bu çalışma boyunca ormanın modern neoliberal yönetimsellik mekanizmaları yoluyla insan ve üretim merkezli bir bakışla nasıl nesneleştirildiği tartışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Planlama aklı, Orman, Ekoloji, Yönetimsellik.

TASLAKTIR

Yazarlar Hakkında

Amine Aktekin, Kocaeli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. İlgili okul döneminin (2011-2016) 2015 yılı bahar döneminde, Erasmus+ Programı altında Girit Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde eğitim aldı ve bölümden 2016 yılında mezun oldu. 2017 yılında bir yatırım danışmanlığı firmasında asistan koordinatör olarak başladığı kariyer hayatına sektörel bir federasyonun akademik araştırmacısı olarak devam etmektedir. 2019 yılının güz döneminde başladığı Antropoloji Yüksek Lisans Programı Sosyal Antropoloji Ana Bilim Dalı'nda mekân ve hafıza çalışmaktadır.

Aslıhan Şenel, lisans ve yüksek lisans eğitimini İstanbul Teknik Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra 2008'de University College London, Bartlett School of Architecture'da doktorasını tamamladı, aynı kurumda birinci sınıf mimari tasarım eğitimine katkı verdi. Şu an İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde mimari tasarım stüdyosu yürütücülüğü yapmakta, aynı zamanda kuram ve pratiği bir araya getirmeye çalışan uluslararası dersler, atölyeler, akademik buluşmalar düzenlemektedir. "Topografik pratikler" olarak adlandırdığı eleştirel mekânsal uygulamalar ve femininist kuram aracılığıyla mimari temsilin performatif yönünü, kentsel ve mimari müşterekleri üretme olanaklarını araştırmaktadır. Son zamanlarda yürüttüğü atölyelerden birkaçı "Kapatılmış Çevreler: Hapishanelerden Sınırlara" (Paris, Şubat 2017), "Kayda Değer İşliği, Kent Düşleri" (İstanbul, Temmuz 2016), "İstanbul'u Susmak" (İstanbul, Temmuz 2016), "Mekanlaşan Efsaneler" (Gaziantep, Ocak 2016) olarak sayılabilir. Hâlen İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Collective Imaginations (Kolektif Hayaller) adlı mimari tasarım stüdyosunu yürütmektedir.

Ayça Yüksel, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden 2010'da mezun oldu. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Programı'na 2011'de kabul edildi. 2012-2013 döneminde, Erasmus Programı aracılığıyla Paris'teki Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales'de (EHESS) okudu. 2017-2018 güz döneminde, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Hizmetler Bölümü'nde "Kentleşme, Kentsel Sorunlar ve Sosyal Hizmet" dersini verdi. "Kent Mekânında Ortak Alan Mücadelesi: Haydarpaşa Garı Örneği" adlı yüksek lisans tezini 2019 senesinde tamamladı. Aynı yıl MSGSÜ Sosyoloji Bölümü'nün Doktora Programı'na kabul aldı. Şu anda doktora öğrenimine devam etmektedir.

Başak Atan, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden lisans, Sabancı Üniversitesi Kamu Politikaları Bölümü'nden yüksek lisans ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Programı'ndan doktora derecelerini aldı. Araştırmaları, kentsel rantın kamuya aktarımı ve kentsel rantın vergilendirilmesi konuları üzerine yoğunlaşmaktadır. Hâlihazırda, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde şehir plancısı olarak görev almaktadır.

Bengisu Ertek, 2012 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden, 2016 yılında Kentsel Planlama Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldu. Aynı üniversitenin Şehircilik Doktora Programı'nda tez sürecine devam etmekte, aynı zamanda araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Bengüsu Turan, 2014 yılında İstanbul Okan Üniversitesi'nin Mimarlık-Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı Çift Anadal Programı'nı ÖSYM burslu, yüksek onur derecesinde ve bölüm birincisi olarak tamamladı. 2014-2016 yılları arasında özel sektörde, 2016-2020 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde proje yöneticisi olarak görev aldı. 2018 yılında İstanbul Ticaret Üniversitesi Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldu. Şu an İstanbul Teknik Üniversitesi Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı'nda tez aşamasındadır.

Bestegül Hilal Usta, Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden 2018 yılında mezun oldu. 2019-2020 döneminde Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Mimari Tasarım Tezli Yüksek Lisans Programı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Sanal gerçekliğin mimarlık alanında mimari temsil olarak kullanımını konu alan, yeni bir mekân temsili araştırması içeren yüksek lisans tezini yazma aşamasındadır.

Büşra Kara, 2018 yılında tamamladığı Mimarlık Bölümü lisans eğitiminin ardından 2019 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde başladığı Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'nı 2022 yılında "Evcil Pratikler: Seksenli Yıllarda Ev İmgesi ve Mekansal İzdüşümler" başlıklı tez çalışmasıyla tamamladı. Bu süreçte çeşitli atölyelerde yer aldı, yarışmalara katıldı, ödüller kazandı ve arşiv çalışmalarında bulundu. Mimarlığın disiplinler ötesi potansiyelleri, toplumsal cinsiyet, mekân-temsil-bellek ilişkisi ve gündelik hayat üzerine yoğunlaşan araştırmalarını sürdürmektedir.

Can Eribol, 2017 yılında Altınbaş Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nden mezun oldu. 2018 yılında, aynı üniversitenin Mimarlık çift anadal programından mezun oldu. 2018 yılında başladığı Yıldız Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım yüksek lisans eğitimini, "Kentsel Mekânın Üretimine Yürüme Eylemi İle Deneyimlenmesi: İstiklâl Caddesi ve Pasajlar Örneği" hakkındaki tezi üzerinde çalışmalarına devam ederek sürdürmektedir. 2019 yılında bünyesine katıldığı Haliç Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü'nde, araştırma görevlisi olarak akademik çalışmalarına devam etmektedir.

Damla Barın, 2019 yılında Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu; aynı sene Boğaziçi Üniversitesi'nde Sosyoloji Yüksek Lisans Programı'na başladı. 2022 yazında mezun olmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Damla İnci, 1995 yılında İzmir'de doğdu. 2013 yılında İzmir Buca Fen Lisesi'nden mezun oldu. 2019 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Mimarlık lisans eğitimini tamamladı. Eğitim hayatı boyunca çeşitli ulusal ve uluslararası yarışma ekipleri içerisinde yer aldı. Fotoğrafçılık ve restorasyon çalışma grupları içinde bulundu. Eğitimine İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'nda devam etmektedir.

Ebru Ülgen Şendil, 2000'de Mimar Sinan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden lisans ve 2002'de İstanbul Teknik Üniversitesi Peyzaj Planlama Anabilim Dalı'ndan yüksek lisans derecelerini aldı ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Programı'nda doktora çalışmasını tamamladı. "Kaldırımın Politik Potansiyeli" isimli doktora tezinde özellikle kamusal alan, mekânın politikası ve mekânda özgürleşme ihtimali üzerine çalıştı. 2003'ten beri İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde şehir plancısı olarak çalışmaya devam etmektedir.

Eda Coşkun, 2018 yılında Amasya Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden; 2020 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldu. Şu anda Yıldız Teknik Üniversitesi'nde doktora yapmaktadır. Bir şirketin teknik departman kısmında metraj, hakediş işlerine bakmaktadır.

Eda Erkan, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden 2003 yılında mezun oldu. 2006-2009 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesi Bilgisayar Ortamında Mimarlık Programı'nda yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2017 yılında ise Yıldız Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Programı'nda doktora çalışmasına başladı. Yaklaşık sekiz yılı Kuzguncuk'ta Cengiz Bektaş'ın ofisinde, bir yılı Londra'da DRM Associates'de, on yılı da kendi ofisinde olmak üzere on dokuz yıldır mimarlık pratiğine devam etmektedir. 2015 yılından itibaren de üniversitelerin Mimarlık Fakültelerinde yarı-zamanlı olarak ders vermektedir.

Ekrem Doğru, Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2019 yılında mezun oldu. 2020 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Bölge Planlama Bölümü'nde başlamış olduğu yüksek lisans eğitimine, tez aşamasında devam etmektedir. İlgi alanları arasında yerel ve bölgesel kalkınma, kentsel ve bölgesel gelişme, kent ekonomisi, mekânsal analiz ve ekonomik coğrafya yer almaktadır.

Elçin Sarı, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Lisans Programı'ndan 2018 yılında mezun oldu. Akabinde İstanbul Teknik Üniversitesi Bilişim Enstitüsü Coğrafi Bilgi Teknolojileri Programı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Nebiye Musaoğlu danışmanlığında yürüttüğü, uzaktan algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri'ni kullanarak, İstanbul Kuzey Ormanları'nın son 30 yılda geçirdiği mekânsal değişimlerin analizi üzerine yaptığı tez çalışmasıyla 2020 yılında yüksek lisansını tamamladı. Şu anda Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde, Meltem Şenol Balaban danışmanlığında doktorasını yapmakta; doktora tezinde afet yönetim sistemleri ve sakinim planları üzerine çalışmaktadır.

Elif Adıgüzel, 1996 yılında İzmir'de doğdu. 2014 yılında İzmir Buca Anadolu Lisesi'nden mezun olarak İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Mimarlık eğitimine başladı. Eğitim hayatı boyunca çeşitli ulusal ve uluslararası atölyelere ve yarışmalara katıldı ve ödüller aldı. Hâlen yüksek lisans eğitimine devam ettiği İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Elif Selen Ergör, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden 2015 Ocak ayında mezun oldu. Lisans öğrenimi sırasında Şehir ve Bölge Planlama Yandal Programı'nı da bitirdi. Mezun olduktan sonra 3 sene boyunca çeşitli mimari ofislerde mimarlık pratiğinde bulunduktan sonra 2018 yılında yine aynı okulda Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'nda öğrenimine başladı. Tez süreciyle eş zamanlı olarak mimarlık pratiğinde üretime de devam etmektedir.

Elvan Korucu, 1995 yılında İzmir'de doğdu. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2019 yılında mezun olduktan sonra 2020 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Kentsel Mekân Organizasyonu ve Tasarımı Programı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Yüksek lisans tez aşaması devam etmekte olup aynı zamanda bir kamu kurumunda şehir plancısı olarak çalışmaktadır.

Emine Zeynep Erğan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2015 yılında mezun oldu. Lisans eğitimi boyunca yurt içi ve yurt dışı öğrenci değişim programlarıyla, kurumlararası yatay geçiş vasıtasıyla ve misafir öğrenci olarak farklı üniversitelerde okuma fırsatı buldu. 2017 yılında başladığı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı'nı 2022 yılında tamamladı. 2015 yılında Promer Planlama A.Ş. bünyesinde şehir plancısı olarak çalışmaya başladı. Mezuniyetinden bu yana, birçok farklı plan ve projede (araştırma ve değerlendirme raporları, tematik haritaların hazırlanması, imar planları, kentsel tasarım projeleri, kentsel tasarım rehberleri vb.) yer aldı. 2021 yılından bu yana ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü'nde çalışmaya devam etmektedir.

Esin Özlem Aktuğlu Aktan, Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Şehir ve Bölge Planlama lisans ve Kentsel Tasarım yüksek lisans programlarını bitirdi. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde başladığı doktora eğitimi ve araştırma görevliliğine Yıldız Teknik Üniversitesi'nde devam etti. Hâlen doçent olarak Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde kentsel tasarım, kentsel morfoloji, kentsel ulaşım, tasarım ilkeleri ve şehircilikte ütopiyalar hakkında ders vermektedir.

Esra Babul Koç, 2014'te Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden mimar unvanıyla mezun olarak aynı yıl akademik eğitimine başladı. 2016'da Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamış olup 2019'dan itibaren görevine Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde devam etmektedir. Babul Koç, aynı kurumda akademik çalışmalarına devam etmekte birlikte doktora eğitimini de sürdürmektedir. Çalışmaları mimarlık tarihi alanında yoğunlaşırken süregelen faaliyetler doktora tezi yazımı etrafında şekillenmektedir.

Esra Nur Gündüz, 2015 yılında Erciyes Üniversitesi'nde mimarlık eğitimine başladı. 2017-2018 eğitim öğretim yılını Szechenyi İstvan Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra 2020 yılı güz döneminde mimarlık lisans eğitimini tamamladı. Öğrenci ve profesyonel kategorilerde olmak üzere birçok yarışmada ödüller aldı. 2021 yılı güz döneminden itibaren İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'nda eğitimine devam etmektedir. Doç. Dr. Ozan Önder Özener danışmanlığında "Dijital Sürrealizm: Oyun" başlıklı tez çalışmasıyla mekânsal araştırmalarını sürdürmektedir.

Ezgi Su Talu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2020 yılında mezun oldu. Aynı sene Yıldız Teknik Üniversitesi Kentsel Mekân Organizasyonu ve Tasarım Yüksek Lisans Programı'na başladı. Ocak 2022'den beri İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde şehir plancısı olarak çalışmaktadır. İlkokuldan beri sanata ve lisans döneminden beri çevre psikolojisi-mekânsal psikoloji konularına ilgi duyan bir şehir plancısı olarak bu iki konunun harmanlandığı bir tez çalışması yürütmektedir.

Fatıma Zehra Zengin, 1993 yılında Malatya'da doğdu, burada ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitim aldı. 2012 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nü kazanarak İstanbul'a yerleşti. Lisans eğitimi sonrası, özel bir planlama ofisinde çalışmaya başladı; ancak mesleğinde uzmanlaşma ve akademiyle bağlarını kuvvetlendirme isteği hiç aklından çıkmadı. Yıldız Teknik Üniversitesi Kentsel Mekân Organizasyonu ve Tasarım Yüksek Lisans Programı'na başvurdu ve kabul aldı. Akabinde şu anda çalışmakta olduğu İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde şehir plancısı olarak görev yapmaya başladı.

Fatma Çağla Şevik, 1994 yılında İstanbul'da doğdu. 2017 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden fakülte derecesiyle mezun olduktan sonra aynı yıl, Söke Belediyesi'nde İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'nde şehir plancısı olarak göreve başladı. Yerel yönetimde görevini sürdürürken 2018 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı'nda öğrenime başladı. Ardından tez yazım sürecinde Erasmus Öğrenci Değişim Programıyla İtalya'da Università Degli Studi di Napoli L'Orientale'de çalışmalarını tamamladı.

Fatma Erkök, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde Doçent olarak görevlidir. Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora derecelerini İstanbul Teknik Üniversitesi'nden aldı. Doktora tezi "Kıyı Kenti Kimliği ve Kentsel Bileşenleri Bağlamında İstanbul'un Nesnel ve Öznel Değerlendirilmesi" başlığını taşımaktadır. 1997 yılında Venedik-IUAV'da ve 2007-2008 yıllarında TÜBİTAK araştırma bursuyla TuDelft Mimarlık Fakültesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Araştırma alanları; su-kent-mimari ilişkileri, kıyı kentlerinde kentsel dönüşüm, beden-mekân ilişkileri olarak sıralanabilir. "Doctoral Education in Architecture: Challenges and Opportunities" (2015) ve "Rethinking, Reinterpreting and Restructuring Composite Cities" (2017) başlıklı kitapların editör ve yazarlarındandır.

Fatma Önder Özşeker, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'ndeki lisans eğitiminin ardından, University College London'da (UCL) (M.Sc. Urban Studies) Kentsel Çalışmalar programındaki yüksek lisans eğitimini Prof. Jennifer Robinson danışmanlığında yazdığı "An Investigation of a Structural Transformation in Urban Governance in Istanbul: The Tarlabaşı Renewal, A State-Led Gentrification?" başlıklı teze tamamladı. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Doktora Programı'nda Prof. Dr. Murat Cemal Yalçın'tan danışmanlığında yürüttüğü, biyopolitika kavramı etrafında doğanın planlanma mantıklarını sorunsallaştıran, Türkiye'de ormanların planlanma, düzenlenme ve dönüştürülme süreçlerini inceleyen doktora tezini ise Haziran 2022'de tamamladı. 2017 yılından beri Kırklareli Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Planlama ve kent teorileri yanında ilgi alanları arasında; kentsel altyapıların tarihi ve politik ekolojisi, büyük kentlerin hinterland etkileri gibi konular bulunmaktadır.

Feride Pınar Arabacıoğlu, 1976 yılında Almanya'nın Karlsruhe kentinde doğdu. Ortaöğrenimini Sankt Georg Avusturya Kız Lisesi'nde tamamladı. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümünden mezun oldu. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı'nda yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. 2001 yılından beri Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü mensubudur. Eğitim döneminden başlayarak çok sayıda ulusal ve uluslararası atölye çalışmalarında hem katılımcı hem de organizasyon kurulu üyesi olarak yer aldı. Bir kısmında ödüller de kazandığı çok sayıda ulusal mimari proje yarışmasında tasarımcı olarak yer aldı. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde çeşitli idari görevlerde bulundu. Çalışmalarını mimarlık eğitimi, tarihi çevre tasarım ilişkisi, mimari tasarımda toplum-kültür etkileri, infografik tasarım konularında sürdürmektedir.

Feyza Çınar, 2018 yılında Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nü onur derecesiyle tamamladı. Eğitim hayatı boyunca çeşitli atölye çalışmalarında katılımcı, yürütücü, organizatör, moderatör, panelist gibi farklı pozisyonlarda bulunarak, farklı disiplinlerden birçok öğrenci ve profesyonelle üretimlerde bulundu. Lisans mezuniyetinin hemen ardından TH & İdil Mimarlık 'da (Ankara) mimar olarak çalışmaya başladı. Ulusal ve uluslararası çeşitli yarışmalarda hem öğrenci hem de profesyonel kategorisinde yer aldı, ödül kazandı. 2019 Ekim-2020 Şubat tarihleri aralığında Zagreb/Hırvatistan'da gönüllü tasarımcı olarak "Synco-Croatia" isimli bir dernekte çalıştı. 2020 güz döneminde İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'na başladı. Aktif olarak Herkes İçin Mimarlık Derneği'nde dayanışma mimarlığı ağırlıkta olmak üzere mimarlıkla ilgili çeşitli araştırmalara ve pratik deneyimlere devam etmektedir. Şu anda da Arkitera Mimarlık Merkezi'nde editör olarak çalışmaktadır.

Gani Aladağ, 1978'de Diyarbakır'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Diyarbakır'da tamamladı. Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği'nde bir sene okuduktan sonra Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nü 2002 yılında bitirdi. Aynı üniversitenin Sosyoloji Bölümü'nde 2002 yılında başladığı yüksek lisansını ailevi sebeplerden dolayı bırakmak zorunda kaldı. 2013 yılında çıkan öğrenci affıyla geri dönüp 2016 yılında mezun oldu. 2021 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne başladı, hâlen aynı programda eğitimine devam etmektedir.

Gülce Bozkurt, lisans eğitimini 2019 yılında İstanbul Gedik Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde tamamladıktan sonra; 2021 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık ve Yapılı Çevrenin Yenilenmesi Tezli Yüksek Lisans Programı'nda eğitim hayatına devam etmektedir. Yüksek lisans çalışmalarına devam ederken, mesleğindeki tecrübelerini arttırmak adına yaklaşık 7 ay konut ve ofis projesinde saha şefi olarak çalışmıştır. Yakın zamanda İzmir Ekonomi Üniversitesi Mimari Proje Yarışması'na katılmıştır. Çalışmalarına hedeflediği gibi akademik yönde devam etmektedir.

Gülçin Pulat Gökmen, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden 1981 yılında mezun oldu. Aynı kurumda Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans, Fen Bilimleri Enstitüsü'nde doktora yaptı. Doktora sonrası Newcastle Upon Tyne Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. 1984 yılından beri İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde çalışmaktadır. Araştırma alanları; mimari tasarım kuramları, mimari tasarım eğitimi, konut, kalite, kullanım sonrası değerlendirme, bellek ve mimarlık'tır.

Gülnur Güneş Ağaoğlu, 1991 yılında İstanbul'da doğdu. 2015 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden, 2022 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kentsel Planlama Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldu. 2016 yılından beri İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü'nde şehir plancısı olarak görev yapmaktadır.

Gülşen Özaydın, Lisans eğitimini İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde, lisansüstü çalışmalarını Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kentsel Tasarım alanında yaptı. Aynı bölümde 1985 yılından beri öğretim üyesi olarak çalışmakta olup, 2012-2018 yılları arasında iki dönem bölüm başkanlığı görevini sürdürdü. 2003-2008 dönemi İstanbul 3 No'lu Koruma Bölge Kurulu Üyeliği ve Başkanlığı, 2009-2015'de Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi AKSAM Anadolu Kültürü ve Sanatı Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü yaptı. Bu esnada çok sayıda sempozyum, panel, konferans ve yaz atölyesi organizasyonu gerçekleştirdi. Ayrıca TÜBİTAK, Üniversite, Bakanlık gibi kamu kurumlarının desteklediği mekânsal ölçekli çeşitli araştırma projelerinde yürütücü ve ekip üyesi olarak çalıştı. Kentsel tasarım, kentsel morfoloji, kamusal mekân, gecekondular ve kentsel arayüz konusunda ders vermekte ve lisansüstü tez danışmanlıklarını sürdürmekte olup, akademik ilgi alanlarında çeşitli ulusal ve uluslararası yayınları bulunmaktadır. Yeni İnsan Yayınevi tarafından yayımlanmış olan Mekânsallık – Sanat Üretiminde Eşzamanlılık Durumu (2020) ile Mekân ve Yer (2021) kitaplarının editörlerinden biridir. TMMOB Mimarlar Odası yönetim kurulu üyesi ve aynı odanın bir yayını olan Mimar.ist Dergisi yayın kurulu üyesidir.

Hakan İlikoba, 1994 yılında Adana'da doğdu. Lisans ve yüksek lisans eğitimlerini İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde tamamladı. Hâlâ aynı üniversitede Mimari Tasarım Programı'nda doktora çalışmalarına devam etmektedir. Aynı zamanda Beykent Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Alternatif mimarlık, toplumsal mimarlık, mimarın güncel tanımları üzerine akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

Hande Savaş, Lisans derecesini 2014-2018, yüksek lisans derecesini ise 2019-2021 yılları arasında Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde aldı. Lisans ve yüksek lisans eğitimleri süresince birçok ulusal ve uluslararası sempozyuma, yarışmaya, etkinliğe ve organizasyona katıldı. Mimarlık Eğitimi Derneği (Mimed), Depo Pergamon ve ISAR Roma etkinliklerine katılım sağladı. Restorasyon, kültürel miras alanlarının korunması, modern mirasın korunması üzerine çalışmaktadır. 2017 yılından bu yana Docomomo Türkiye organizasyonlarına bildirilerle katılmakta ve modern mimari mirasın belgelenmesine katkı sağlamaktadır. Şu anda T.C. İstanbul Şişli Meslek Yüksekokulu'nda öğretim görevliliği yapmaktadır. Aynı zamanda Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde doktora öğrencisidir.

Hatice Ayataç, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde öğretim üyesidir. Kentsel kimlik, kamusal mekân tasarımı, kentsel bellek ve hafıza, kentsel tasarım kuramı ve tarihi, yaya mekânları, engelsiz erişim, çocuk ve mekân konularında araştırma, uluslararası ve ulusal yayınları bulunmaktadır.

Hatice Işıl Uysal, Lisans (2009), yüksek lisans (2012) ve doktora (2022) derecelerini İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Mimarlık Bölümü ve Mimari Tasarım Programı'nda aldı. Lisansüstü eğitimine beden-mekân konusunda çalışarak başladı, kentsel yürüyüşlere odaklandığı doktora tezini ise "Mimarının Kıvamı: Dikiş Figürasyonu ve Şehirde Yürüyüş İnşaları Üzerinden Bir Araştırma" başlığıyla tamamladı. 2009 itibarıyla çeşitli üniversitelerde araştırma görevlisi ve öğretim görevlisi olarak görev aldı; mimari tasarım ve görsel iletişim alanlarında dersler verdi. Mimari tasarım, mimarlık kuramı ve eğitim alanlarında görme biçimleri, tektonik, temsil ve bedensel pratikler konularına odaklı çalışmaktadır.

İbrahim Eren, İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun olduktan sonra kentsel tasarım ofislerinde çalışmaya başladı. Yüksek Lisans eğitimini Yıldız Teknik Üniversitesi Kentsel Mekân Organizasyonu ve Tasarımı Yüksek Lisans Programı'nda "Kentsel Tasarım Rehberlerinin Görsel Algı Bağlamında Araştırılması" başlıklı teziyle 2019 yılında tamamladı. Aynı yıl Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir Planlama Doktora Programı'na başladı. YÖK 100-2000 programı "CBS ve Bilişim Uygulamaları" öncelikli alanında araştırmacıdır. Kentsel tasarım, kamusal alanda gündelik yaşantı ve geleceğin kentleri konularında çalışmaktadır.

İlida Ersezer, 1995'te doğdu. 2019 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Aura İstanbul sertifika programında araştırmacı olarak yer aldı. Birçok uluslararası ve ulusal yarışmada, öğrenci / profesyonel ekip kategorisinde ödüller aldı. Hâlen İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Bölümü'nde lisansüstü eğitimini sürdürmektedir. Çeşitli ölçeklerdeki tasarım ve uygulama projelerinde yer almaktadır.

Melike Selin Durmaz Ekenler, 1987'de Mersin'de doğdu. Lisans eğitimini Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde, yüksek lisansını ise İstanbul Teknik Üniversitesi Kentsel Tasarım Programı'nda tamamladı. Berlin'de gönüllü olarak yer aldığı bir kent bahçesi projesiyle ilgili yüksek lisans tezini tamamlayarak kentsel tarım alanına ilgisini yöneltti. Doktora çalışmaları sırasında bu ilgisini kent hakkı ve müşterekler tartışmaları üzerinden ele alarak kentte tarım dahil farklı deneyimleri inceleyip tartışmayı denedi. Bu konuda podcast ve yayınlar üretti. İklim değişikliği, ekoloji ve çevre çalışmaları alanında çocuklarla ve gençlerle projeler yürütüyor.

Merve Berkcan Güven, 2019 yılında Ege Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 2020 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Programı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Seks işçiliğini mekânsal karşılaştırma yaparak incelemekte olduğu tezini yazmakta; aynı zamanda 2020 yılından beri İzmir Büyükşehir Belediyesi'nde çalışmaktadır. "Toplumsal Cinsiyetin Şehirsiz Mekânı Algılaması Kullanımı -Tepecik Mahallesi'nde İkamet Eden Roman Kadın ve Erkekler ile Örnek Olay-" başlığıyla saha araştırması yaptı, katılımcıların şehri ve çevreyi kullanım tecrübelerini inceledi. Kent ve kadın, toplumsal cinsiyet, cinsel kimlikler ve mekân konularıyla ilgilenmektedir.

Mine Özdemir, 2017 yılında Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun oldu. Sonrasında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Kentsel Tasarım Lisansüstü Programı'na başladı. Şu an tez döneminin sonunda bulunan Özdemir, 2022 yılı bahar dönemi sonunda mezun olmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda araştırma görevlisi olarak Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde çalışmaktadır. İlgili alanları; kentsel tasarım, zaman-mekân-gündelik hayat, mekânsal okunabilirlik ve mekânsal algı ve davranış çalışmaları.

Nilgün Çolpan Erkan, Yıldız Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 1993 yılında mezun oldu. Yüksek lisans ve doktora eğitimlerini Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda tamamladı. 1995 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde başladığı görevini 2013 yılından bu yana doçent doktor olarak sürdürmektedir. Kurucuları arasında bulunduğu ve hâlen yönetim kurulu üyesi olduğu Yıldız Teknik Üniversitesi Uluslararası Kentsel Çalışmalar Araştırma Merkezi – ICUS'ta 2005-2009 yılları arasında yönetim kurulu üyeliği, 2009-2012 yılları arasında müdür yardımcılığı ve 2017-2020 yılları arasında müdürlük görevlerini yürüttü. Aynı zamanda hâlen yayın kurulunda yer aldığı Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi Megaron'un, 2015-2019 yılları arasında yardımcı editörlüğü görevinde bulundu. Uzmanlık alanları kentsel tasarım, çevre psikoloji konularıdır.

Onur Sulu, Adıyaman'ın Besni ilçesinde doğdu. "Emekli Ruhlar Kahvehanesi" adlı kitabın yazarıdır. 'Öğretmen Ağı' değişim elçisidir. Bu sıfatların dışında kendini "muktedirlerin çizdiği hiyerarşik sınırların dışına çıkan, kendini arayan bir canlı" olarak tanımlar.

Ömür Barkul, 1981 yılında İstanbul Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde 2000 yılında "doçent", 2014 yılında "profesör" unvanlarını aldı. Hâlen aynı üniversitede mimari tasarım stüdyo derslerine girmekte; lisans ve Mimari Tasarım Yüksek Lisans programlarında bina bilgisi ve sosyal çevre tasarım ilişkisi konularında dersler vermektedir.

Öncül Kırangıç, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde lisans eğitiminin ardından Mimari Tasarım Sorunları Programı'nda Dar Gelirliler için Konut Üretiminde bir Yöntem Olarak Mimari Tasarımda Kullanıcı Katılımı başlıklı teziyle yüksek lisansını; Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Şehircilik Programı'nda "Başka Türü": 2000 Sonrası Türkiye Mekan Siyasetinde Mimarlık ve Planlamanın Eleştirel Pratikleri başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Düzce Umut Atölyesi gönüllülerinden biri olarak Düzce Evsiz Depremzedeler Konut Yapı Kooperatifi ortaklarıyla birlikte Düzce Umut Evleri'nin proje ve uygulama aşamalarının katılımcı araçlarla üretimi için yapılan çalışmalarda yer aldı. Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi'nin farklı organlarında görevler aldı. Kurucu üyesi olduğu Mekanda Adalet Derneği'nde kent ve mekân üzerine çeşitli çalışmalara dahil oldu. İstanbul Topkapı Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü bünyesinde akademik çalışmalarına devam ediyor.

Öykü Şimşek, 1995 yılında İstanbul'da doğdu. 2014 yılında Vefa Lisesi'nden mezun olarak İstanbul Teknik Üniversitesi'nde mimarlık eğitimine başladı. Lisans eğitimi sırasında 2017-2018 akademik yılını Erasmus+ Programıyla Politecnico di Milano'da geçirdi. Eğitim hayatı boyunca çeşitli ulusal ve uluslararası yarışma ve bienal çalışma grupları (A School of Unknowables, İstanbul; IPL Informal Parking Lots of İstanbul, Sao Paulo) içerisinde yer aldı. Hâlen yüksek lisans eğitimi devam ettiği İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Özgün Özbudak, 2012 yılında Süleyman Demirel Mimarlık Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladıktan sonra aynı yıl Yıldız Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'na başladı. 2018 yılına kadar çeşitli mimarlık ofislerinde çalıştı. 2018 yılında "Kütahya'nın Kent İmgesi Bağlamında İncelenmesi" başlıklı tez çalışmasını tamamladıktan sonra Yıldız Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Programı'nda doktora eğitimine ve İstanbul Gedik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevliliğine başladı. Hâlen İstanbul Gedik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

Seda Hayal, İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nü ve Şehir Planlama Yüksek Lisans Programı'nı bitirdi. Doktorasını Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Programı'nda tamamladı. Ağırlıklı olarak kent sosyolojisi ve kentsel tasarım alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Selin Erdemirci, 2015 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden; 2019 yılında ise İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldu. 2015-2018 yılları arasında Erginoğlu Çalışlar Mimarlık Ofisi'nde mimar olarak çalıştı. Haliç Üniversitesi İç Mimarlık Bölümünde 2018-2021 yılları arasında araştırma görevlisi; 2021 yılından itibaren de öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Araştırmalarında tekinsizlik kavramı, avangard kuramı, psikocoğrafya, spekülatif temsil/haritalama, kolaj ve mekânın deneyim ile yeniden üretimi üzerine odaklanmaktadır.

Sema Serim, Erciyes Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde doktor öğretim üyesidir. Doktora derecesini İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım dalından aldı. Mimarlık kuramı, mimarlık bilgisinin üretilmesi ve yorumlanması, mimarlık ve kent ilişkisi başlıca ilgi alanlarıdır. Mimari tasarım yarışmalarına katılmaktadır. Serap Kayalı, lisans eğitimini Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı. 2021 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü'nden yüksek lisans derecesini aldı. Lisansüstü eğitimi esnasında tez döneminde Erasmus+ Programıyla Almanya Kassel University'de eğitim gördü. Şu anda akademik çalışmalarının yanı sıra özel bir şirkette sosyolog olarak görev yapmaktadır. Sosyal sorumluluk projelerinde gönüllü olarak çalışmalar yürütmektedir. İlgili alanlarını mekân sosyolojisi, kültürel çalışmalar ve kentsel sosyoloji oluşturmaktadır.

Serra Er, Safranbolu'da doğdu. Ortaokul ve lise eğitimini 75. Yıl Karabük Anadolu Lisesi'nde tamamladıktan sonra 2005 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun oldu. 2006 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Dairesi Başkanlığı'nda şehir plancısı olarak çalışmaya başladı. 2009 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Gayrimenkul Geliştirme Programı'nı tamamlayarak "Büyük Etkinlikler ve Gayrimenkul Geliştirme İlişkisi: İstanbul Formula 1 Örneği" isimli yüksek lisans tezini yayımladı. Hâlen Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda doktora çalışmalarına devam eden Er, 2015 yılından beri İstanbul Büyükşehir Belediyesi Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, AB Müdürlüğü'nde proje koordinatörü olarak görev yapmaktadır.

Tuğba Deringöl, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden 2012 yılında mezun oldu. Yüksek lisansını sürdürülebilirlik ve yerel mimarlık konulu tez çalışmasıyla tamamladı. Abdullah Gül Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı'nda doktora programına devam etmektedir.

Tuğba Tuncer Tiryaki, 2015 yılında Selçuk Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nü bitirdi. Aynı yıl Yıldız Teknik Üniversitesi Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı'nda yüksek lisans eğitimine ve 2016 yılında yine aynı üniversitenin Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde araştırma görevliliğine başladı. Tolga İslam danışmanlığında "Anadolu Kentlerinde Öğrenci Odaklı Soylulaşma: Konya İli Bosna Hersek Mahallesi'nde Öğrencileştirme Sürecinin Analizi" başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Aynı üniversitede doktora eğitimine ve araştırma görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir.

Umut Tuğlu Karşlı, İstanbul Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü'nde öğretim üyesidir. Saint Benoit Fransız Lisesi'nden mezun olduktan sonra lisans ve yüksek lisans derecelerini Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde mimarlık alanından aldı. Sanatta yeterlik ve sonrasında doktora derecelerini ise aynı üniversitede iç mimarlık alanından almıştır. İç mimarlık tasarım stüdyosu dersleri yürütmekte; hem lisans hem de lisansüstü öğrencilerine mekân organizasyonu ve sürdürülebilir tasarım dersleri vermektedir. Araştırma alanları; iç mekân araştırmaları, sürdürülebilir tasarım, kullanıcı merkezli tasarım, kullanım sonrası değerlendirme, mekânsal performans ve yeniden kullanıma adaptasyondur.

TASLAKTIR

TASLAKTIR

<https://mekanlu.org/>
https://twitter.com/Mekan_Lu
https://www.instagram.com/mekansal_calismalar/
<https://www.facebook.com/mekanlu/>